

N. 72

SEANCE DE L'APRES-MIDI — NAMIDDAGVERGADERING

PRESIDENCE DE M. SWAELEN, PRESIDENT
VOORZITTERSCHAP VAN DE HEER SWAELEN, VOORZITTER

Le procès-verbal de la dernière séance est déposé sur le bureau.
De notulen van de jongste vergadering worden ter tafel gelegd.

La séance est ouverte à 14 h 10 m.
De vergadering wordt geopend om 14 h 10 m.

CONGE — VERLOF

M. Egelmeers, en mission à l'étranger, demande d'excuser son absence à la réunion de ce jour.

Afwezig met bericht van verhindering: de heer Egelmeers, met opdracht in het buitenland.

— Pris pour information.

Voor kennisgeving aangenomen.

COMMUNICATIONS — MEDEDELINGEN

Budget administratif — Administratieve begroting

M. le Président. — En exécution de l'article 10, § 2, de la loi du 28 juin 1963 modifiant et complétant les lois sur la comptabilité de l'Etat et conformément au projet de loi ajustant le budget général des Dépenses de l'année budgétaire 1991, le gouvernement a transmis aux Assemblées législatives, le budget administratif ajusté du ministère de la Défense nationale de l'année budgétaire 1991.

Overeenkomstig artikel 10, § 2, van de wet van 28 juni 1963 tot wijziging en aanvulling van de wetten op de rijkscomptabiliteit, en in overeenstemming met het ontwerp van wet houdende aanpassing van de Algemene Uitgavenbegroting van het begrotingsjaar 1991, heeft de regering aan de Wetgevende Vergaderingen overgezonden, de aangepaste administratieve begroting van het ministerie van Landsverdediging van het begrotingsjaar 1991.

— Renvoi à la commission de la Défense.

Verwezen naar de commissie voor de Defensie.

M. le Président. — En application de l'article 24 de la loi du 28 juin 1963 modifiant et complétant les lois sur la comptabilité de l'Etat, modifiée en dernier lieu par la loi du 28 juin 1989, le gouvernement a transmis aux Assemblées législatives, le budget administratif ajusté du ministère de la Défense nationale de l'année budgétaire 1991.

Met toepassing van artikel 24 van de wet van 28 juni 1963 tot wijziging en aanvulling van de wetten op de rijkscomptabiliteit, voor het laatst gewijzigd bij de wet van 28 juni 1989, heeft de regering aan de Wetgevende Vergaderingen overgezonden, de aangepaste administratieve begroting van het ministerie van Landsverdediging van het begrotingsjaar 1991.

— Renvoi à la commission de la Défense.

Verwezen naar de commissie voor de Defensie.

Caisse d'amortissement — Amortisatiekas

M. le Président. — Par dépêche du 27 juin 1991, le ministre des Finances a transmis au Sénat, en exécution de l'article 7 de la loi du 2 août 1955, le rapport sur les opérations d'amortissement de l'année 1990.

Bij dienstbrief van 27 juni 1991 heeft de minister van Financiën aan de Senaat overgezonden, overeenkomstig artikel 7 van de wet van 2 augustus 1955, het verslag over de amortisatieverrichtingen voor het jaar 1990.

Il est donné acte de cette communication au ministre des Finances.

Van deze mededeling wordt aan de minister van Financiën akte gegeven.

ONTWERP VAN WET BETREFFENDE DE IN-, UIT- EN DOORVOER VAN WAPENS, MUNITIE EN SPECIAAL VOOR MILITAIR GEBRUIK ONTWERPEN MATERIEEL EN DAARAAN VERBONDEN TECHNOLOGIE

Hervatting van de algemene beraadslaging en stemming over artikelen

PROJET DE LOI RELATIF A L'IMPORTATION, A L'EXPORTATION ET AU TRANSIT D'ARMES, DE MUNITIONS ET DE MATERIEL SPECIALEMENT CONÇU POUR UN USAGE MILITAIRE ET DE LA TECHNOLOGIE Y AFFÉRENTE

Reprise de la discussion générale et vote d'articles

De Voorzitter. — Wij hervatten de algemene beraadslaging over het ontwerp van wet betreffende de in-, uit- en doorvoer van wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik ontworpen materieel en daaraan verbonden technologie.

Nous reprenons la discussion générale du projet de loi relatif à l'importation, à l'exportation et au transit d'armes, de munitions et de matériel spécialement conçu pour un usage militaire et de la technologie y afférente.

Het woord is aan de heer Kuijpers.

De heer Kuijpers. — Mijnheer de Voorzitter, ik heb vanochtend geluisterd naar het debat, dat in feite een fundamenteel debat is, over de produktie en de doorvoer van wapens naar

andere landen. Het viel mij daarbij op dat vaak in de ene of de andere vorm werd verklaard dat ons land zo klein is. Sommige senatoren illustreerden aan de hand van cijfers dat vanuit de Belgische Staat maar een kleine hoeveelheid wapens vertrekt. Ik wens daarop te reageren.

Ten eerste, in verhouding tot de *big brothers*, Groot-Brittannië, de Sovjetunie en de Verenigde Staten, voeren wij inderdaad slechts een beperkte hoeveelheid wapens uit. Ik volg dit dossier nu reeds meer dan 20 jaar en kom toch tot de conclusie dat wij vooral gespecialiseerd zijn in de uitvoer van kleinere wapens.

Ten tweede moet de wapenhandel en de wapenproductie worden gekoppeld aan het wetenschappelijk onderzoek en aan het hele internationale bestel. Hoe men het ook draait of keert, in Europa is een kleine 30 pct. — wat uiteraard minder is dan in de Verenigde Staten — van het wetenschappelijk onderzoek rechtstreeks of onrechtstreeks gewijd aan de wapenproductie en aan het verwerven van patenten. Op het ogenblik is er in Europa een leegloop van de wapenproductie aan de gang. Na het aannemen van deze wet zal het er niet gemakkelijker op worden om het wapen, element van het conflictmodel, uit de beschaving te bannen. Wij moeten ons daar goed van bewust zijn.

Aan onze Waalse collega's, die ervan overtuigd zijn dat dit dossier communautair geladen is, wens ik toch duidelijk te zeggen dat dit niet het geval is. Dit is in de eerste plaats een onderdeel van een wetenschappelijk, economisch en militair-politiek geheel.

Wij weten allemaal hoe FN, zonder slag of stoot, Frans kapitaal is geworden en wij weten dat de vele FB-patenten nu met de kapitaalstroom in Frankrijk mee zullen worden gebruikt. Wanneer wij de stamboom van de Franse wapenproducent Dassault — de Franse naam voor de Joodse naam Bloch — of de Franse tegenhanger van Krupp, natrekken, belanden we zeer snel in Argentinië en op dit ogenblik in Egypte waar, niet alleen met Amerikaanse patenten, maar ook met bepaalde FN-patenten zal worden gewerkt. Dat is de achtergrond, niet meer of niet minder. Ik blijf, hoezeer ik deze wet ook toejuich, pessimistisch over de toepassing ervan.

Deze wet komt er iets minder dan 30 jaar na de wet van 1962, die het gevolg was van het fameuze Biafraongeluk. Sommigen zullen zich wellicht herinneren dat de heer Harmel, toenmalig minister van Buitenlandse Zaken, hier op de tribune verklaarde dat België geen wapens verkocht. Een van de volgende dagen stortte een vliegtuig neer met een hele wapenlading aan boord, afkomstig uit België.

Hetzelfde gebeurde met onze generatie. Wij interpeleerden minister Tindemans, zoals de heer Urbain destijds werd geïnterpelleerd. Wij kregen als antwoord dat er naar Iran twee jachtgeweren waren uitgevoerd. Wij konden de contracten voorleggen waarin de Israëlische Diensten en de filialen in Londen voorkwamen. Het bleek dat er helemaal niet weinig naar Iran werd uitgevoerd. In iedere fractie was er toen een enkeling die, samen met een aantal padvinders van de wapenhandel, de aanval met chemische wapens in Halabia aanklaagde. Wij wezen op de investeringen van de betonlobby en van de chemische industrie, gedeeltelijk in Tessengerlo gevestigd. Het zou nog duren tot na het tweede Golfconflict vooraleer de dossiers — spaarzaam — naar voren werden gebracht.

Aan de Waalse collega's wil ik zeggen dat dit geen communautair dossier meer is. Wij zijn deze fase al lang gepasseerd. FN is afgeslankt tot 1 400 of 1 500 personen. Destijds gingen er uit het arrondissement Leuven meer werknemers naar FN dan er nu in het totaal bij FN worden tewerkgesteld. De wapenindustrie in Vlaanderen is belangrijker geworden. De optische nijverheid, het laseronderzoek, alle verbindingen met plastische stoffen en het wetenschappelijk onderzoek zijn in Vlaanderen belangrijker geworden dan in Wallonië.

Ik zeg u dit enkel om de relativiteit van dit soort zaken aan te tonen in de vredesomschrijving waarin ik deze wet wil plaatsen. Met deze nieuwe wet hebben wij geen controle op het kapitaal en slechts een begin van controle op de patenten. Ons land moet het voortouw nemen, naar het voorbeeld van Zweden. Hoewel Zweden, net zoals wij, maar dan in grotere mate, bulkte van de schizofrenie — aan de ene kant hadden zij het Nobeldynamiet en aan de andere kant de vredespijzen — moeten wij toch de pretentie heb-

ben om een vredesgeest op te bouwen. In vier talen staat op de voet van het IJzermonument: « Nooit meer oorlog ». Wij hebben het enige vredesmonument ter wereld dat gegroeid is uit een oorlog. Wij zouden dus een politiek van vrede moeten voeren. Dit overstijgt de talen, de regio's en de landen. Wij zouden tot een code moeten komen om de wet toe te passen in plaats van haar te omzeilen.

Ik ben nog niet zo lang terug uit Kardeljevo. Ik raad u allen aan deze Joegoslavische overslag- en montagehaven te bezoeken. Zij ligt in Kroatië, deze keer dus niet in Servië. U zou moeten zien hoe gespecialiseerd de industrieterreinen in de omgeving zijn en hoe uit Oostenrijk, uit Zwitserland, uit ons land en uit Spanje de onderdelen worden ingevoerd en geassembleerd tot wapens waarop de Europese Gemeenschap geen vat meer heeft. Wij moeten tot een code komen die ik de vredesdriehoek noem. Het eerste been van de driehoek symboliseert de bestrijding van de onderontwikkeling naast de bestendige zorg om ontwapening. Het kan ironisch lijken dat in een wapenwet het woord ontwapening voorkomt. Nochtans is het er fundamenteel op zijn plaats. Het derde been symboliseert het volkenrecht. Zeker met het oog op Slovenië en Kroatië moeten wij, door elke partij-ideologie heen, durven oproepen tot het totstandkomen van een volkenrecht.

Een volk dat zich beschermd weet en zichzelf kan ontplooiën, gaat niet over tot zo'n sterke bewapening als sommige staten om toevallige grenzen te beschermen. Mijnheer de minister, graag kreeg ik uw antwoord op de vraag welke code onze generatie van politici zal volgen om deze wet te beschermen.

Bovendien is het duidelijk dat wij in Europa continu het voortouw moeten nemen. Vanaf 1 januari zullen de buitengrenzen van kracht zijn. Wij kennen het Schengenakkoord dat naar een justitiële en juridische cultuur neigt. Denkt u dat de kleine landjes een vuist kunnen maken tegen Frankrijk, Italië en vooral tegen Groot-Brittannië? Wij zullen de moed moeten hebben om de *big three* van de wapenproductie en -handel in Europa, met name Groot-Brittannië, Italië en Frankrijk, in hun hemd te zetten. Dan pas zal onze wetgeving en die van Denemarken effectief zijn.

Wij moeten ervoor zorgen dat er in Duitsland geen heruitgave van Krupp komt. In dit verband weerklinken reeds de eerste stemmen van het Duits staatsnationalisme. U weet hoe wij een tijd lang hebben gecollaboreerd en dan bedoel ik na de oorlog. In Zaïre hebben wij een oppervlakte tweemaal zo groot als Vlaanderen ter beschikking gesteld, samen met het regime van Mobuto om de Duitse wapenindustrie te laten doen die zij op eigen bodem niet mocht uitvoeren wegens de vredesakkoorden van Potsdam en Jalta. Wij moeten oppassen dat wij geen vierde *big brother* creëren en in de koek laten delen.

Eigenlijk zou er geen koek moeten zijn. Ik heb destijds een wetsvoorstel ingediend met betrekking tot de reconversie van de wapenindustrie. Deze tekst blijft nog steeds geldig. Uit het fameuze Lukas-rapport blijkt dat niet alleen politiek, maar ook sociaal-economisch deze reconversie renderend zou zijn. Ik nodig onze Waalse collega's uit hierbij stil te staan. Waarom zouden wij niet durven doen wat wij hebben gedaan voor Cockerill-Sambre, de Limburgse mijnen en de textielnijverheid? Wij moeten durven toegeven dat voor bepaalde takken van onze nijverheid een omschakeling naar onze tijd nodig is. FN is daarmee reeds begonnen. Zij hebben aandelen in Goma-Puma en uit hun jaarverslag blijkt dat het aandeel van motoren en optische instrumenten belangrijker is geworden. De winst in deze sectoren is veel constanter dan in de wapenindustrie. Wanneer we deze wet vergelijken met de eerste naoorlogse voorstellen die werden ingediend door Maurits Vanhaegedoren, door Coppieters en in de Kamer door mezelf en mevrouw Maes, met onze vele acties in Zeebrugge, met de parlementaire onderzoekscommissie van de Kamer, die haar besluiten heeft ingediend op 6 juni 1989, dan moeten wij inderdaad toegeven dat deze wet een goed resultaat is.

De financieel-economische werkelijkheid, met haar produktievermogen, staat op het ogenblik echter eigenlijk verder dan de wet. Toen de heer Nothomb voorzitter was van de kamercommissie voor de Buitenlandse Zaken en de eerste nota in verband met wapenhandel werd besproken, werd reeds opgemerkt dat de wetgeving achterop liep. Wij zijn er blij mee dat de meerderheidspartijen op de vergadering van 27 juni het artikel 4 behoorlijk hebben kunnen versterken. De VU-fractie zal deze wet goedkeu-

ren, maar heeft nog wel een aantal wensen. Wij moeten rustig naar mekaar luisteren en een aantal zaken ter discussie naar voren schuiven.

De code, de geest van de wet moet er zijn. Verder moet de gegroepeerde bestelling van 20 miljard die in ons land geplaatst, aangevraagd of in voorbereiding is, worden getoetst aan de principes van de nieuwe wet. Ik ben wel zo realistisch te beseffen dat wat weg is nog moeilijk kan worden teruggehaald. U dient echter de pacifieke moed op te brengen, mijnheer de minister, om in het Parlement duidelijk te zeggen welk deel van de bestelling uitvoerbaar is op basis van deze wet, gegroeid uit het verslag van de parlementaire onderzoekscommissie van 8 juni 1989. Wij moeten op het Europese vlak het voortouw nemen en voorkomen dat de bestelling wordt doorgeschoven.

Laten wij even nagaan, mijnheer de minister, hoe de situatie in het Midden-Oosten evolueert. Uit schrik om het Israël van het Midden-Oosten te worden, heeft Koeweit, samen met de Golfstaten, de pretentie de best verdedigde zandbak te worden van de wereld. Daarvoor is er veel geld voorhanden. De 20 miljard frank, waarvan sprake in de lijst waarover u ook wel beschikt, vormt slechts 50 pct. van de verwachte bestellingen. Als er immers 50 pct. gedekt wordt door de Delcredietdienst, dan weten we dat er een andere aankoop van 40 à 50 miljard wordt voorbereid. Wij hebben hier dus te maken met de aankoop van de eeuw in onze contreien; dat is een bron van destabilisatie.

Uit schrik voor Syrië, uit schrik voor een herlevend Irak of Iran, wil Koeweit een afschrikwekkende verdediging opbouwen, die andere landen ervan moet weerhouden om nog een Golfoorlog te beginnen. Dat is een slecht functioneren van devrede. Dat is een verkeerde investering van onzentwege, want hadden wij Irak en Iran niet bewapend, dan zouden er geen twee Golfoorlogen zijn uitgebroken. Met «wij» bedoel ik de hele wapensector, vooral in het Westen, maar ook in de Sovjetunie.

Tot slot wil ik verwijzen naar de standpunten van de moedige «generaals voor de vrede». In feite hernemen zij wat simpele piotten reeds gezegd hebben aan het IJzerfront, piotten uit de generatie van onze ouders, die de verschrikking van de loopgravenoorlog drie, vier jaar lang in de ogen hebben gezien.

Mijn Waalse collega's wil ik eraan herinneren dat onder de IJzeroren de Waalse korporeals, Fiévez en Demaey, begraven liggen, en dat ieder jaar de Waalse haan wappert te Diksmuide in aanwezigheid van een aantal Walen die deelnemen aan de dodenherdenking. In de dood worden wij niet meer opgedeeld door een taal, in de dood is er alleen vrede. Uit de massale slachting in de Eerste Wereldoorlog, die wij van zo nabij hebben beleefd, en uit de jongste Golfoorlogen moeten wij de juiste lering halen. We moeten het manifest van de generaals voor de vrede als leidraad nemen voor het beleid van deze en volgende regeringen.

Wij moeten een neutraliteitspolitiek uitwerken omdat wij bewust willen vermijden wat in de Tweede Wereldoorlog 30 miljoen doden heeft veroorzaakt die wij nu, een halve eeuw later, nog herdenken zonder vooralsnog die gegevens te verwerken in het wapenproductiedossier. (Applaus.)

De Voorzitter. — Het woord is aan mevrouw Aelvoet.

Mevrouw Aelvoet. — Mijnheer de Voorzitter, het debat verloopt sinds vanochtend bijzonder rustig en serene. Ik vrees dat ik deze stijl jammer genoeg niet kan aanhouden, niet omdat ik per definitie iemand ben die graag de confrontatie aangaat of graag heibel heeft, maar wel omdat de waarheid haar rechten heeft.

Als meer publiek aanwezig zou zijn dat zich zou herinneren welke hevige debatten er de jongste dagen zijn geweest naar aanleiding van de wapenleveringen die wel degelijk in verband werden gebracht met de huidige wet, dan zou dat publiek moeilijk begrijpen dat het debat vandaag probleemloos en conflictloos verloopt. Hier klopt iets niet.

Als wij de verklaringen van de Vlaamse meerderheidspartijen moeten geloven — deze van de Volksunie in de eerste plaats, maar ik merk dat de laatste VU-mandataris het halfroond heeft verlaten

— dan beleven wij vandaag een bijzonder groot moment, namelijk de bespreking van een nieuwe wet die men wil doen voorkomen als een strenge wet.

De wet die wij nu bespreken, is geen strenge wet. Ze is hooguit een sluier met reuzengaten die zeer veel wapens doorlaat in alle richtingen en die de partijen van de meerderheid handig kunnen gebruiken om de beschamende praktijken van wapenleveringen af te schermen voor het grote publiek. In feite worden in deze wet de bestaande, kwalijke praktijken wettelijk geregeld.

Vooraleer op de bepalingen zelf van de wet dieper in te gaan, wil ik even stilstaan bij het tragikomisch spel dat de meerderheid heeft opgevoerd in verband met de uitgelekte beslissingen van 24 mei. Het ministerieel comité voor de Buitenlandse Betrekkingen heeft op die datum inderdaad belangrijke beslissingen genomen in verband met wapenleveringen aan het Midden-Oosten.

Het gekke is dat het uitlekken van die beslissingen wordt gekoppeld aan wat men aan de publieke opinie voorstelt als het strenger worden van de nieuwe wet ten gevolge daarvan. De weinige leden die de besprekingen in de commissie voor de Buitenlandse Handel bijwoonden — we waren er hooguit met acht à negen aanwezig, wat een schande is voor zulk een belangrijk ontwerp — weten, dat onze laatste werkdag met de minister uitgerend op 24 mei was. Ik heb alle data nog eens opgezocht en op een rijtje gezet.

Op 24 mei was er dus al de toezegging van minister Urbain om amendementen in te dienen bij artikel 4. Dit was trouwens de voorwaarde waarop de heer Leclercq het amendement Pataer heeft ingetrokken.

De heer Pataer. — Dat was niet op 24 mei.

Mevrouw Aelvoet. — Dat was wel degelijk op 24 mei. De stemming had plaats op 6 juni. Ik heb het zeer nauwkeurig genoteerd. De commissie had haar werkzaamheden beëindigd op 24 mei, maar kon toen niet stemmen omdat er te weinig commissieleden aanwezig waren. De grote afwezig was de CVP, die op het einde nog hooguit een van haar vijf senatoren in de running had. De Franstalige partijen schitterden in het algemeen door hun afwezigheid. Alleen de SP was beter vertegenwoordigd. Dat zeg ik hier graag; dat strekt haar tot eer.

M. Pécriaux. — Le PS aussi.

Mme Aelvoet. — Vous n'étiez pas en nombre, monsieur Pécriaux.

Op 24 mei had de minister al toegezegd dat hij criteria zou toevoegen. Het is dus historisch niet juist nu te laten uitschijnen dat het toevoegen van die criteria het resultaat is van onderhandelingen die pas vorige vrijdag in kannen en kruiken waren. Over drie elementen had de minister al toezeggingen gedaan: het criterium van het spanningsgebied, het criterium van het terrorisme en het criterium van de burgeroorlog.

Wanneer ik nu het regeringsamendement bekijk, stel ik vast dat het criterium van het terrorisme wordt uitgebreid tot de drughandel en dat er een vierde element wordt toegevoegd, namelijk over het niet-naleven van de clause van het niet-wederuitvoeren. Dit vierde criterium is het resultaat van onderhandelingen achteraf.

Door wat men in de politieke wereld «een gelukkige wind» pleegt te noemen heb ik de nota in handen gekregen die minister Urbain heeft uitgewerkt ter voorbereiding van de discussie van 24 mei. Ik heb ook weet van de argumenten die op 24 mei werden ingeroepen ten gunste van de wapenleveringen. Een van de argumenten die door minister Urbain naar voren werd gebracht, was dat de wapenleveringen niet in strijd waren met het ontwerp, ook niet met de toegezegde amendementen.

Men moet dus de mensen geen blaasjes wijsmaken. Er wordt een grote show opgevoerd voor de publieke opinie. Men zegt dat die toezegging van 2,2 miljard niet meer kan worden ongedaan gemaakt. Men noemt dat wel een grote stommiteit, maar veegt er toch de spons over. Het is gebeurd, het is voorbij, zegt men. Met de

overige 7,3 miljard weet de regering blijkbaar nog geen blijf. De meerderheidspartijen geven verschillende interpretaties. Voorlopig hebben wij dus nog het raden naar wat er gaat gebeuren.

Ik til vooral zwaar aan het electoraal opbod van de VU. Eerst eiste de VU dat alle wapenleveringen werden geschrapt, ook die van 2,2 miljard. Dat laatste heeft ze intussen al laten vallen. Vervolgens vroeg de VU de spoedbehandeling voor een door haar ingediende resolutie, maar intussen is die resolutie voorlopig ingetrokken en worden bepaalde aspecten ervan gewijzigd. Vorige week werd er in de Kamer afgesproken dat de meerderheidspartijen een nieuwe resolutie zouden indienen, maar dat is tot nog toe niet gebeurd. Dit wijst erop dat er nog altijd onenigheid is. Mevrouw Maes beweerde dat voor deze zaak geen regeringscrisis moest worden uitgelokt. Dit zou immers volgens haar tot gevolg hebben dat de wapens toch nog worden geëxporteerd en het ontwerp niet zal worden goedgekeurd. Dat is natuurlijk volkomen naast de kwestie.

M. Péciaux. — Vous mélangez les dossiers, madame.

Mevrouw Aelvoet. — Vandaag weten wij echter nog altijd niet of na de goedkeuring van het door de regering geamendeerde ontwerp de wapenleveringen al dan niet zullen plaatshebben. Momenteel bestaat er daarover nog geen regeringsstandpunt. Mijnheer de minister, nu stel ik mijn eerste vraag aan u, want u moet daaromtrent alle gegevens in handen hebben. Het amendement dat u bij artikel 4 indient is een regeringsamendement waarover heel de regering akkoord is. U was er ook bij toen de beslissingen werden genomen in verband met de vergunningen die zijn gegeven of die nog hangende zijn met betrekking tot de wapenleveringen. Kunnen nadat de geamendeerde wet is aangenomen die 7,3 miljard nog worden geleverd?

Collega Péciaux, u zegt: « Vous mélangez tous les dossiers ». Mij dunk dat ik dat helemaal niet doe. De hele kwestie van de wapenleveringen werd door de meerderheidspartijen van België gekoppeld aan de verstrenging van de wet. Het is dus niet meer dan logisch dat ik bij de bespreking van de wet die twee zaken met elkaar in verbinding breng, want zij zijn al lang verbonden. Ik ben niet degene die ze met elkaar heeft verbonden!

In verband met de wapenleveringen stel ik vast dat er meer een show wordt opgevoerd dan dat er wordt gehandeld en dat er boven alles ontzettend veel wordt gelogen.

Op de eerste plaats noem ik hier de CVP die zich gedurende de jongste dagen mooi op de vlakte heeft gehouden, maar die bij monde van Premier Martens heeft gezegd dat de Volksunie er niets heeft van begrepen. Hij heeft er dan nog aan toegevoegd dat de nota van minister Urbain die op 24 mei aan de regering werd voorgelegd een erg kritische nota is.

Ik vind die nota niet kritisch. Er staan drie argumenten in die door bepaalde personen worden ingeroepen tegen het toekennen van de vergunningen en nog drie andere argumenten die pleiten voor het toch afleveren van de vergunningen. In de conclusie wordt er alleen gezegd welk systeem in de praktijk wordt gevolgd bij het toekennen van de vergunningen. Bij gebrek aan consensus in de inter-kabinettenwerkgroep, een consensus die er blijkbaar niet was, wordt de beslissing doorgeschoven naar het ministerieel comité voor Buitenlandse Betrekkingen.

De nota van minister Urbain een erg kritische nota noemen waarin zou zijn gepleit voor beperkte wapenleveringen is onjuist.

Ook de Volksunie heeft op bepaalde momenten manifest gelogen. Ik verwijs hier naar de verklaringen van de heer Schiltz, die publiek heeft gezegd dat hij heeft tegengestemd. Die verklaring werd door minister Maystadt rechtgezet, want die heeft beweerd dat de heer Schiltz heeft gelogen en dat hij de enige was die heeft tegengestemd. Er is hier natuurlijk niemand van de PSC aanwezig om de minister te ondersteunen.

Dan is er nog de SP die erkent dat er een grote stomiteit is gebeurd bij de levering van het eerste deel, maar die zegt dat er daartegen ondertussen niets meer te doen zou zijn. Zij zegt wel dat er in de toekomst van die 7,3 miljoen geen kogel meer naar het Midden-Oosten zal gaan. Ik wil geloven dat dit waar is. Ik heb daaromtrent echter mijn twijfels, vooral omdat ik vaststel dat de Volksunie verklaart dat de wet dit zal verbieden, terwijl Frank

Vandenbroucke in *De Morgen* van 1 juli zegt: « Laten we elkaar geen blaasjes wijsmaken. Ook de geamendeerde wapenwet geeft geen antwoord op het probleem van de 7,3 miljard. » Ik stel dus vast dat de meerderheidspartijen elkaar in deze materie voortdurend tegenspreken.

De heer Seeuws. — Mevrouw Aelvoet, zeg ons nu ook eens wat het standpunt van uw partij is.

Mevrouw Aelvoet. — Dat u mijn standpunt zo belangrijk vindt, dat wist ik niet. Dat heb ik in het verleden niet vaak kunnen vaststellen.

De heer Seeuws. — In het TV-programma « De Zevende Dag » hebben wij niet kunnen uitmaken wat het standpunt van Agalev was.

Mevrouw Aelvoet. — Mijnheer Seeuws, ik had aan dat programma zeer graag deelgenomen om op een en ander te kunnen wijzen. In elk geval, moet ik vaststellen dat op maandag 1 juli, een dag na de uitzending van « De Zevende Dag », Frank Vandenbroucke verklaarde dat de geamendeerde wapenwet op het probleem van de 7,3 miljard geen antwoord geeft.

Dan zou ik aan minister Urbain nog willen vragen of die levering ten bedrage van 2,2 miljard nog kan worden geschrapt. Of zijn die wapens al onderweg? Zo ja, aan welke landen zullen zij worden geleverd? Dan zou ik ook nog willen weten welke de interpretatie van de minister is over die 7,3 miljard, want hij heeft daarover alle gegevens in handen.

Als de meerderheidspartijen zo een verschillende interpretatie kunnen geven van de gevolgen van de nieuwe, o zo strenge, wet, dan is mijn conclusie dat die wet op zijn minst onduidelijk is. Als de wet zeer precies zou zijn, dan zou zij niet tot interpretaties leiden die elkaar compleet tegenspreken. In feite wenst men een onduidelijke wet om achteraf de handen vrij te hebben en te doen wat men wil.

Toen er op 6 juni over dit ontwerp in de commissie moest worden gestemd — een stemming die op 24 mei al eens moest worden uitgesteld omdat wij niet in aantal waren — heb ik voorgesteld, rekening houdend met het vooruitzicht van die wapenleveringen en wat er daarrond recent in de Kamer was gebeurd, die stemming nog even uit te stellen tot wij kennis hadden genomen van het regeringsamendement. Dat was volgens de meesten echter niet nodig. Tot daar, het eerste deel van mijn uiteenzetting.

En dan wil ik het, mijnheer Seeuws, eindelijk hebben over het oordeel van mijn fractie over deze wet. Was u in de commissie aanwezig geweest, dan had u dat natuurlijk al geweten, maar goed, ik begrijp dat u ook niet alles kunt volgen. U had ook andere dingen te doen. Bij een nauwgezette ontleding van deze wettekst ontwaren wij een zestal punten die bij ons zeer grote vragen doen rijzen.

Een eerste punt — en dat weet de minister zeer goed — heeft betrekking op de duale technologie, waarmee producten bedoeld worden die zowel in de burgerlijke als de militaire sfeer kunnen worden gebruikt. In de commissie hadden wij daaromtrent een hele reeks amendementen ingediend. Wij waren niet van plan die hier opnieuw in te dienen, omdat minister Urbain tot in den treure herhaald had dat alles wat te maken heeft met duale technologie ressorteerde onder een ander ontwerp, namelijk het ontwerp tot wijziging van de wet van 1962 betreffende de in-, uit- en doorvoer van goederen in het algemeen, dat evenwel in de commissie voor de Economische Zaken wordt besproken. Bij de voorbereiding van onze amendementen voor dit ontwerp, hielden wij dus rekening met de opmerking van minister Urbain en zagen af van een hele reeks amendementen. Vandaag echter, moeten wij van minister Claes in de commissie voor de Economische Zaken horen dat wij, mensen van Agalev-Ecolo, het verkeer voor hebben, want dat het probleem van de duale technologie valt onder het ontwerp dat wij thans bespreken.

Mijnheer de minister, ik had van u toch graag duidelijkheid hierover. Geldt onderhavig wetsontwerp of de wet van 1962? Indien u een akkoord zou kunnen bereiken met minister Claes, zouden wij weten op welke voet mij moeten dansen, want nu

weten wij het niet meer. Om op veilig te spelen hebben wij onze amendementen op de duale technologie in ieder geval opnieuw ingediend.

Mijnheer Seeuws, ik zie u weer zwaaien, maar ik kan het nu eenmaal niet helpen dat de socialistische minister Claes nu uiteindelijk deze wet moet indienen. Hij heeft in de wandelgangen in ieder geval verklaard aan mevrouw Dardenne, dat het hem speelt dat zij een ander antwoord had gekregen, maar dat de regering in deze aangelegenheid hypocriet is. Ik verkies dit hier luidop te zeggen zodat men ten minste weet waar men aan toe is.

In de commissie en in de openbare vergadering is er meermaals op gewezen dat het hier gaat om een kaderwet, waarbij veel discretionaire bevoegdheid aan de uitvoerende macht wordt gegeven. Verschillende leden hadden het daarmee moeilijk. Wij hadden amendementen ingediend om dit euvel te verhelpen, al hadden die ook een keerzijde. Ik geef graag toe dat een parlementair debat organiseren altijd kan, maar het kleine voordeel van onze amendementen was dat de fameuze koninklijke besluiten, die essentieel zijn, op de artikelen 2 en 3 en de lijst die moet voortvloeien uit artikel 4 van deze wet, niet konden worden gepubliceerd zonder dat daarover een grondig parlementair debat werd georganiseerd.

Het verheugde mij in de commissie vast te stellen dat leden van de meerderheid, de heren Tant, Claeys, Pataer en De Belder, bij het toenmalige artikel 13 ook een amendement hadden ingediend om de betrokkenheid van het Parlement bij de totstandkoming van de koninklijke besluiten te versterken. Ik stel vast dat de heer Tant, die dit amendement door de heer Claeys heeft laten intrekken op 6 juni, en die bij de goedkeuring van het verslag beweerde het amendement opnieuw te zullen indienen omdat het te belangrijk is, vandaag opnieuw op zijn stappen terugkeert.

Men voelt daarbij goed dat hij met een ei blijft zitten, want zijn hele argumentatie blijft gelden. Dit illustreert weer eens dat de CVP de kolen in het vuur laat liggen en anderen in de vuurlinie laat gaan om de klus te klaren, terwijl zij vanop een afstand blijft toekijken of er resultaat kan worden geboekt zonder zich daarbij te verbranden. Dit is een zeer bedenkelijke praktijk, die echter tot nu toe vrij goed schijnt te werken.

Wij handhaven ons amendement, hoewel ik aanvankelijk bereid was het in te trekken ten voordele van het amendement van de meerderheid. Het komt er voor mij immers op aan de wet nog ingrijpend te verbeteren.

Het enige wat mij nu nog rest is de toezegging van minister Urbain in de commissie. Ik hoop dat hij ze ook in de openbare vergadering zal herhalen. Hij beloofde namelijk dat er geen enkel koninklijk besluit zal worden gepubliceerd zonder het Parlement officieel op de hoogte te brengen. Ik hoop dat er met de timing rekening zal worden gehouden zodat het Parlement niet pas enkele dagen vóór de publicatie inzage kan krijgen, zoals vaak het geval was met de bijzondere machtenwetten. Wij hebben het er moeilijk mee dat het huidige ontwerp voor een aantal belangrijke punten toch nog een loopje neemt met de aanbevelingen van de parlementaire onderzoekscommissie, die aan dit dossier toch twee jaar heeft gewerkt.

Ik duid hierbij drie punten aan die mijns inziens belangrijk zijn.

De commissie had een landenklassering gevraagd met betrekking tot de « gevoelige » landen. In de tekst van de aanbeveling staat letterlijk: « De wet moet de criteria vastleggen op basis waarvan een landenklassering wordt opgemaakt. » Wat doet de regering met deze aanbeveling? In de nota die minister Urbain ons ter beschikking heeft gesteld, wordt droogweg gezegd dat de wet die niet omschrijft, maar er wordt wel verwezen naar het systeem van afgifte van vergunningen. Dit document hebben wij van minister Urbain ontvangen en wij hebben het kunnen bestuderen. Dit systeem heeft in de maand mei gefunctioneerd en ondertussen kennen wij de resultaten van de manier waarop dat is gebeurd.

Wanneer men de wijze van functioneren in verband met het afleveren van vergunningen van dichtbij bekijkt, blijkt dat in de gebruikte werkwijze vier categorieën worden gehanteerd. Een eerste categorie omvat de landen van de Atlantische Alliantie, de tweede de landen onder embargo, de derde de landen zonder diplomatieke betrekkingen en de vierde categorie alle andere landen.

Voor de eerste categorie, de NAVO-landen, heeft de minister van Buitenlandse Zaken de volledige bevoegdheid, hij kan alle beslissingen nemen en pas achteraf de regering hierover inlichten. Nochtans wijs ik erop dat de bijzondere onderzoekscommissie van de Kamer haar bezorgdheid heeft geuit over de levering aan privé-firma's, ook in NAVO-landen.

In de praktijk bleek dat de privé-firma's die in andere NAVO-landen gevestigd zijn, er in zeer veel gevallen geen enkele moeite mee hebben om de wapens verder te leveren aan andere landen. Deze zwakte blijft behouden, want voor de landen die behoren tot de Atlantische Alliantie moet enkel een invoercertificaat worden afgeleverd en geen *end user*-certificaat.

De parlementaire onderzoekscommissie had nochtans uitdrukkelijk gevraagd dat bij handel tussen NAVO-landen ook gebruik zou moeten worden gemaakt van het *end user*-certificaat, zeker wanneer aan privé-firma's wordt geleverd. In het document dat minister Urbain ons ter beschikking heeft gesteld, kan men duidelijk lezen: « Bij de handel tussen NAVO-landen evenwel wordt het internationaal invoercertificaat gebruikt. Bij die procedure, die eveneens toegepast wordt voor produkten van de COCOM-lijst, neemt de regering van het invoerende land de politieke verantwoordelijkheid voor de transacties op zich. » Dit is dus helemaal geen fantasietje of een overtrokken commentaar van mijnentwege.

Wij blijven verder werken, ook ten aanzien van privé-firma's, met een internationaal invoercertificaat. Onze regering hoeft zich daar verder geen zorgen over te maken. De minister alleen beslist en informeert ons achteraf. Wanneer er achteraf problemen rijzen, ligt de politieke verantwoordelijkheid bij de regering van het andere NAVO-land. Daarmee maakt men er zich op een gemakkelijke manier van af. Dit is zeker niet wat beoogd werd door de parlementaire onderzoekscommissie.

M. Urbain, ministre du Commerce extérieur. — Madame, permettez-moi de vous interrompre sur ce point afin de préciser un détail.

Il s'agit de la raison pour laquelle on réglemente le transit. Lorsqu'une commande en provenance de la France arrive chez nous pour être ensuite réexportée, les autorités belges doivent délivrer une autorisation d'exportation-transit. Et la même procédure vaut inversement dans les autres pays de l'OTAN.

Mevrouw Aelvoet. — Mijnheer de minister, als België wapens exporteert naar Frankrijk, dan levert u alleen een invoercertificaat af en geen *end user*-certificaat, zodat Frankrijk deze wapens opnieuw kan exporteren. Voor dit probleem heeft u geen antwoord.

De heer Urbain, minister van Buitenlandse Handel. — Mevrouw Aelvoet, de Franse regering draagt de verantwoordelijkheid om al dan niet een vergunning af te leveren voor de transit van goederen die van België komen.

Mevrouw Aelvoet. — Mijnheer de minister, in dit soort praktijken hebben wij geen vertrouwen en de parlementaire onderzoekscommissie blijkt ook niet.

Ik sta nu even stil bij artikel 4, een sleutelartikel van het ontwerp, waardoor het Parlement in belangrijke mate zijn verantwoordelijkheid op zich kan opnemen, indien het dat wenst. Men kan er niet omheen dat dit artikel 4 zeer onduidelijk is geformuleerd. Een eerste probleem is dat er eigenlijk een causaal verband wordt gelegd tussen het afleveren van een uitvoervergunning en de schending van de mensenrechten in een bepaald land. Wanneer men enkel en alleen de tekst analyseert, moet men concluderen dat een uitvoervergunning slechts wordt geweigerd, wanneer wapenuitvoer naar of wapendoorvoer door een bepaald land bijdragen tot de schending van de mensenrechten.

Ik heb dit artikel voorgelegd aan twee juristen, professoren aan twee verschillende universiteiten, en zij hebben verklaard dat er hoegenaamd geen twijfel bestaat. In de huidige formulering van artikel 4 vertrekt men niet van een analyse van de situatie van de mensenrechten in een bepaald land. De tekst legt enkel een verband tussen de uitvoer van wapens en de schending van de men-

senrechten. Ik daag u uit om dit te weerleggen en een jurist te vinden, die niet aan een bepaalde politieke partij is gebonden en het met u eens is.

De heer Pataer. — Er bestaan geen ongebonden juristen.

Mevrouw Aelvoet. — Die bestaan wel, maar u zal er geen vinden die de huidige formulering van artikel 4 anders dan ik kan interpreteren. Heel wat onafhankelijke commentatoren hebben daarop eveneens gewezen. Ik zal de tekst nog eens voorlezen: «Elke aanvraag tot het bekomen van een uitvoer- of doorvoervergunning wordt verworpen indien, met betrekking tot de toestand in het land van bestemming, blijkt dat de uitvoer of de doorvoer (...) zou bijdragen tot een klaarblijkelijke schending van de rechten van de mens.» Het is duidelijk dat dit een gevaarlijke piste is, omdat de tekst geen enkele garantie biedt.

Mijnheer Pataer, bovendien was het ongelukkig te kiezen voor het adjectief «klaarblijkelijk», in de plaats van «zwaar». Juristen hebben mij ook gesignaleerd dat «klaarblijkelijk» eigenlijk moet worden geïnterpreteerd in de zin van een marginale toetsing, wat betekent dat de schending zo grof moet zijn dat elk redelijk mens moet concluderen dat er iets fundamenteel misloopt. De term «zware schending» heeft een ruimer toepassingsgebied. Graag vernam ik van u of u blijft beweren dat de term «klaarblijkelijk» beter is, nu u hierop attent werd gemaakt. Ik heb daarover de grootste twijfels.

Bij artikel 4 hebben wij een amendement ingediend om het objectief criterium van 5 pct. te hanteren. Wij stellen eenvoudig voor geen wapens te leveren aan landen die meer dan 5 pct. van hun bruto nationaal produkt aan militaire uitgaven besteden. Wij vinden het bijzonder jammer dat dit amendement werd verworpen. Collega De Belder heeft een amendement van dezelfde strekking ingediend. Het was echter vager geformuleerd en dat heeft altijd het voordeel dat men achteraf nog kan doen wat men wil.

Ik vind het erg jammer dat collega Kuipers niet meer aanwezig is, want ook hij was van mening dat wel degelijk rekening diende te worden gehouden met het criterium van de *reasonable sufficiency*. Inderdaad, als dit begrip geen preciezere inhoud krijgt, wordt het telkens weer een kwestie van politieke opportuniteit. De regering kan immers ook bestaan uit leden met een geringere gevoeligheid voor dergelijke zaken. Het Parlement laat hier dus een enorme kans liggen.

Een laatste opmerking bij artikel 4 betreft de vier door de regering reeds lang beloofde en nu bij amendement toegevoegde criteria waarvan er één een heel andere inhoud heeft gekregen dan oorspronkelijk was bedoeld. Wijzelf, en bijvoorbeeld ook collega Pataer, verkozen als criterium «spanningsgebied». Het onderhavige amendement spreekt daar niet meer over, maar zegt «het hoofd bieden aan zware interne spanningen die van aard zijn om te leiden tot...».

Nochtans heeft dezelfde parlementaire onderzoekscommissie een heel gemakkelijk en voor de hand liggende formule voorgesteld die wij nu als amendement op het regeringsamendement indienen en die luidt: «ten prooi is aan zware interne en internationale spanningen». Dat is precies wat wij bedoelen met het criterium «spanningsgebied». Ik kijk met belangstelling uit naar de reactie van de leden van de meerderheid op dit amendement, dat volstrekt dezelfde inhoud heeft als de aanbeveling van de parlementaire onderzoekscommissie. Ik hoop dat dit zo wordt begrepen en erkend.

Mijn volgende opmerking betreft het nieuwe artikel 8 van dit ontwerp en heeft te maken met de verzekeringsmodaliteiten van de export van wapens door privé-firma's. Bij de besprekingen in de commissie waren wij van oordeel dat de amendementen van de heer de Wasseige een goede poging waren om de tussenkomsten van de Delcredere dienst uit te sluiten bij de leveringen waarvoor hier vergunningen worden gegeven. Dat is inderdaad de enige goede oplossing en de herwerkte versie beschermt de bestaande praktijken, zowel van de privé-firma's als van de Delcredere dienst die dergelijke wapenexporten kan blijven verzekeren. Er zijn nu al weer een hele rits aanvragen hangende en het verslag zelf vermeldt reeds vier voorlopige toezeggingen vanwege de Delcre-

deredienst voor Saoedië-Arabië in het pakket van die 7,3 miljard. Precies door dat uit te sluiten, kan men een heel machtig instrument in beweging zetten om de wapenexport te ontmoedigen.

De jongste acht jaar gaat het met de Belgische wapenindustrie volop bergaf, betekent zij steeds minder qua tewerkstelling en biedt zij steeds minder werkzekerheid voor haar personeel. Ook dat is voor ons een reden om de Delcredere dienst van dergelijke operaties uit te sluiten. Dan krijg je immers een zuiverder situatie. Met verbijstering hoor ik de heer Kuipers hier pleiten voor de voorhoederol die België ter zake zou moeten spelen. In *De Financieel Economische Tijd* van vandaag vind ik nochtans enkele details over de criteria die tijdens de jongste Ministerrad in Luxemburg werden afgesproken; zij zijn daar duidelijker geformuleerd dan in dit ontwerp. Daarom vraag ik de minister hoe het nu precies zit met de beslissing van de EG-lidstaten over de criteria. Hoe zal men ze opvolgen? Wordt de beslissing alleen in aanmerking genomen binnen het raam van een consensus in een Europees samenwerkingsverband, of komt er een richtlijn? Dat lijkt mij toch weinig waarschijnlijk, aangezien artikel 223 van het EG-Verdrag nog altijd alles wat met defensie en wapenhandel te maken heeft onttrekt aan de Europese beslissingsbevoegdheid. Ik had graag geweten op welke manier de criteria die vastgelegd zijn in Luxemburg, hard zullen worden gemaakt ten behoeve van de verschillende deelstaten.

Tot slot, wil ik er nog even aan herinneren dat wij in de commissie gepleit hebben voor meer inzicht in het feit dat de wapenhandel een noodzakelijk kwaad blijft zolang er wapenproductie bestaat. Iedereen weet dat de wapenproductie alleen op grote schaal echt kan renderen, wat betekent dat er in de wapenproductie zelf een permanente druk bestaat om te exporteren. Zonder export kunnen de bedrijven niet overleven. Rekening houdend met de zeer beperkte impact van de eigenlijke wapenproductie bij FN of in andere bedrijven in Wallonië, kan ik het standpunt delen van de Waalse socialisten en ermee akkoord gaan dat ook over de elektronische wapens wordt voortgepraat. Op dat punt hebben wij een amendement ten gronde ingediend. Wij willen de discussie aanzwengelen over het vervallen van de uitvoeringsbepalingen van de wet na vijf jaar, met uitsluiting van de transitbepalingen.

Kort samengevat, dit ontwerp krijgt van onze fractie een onvoldoende; wij zullen het ontwerp in zijn huidige vorm niet goedkeuren, tenzij er zich nog onverwacht vredesduiven manifesteren en andere amendementen worden ingediend. Wij hebben geen behoefte aan vage verklaringen, maar wel aan duidelijke teksten waarover kan worden gestemd. (*Applaus.*)

De Voorzitter. — Het woord is aan de heer Pataer.

De heer Pataer. — Mijnheer de Voorzitter, met het debat dat wij vandaag voeren, zullen wij voorlopig een senatoriaal punt zetten achter een oud verhaal. Het begon met de wet van 1962 waarin artikel 7 zo vaag was geformuleerd dat er vroeg of laat een nadere precisering nodig was. Ik citeer dat artikel: «Wanneer bijzondere omstandigheden zulks wettigen, kunnen de bevoegde ministers samen bij gemotiveerd besluit de geldigheid van lopende exportvergunningen, behorend tot de categorieën die zij bepalen, schorsen of de intrekking ervan bevelen.»

Geef toe, collega's, en mevrouw Aelvoet in het bijzonder, dat in vergelijking met de voorliggende tekst dit toch wel een pareltje van wetgevende «onprecisie» is. Sindsdien heeft de vredesbeweging in beide landsgedeelten niets ongemoeid gelaten om een krachtige anti-wapenhandelwet goedgekeurd te krijgen. De politieke actualiteit bezorgde trouwens geregeld impulsen aan de actievoerders buiten en binnen het Parlement; voor zover er natuurlijk in het Parlement actie kan worden gevoerd. Die acties hadden een scherpere controle van de wapenexport naar allereerste brandhaarden in de wereld op het oog, in het besef dat wapenhandelaars brandstof leveren, zoniet de motor zijn voor bloedige conflicten.

Zo was er de afscheidingsoorlog van Biafra met Nigeria in 1967, dus na de wet van 1962. De heer Kuipers, die hieraan even heeft herinnerd, vergiste zich wat de datum betreft.

Op 13 juli 1968 stortte een Sabena-vliegtuig neer, vlak bij Lagos, de Nigeriaanse hoofdstad, geladen met Belgische wapens ondanks het wapenembargo.

Dit dwong de regering toen de wet van 1962 aan te vullen met volgende bepaling: « Algemene beginselen van het recht en van de menselijke samenleving die door de beschaafde naties worden erkend, kunnen worden ingeroepen als richtinggevend voor het al dan niet toestaan van vergunningen. »

In de jaren zeventig was er heel wat beroering omtrent het uitvoer van bijvoorbeeld Amerikaanse munitie naar het Vietnamese slagveld vanuit de haven van Zeebrugge. Er was nadien de heisa omtrent wapenleveringen aan de stuiptrekkende koloniale regimes in Afrika, zoals Angola, Mozambique en Rhodesië.

Dat leidde in 1975 tot het indienen van een reeks voorstellen van wet — ik richt me nu in het bijzonder tot de leden van de PS — door de heer Ernest Glinne, nu Europees parlements lid. De heer Glinne wou de regering een bruikbaar, juridisch wapen geven om snel te kunnen optreden tegen uitvoer en transit van oorlogsmateriaal en strategisch materiaal, met onder meer sancties die voldoende streng zijn om tegengewicht te vormen voor de aantrekkingskracht van de enorme winsten die uit een niet-ontdekte fraude voortvloeien.

Ernest Glinne diende ook een voorstel van wet in om de Nationale Delcrederedienst te verbieden waarborgen te verlenen voor de uitvoer van wapentuig. Ten slotte wilde hij een controleorgaan oprichten met verregaande bevoegdheden om aan de bron, dus in de bedrijven, controles uit te voeren.

Die voorstellen van wet werden mede ondertekend door mevrouw Pétry uit de Luikse regio, door volksvertegenwoordiger Tijl Delcercq van de CVP, door Lucien Outers van het FDF, door Jaak Vandemeulebroecke van de Volksunie en door anderen.

De voorstellen van de heer Glinne werden opnieuw ingediend in 1977 en 1979, maar ze geraakten jammer genoeg niet door de parlementaire sluizen. Of was dit omdat kameraad Glinne intussen naar een ander parlement was verhuisd?

In de jaren tachtig was er de eerste Golfoorlog, die tussen Iran en Irak. Er was het fameuze Irangate-schandaal in de Verenigde Staten dat ook te maken had met wapenleveringen. Er was ook de rel over de verscheping, via Belgische havens, van onder meer Israëlische wapens naar Iran. Op 27 november 1986 verklaarde de toenmalige minister van Buitenlandse Betrekkingen, de heer Tindemans, in de Senaat dat enkel een vergunning was afgeleverd voor de uitvoer van twee jachtgeweren naar Iran. Ook hieraan werd even herinnerd door collega Kuijpers.

Precies die wapenleveringen aan Iran hebben in mei 1987 rechtstreeks geleid tot de oprichting van de parlementaire onderzoekscommissie in de Kamer met als opdracht « Onderzoek naar de Belgische leveringen van wapens en munitie aan landen die in een gewapend conflict zijn verwickeld of waartegen een wapenembargo geldt ». Dit opschrift geeft een vrij beperkte bevoegdheidsomschrijving. In het geamendeerde artikel 4 gaat het toch om meer dan het omschrijven van landen waar een conflict aan de gang is of waarvoor een wapenembargo geldt.

De besluiten van de onderzoekscommissie, die begin 1989 werden gedrukt, hebben geleid tot het wetsontwerp dat wij vandaag bespreken. Een voorganger van u, minister Urbain, namelijk de heer De Croo, deed in de periode dat de onderzoekscommissie nog volop bezig was, een opmerkelijke uitspraak die mij aan de ribben is blijven plakken. Hij zegde dat wij — ik weet niet wie hij daarmee bedoelde, maar ik hoop dat het in beperkte zin op te vatten is « bij de drugbestrijding onze eigen mensen beschermen, terwijl het bij de strijd tegen de wapens niet tegen onze eigen mensen gaat ». Gelukkig heeft het werk van de onderzoekscommissie niet alleen geleid tot een lijvig document. De regering heeft van de wapenleveringen een punt gemaakt en hierover een passus in het regeringsakkoord opgenomen.

Het wetsontwerp oogt bijzonder goed. Ik som de voornaamste nieuwigheden ervan op. Sommige ervan werden tijdens de commissiewerkzaamheden nog verrijkt of uitgebreid. Er zijn een achttal nieuwigheden.

In de oorspronkelijke tekst was er sprake van voor militair gebruik ontworpen materieel. In het huidige ontwerp is dat geworden: « speciaal voor militair gebruik dienstig materieel ». In de Franse tekst is « conçu pour un usage militaire » vervangen door « devant servir spécialement à un usage militaire ». De huidige formulering bestrijkt dus een veel breder terrein. Het

ontwerp gaat dus niet alleen over de in-, uit- en doorvoer van wapens. Nieuw is ook het begrip « en de daaraan verbonden technologie », dat in vroegere teksten nauwelijks terug te vinden is. Voor dit alles is voortaan een vergunning nodig. Die vergunningen moeten bovendien soms aan bijzondere voorwaarden voldoen.

Hier is inderdaad geen sprake van *dual use*-materieel, mevrouw Aelvoet. Dat lijkt mij evident. Ik heb als boutade in de commissie het voorbeeld gegeven van zakdoeken of sokjes, zij het dan grote, die door militairen worden gebruikt. Zij hebben die zaken natuurlijk nodig om op een elegante en min of meer beschaafde manier de oorlog door te komen, maar gaat het hier echt om *dual use*-materieel? Als men dit begrip in het ontwerp wil concretiseren, dan zitten wij in een straatje zonder eind. Zoiets moet in de toekomst voor de toepassing onvermijdelijk tot interpretatieproblemen leiden.

Mevrouw Aelvoet. — Mijnheer de Voorzitter, mag ik even reageren op wat de heer Pataer heeft gezegd over die sokjes?

Het is toch duidelijk dat het bij *dual use* gaat over produkten en technologieën die in de oorlog voor militaire activiteiten zelf worden gebruikt. Met sokjes, mijnheer Pataer, is dat mijns inziens niet het geval.

De heer Pataer. — Laten we dan bijvoorbeeld spreken over laarzen, knipmessen enzovoorts. Dit is misschien al iets meer in de militaire sfeer. Ik heb dat gezegd bij wijze van een boutade. Met meer geloofwaardige voorbeelden zouden wij nochtens met hetzelfde probleem worden geconfronteerd, mevrouw.

Wanneer het ontwerp wet wordt, zal er een negatieve lijst worden opgesteld van wapens, munitie, materieel enzovoorts waarvan de in-, uit- en doorvoer zonder meer worden verboden. Tijdens de bespreking waren wij het er roerend over eens dat daarmee moeten worden bedoeld de zogenoemde NBC-wapens, de nucleaire, de bacteriologische en de chemische wapens. Ook de minister was het daarmee eens. Hij heeft er trouwens melding van gemaakt in het document dat hij ons heeft overhandigd en onderstreept dat het verdrag van 1972 reeds de aanmaak en de opslag van chemische wapens verbiedt en a fortiori de uitvoer ervan, in de veronderstelling dat die hier worden gefabriceerd. Die lijst zal bij koninklijk besluit worden vastgesteld. Degenen die in de commissie aanwezig waren, weten dat wij dat graag in de tekst zelf hadden zien staan, maar ik geef toe dat het niet erg logisch zou zijn één soort wapens in de wet op te nemen en andere soorten niet. De toezegging van de minister dat deze wapens zeker op de zwarte lijst van de verboden wapens voor uitvoer zullen voorkomen, kon ons geruststellen. Wij zullen daarop uiteraard toezien.

Er zal een embargo worden ingesteld ten aanzien van landen wanneer bepaalde beginselen in het gedrang komen of wanneer bepaalde omstandigheden zich voordoen. Ik heb het hier natuurlijk over het intussen zeer bekend geworden, zoniets beruchte artikel 4 van het ontwerp. Daarbij zal ik iets langer stil staan omdat dit de kern vormt van onze discussie.

Met mijn eerste vaststelling probeer ik onmiddellijk te antwoorden op een bezwaar van mevrouw Aelvoet die daarin wordt gesteund door gerenommeerde juristen, wanneer ik haar mag geloven. Ik tracht de tekst zo letterlijk mogelijk te interpreteren. Op het eerste gezicht heeft mevrouw Aelvoet gelijk. Wij moeten echter de tekst in zijn geheel lezen. Daarin staat dat elke aanvraag tot het verkrijgen van een uitvoer- of doorvoervergunning wordt verworpen indien, met betrekking tot de toestand in het land van bestemming, blijkt dat de uitvoer of de doorvoer in ernstige mate strijdig zou zijn met de externe belangen van België of met de internationale doelstellingen die België nastreeft en meer in het bijzonder zou bijdragen tot een klaarblijkelijke schending van de rechten van de mens. De discussie in de commissie heeft duidelijk uitgewezen dat « meer in het bijzonder » in de eerste plaats slaat op het expliciteren van de externe belangen van België of de internationale doelstellingen die België nastreeft. Dat is de betekenis die de voltallige commissie daaraan heeft gegeven, en dat blijkt ook uit het verslag. Een verslag van een dergelijke bespreking is trouwens heel belangrijk.

Mevrouw Aelvoet, wanneer wordt gezegd dat het artikel 4, zoals het door de regering is geamendeerd, uitblinkt door vaagheid en onduidelijkheid, moet mij toch van het hart dat de

amendementen die u zojuist heeft ingediend nu ook niet precies pareltjes van duidelijkheid zijn. Het subamendement van Agalev dat ertoe strekt in artikel 4 het bepaalde na het eerste streepje te vervangen door de volgende volzin: « — ten prooi is aan zware interne en internationale spanningen die van aard zijn om te leiden tot een gewapend conflict. » heeft wel meer inhoud dan het regeringsamendement — er staan ook wat meer woorden in —, maar het is al evenmin precies. De tekst van uw amendement, mevrouw Aelvoet, is ook voor interpretatie vatbaar en plaatst de regering eveneens voor een grote verantwoordelijkheid.

Mevrouw Aelvoet. — Zoals ik daarjuist gezegd heb, wilde ik met dit subamendement het regeringsamendement alleen maar wat verbeteren. Ik meen overigens dat mijn amendement aan een grotere groep tegemoetkomt. Mijn andere amendementen zijn wel veel duidelijker.

De heer Pataer. — Mevrouw Aelvoet, u geeft dus impliciet toe dat er iets goeds in het regeringsamendement zit, vermits het verbeterbaar is.

Als ik uw hoofdamendement daarentegen vergelijk met het regeringsamendement dan moet ik vaststellen dat daarin dingen staan die in uw amendement niet terug te vinden zijn. Zo is er in uw tekst geen verwijzing naar een regering die drughandel steunt of naar een land dat de clause van niet-wederuitvoer niet naleeft. Dat u zulks vergeten bent, neem ik u niet kwalijk, maar u zou dan toch kunnen toegeven, mevrouw, dat de opstellers van het regeringsamendement — en dat zijn er heel wat — een grotere inspanning hebben gedaan om degenen tegemoet te komen die vroegen de interpretatiemarge zo klein mogelijk te houden.

Dan wil ik het nog hebben over de *reasonable sufficiency*, een punt dat mevrouw Aelvoet ook in één van haar amendementen verdedigt en dat erop neerkomt vergunningen te weigeren aan landen die reeds overbepaald zijn. Het is juist dat dit punt niet in de definitieve tekst is terug te vinden. Het wordt nochtans wel vermeld in de verantwoording van het regeringsamendement waarin staat dat het de bedoeling van de regering is en blijft de ontwapening na te streven. Dat wil toch wat zeggen.

*De heer Toussaint, eerste ondervoorzitter,
treedt als voorzitter op*

Dat de verwijziging naar de *reasonable sufficiency* niet in de tekst terug te vinden is, heeft wellicht te maken met het feit dat het zeer moeilijk is uit te maken vanaf wanneer een land overbepaald is. Er zijn natuurlijk flagrante situaties en daar zal ik straks een paar voorbeelden van geven. In vele gevallen hebben wij echter met grenssituaties te maken. Wij moeten natuurlijk voorzichtig zijn met bepalingen die niet toe te passen zijn.

Een belangrijke nieuwigheid in deze wet is het feit dat er sancties in de wetgeving werden ingebouwd. Die zullen aanzienlijk zwaarder zijn dan wat wij tot nog toe kenden. Er zijn niet alleen sancties voor overtredingen, maar ook voor pogingen tot overtreding. Wie enigszins vertrouwd is met de strafwetgeving zal weten dat de wetgever verondersteld wordt twee keer na te denken alvorens pogingen tot een bepaald misdrijf in de strafwet op te nemen. Dat zulks wel gebeurd is, vind ik dus een goede zaak.

Het ontwerp bepaalt ook dat de controlemechanismen zullen worden verstevigd of uitgebouwd. Ik stel daarbij wel de vraag of men er op tijd zal aan denken die controlediensten de nodige mankracht te geven. Dat zij geen gemakkelijke taak zullen hebben, is nogal evident.

Ten zesde wordt in dit ontwerp de mogelijkheid gecreëerd om exporteurs op een zwarte lijst te plaatsen, waardoor hen gedurende een bepaalde periode elke vergunning wordt geweigerd. Bepaalde landen van het Midden-Oosten kunnen daarvoor in aanmerking komen. Dank zij artikel 7 bestaat ook de mogelijkheid om een reeds toegekende vergunning op te schorten, al moet ik toegeven dat in de praktijk blijkt dat zulks dikwijls een theoretische mogelijkheid blijft.

Ten zevende stelt het wetsontwerp dat er jaarlijks een verslag zal worden uitgebracht aan het Parlement. Eerst was er alleen sprake van de Kamer, maar gelukkig hebben wij er samen aan gedacht dat ook de Senaat niet mag worden vergeten. De Senaat

zal dus een verslag krijgen, niet alleen over de toepassing van de wet, maar ook over « de ontwikkelingen van de export, over de bijzondere problemen die zijn gerezen en over de eventuele wijzigingen van de reglementen en procedures ». Het lijkt bijna een opdracht zoals die van de evaluatiecommissie van de wet op de abortus, maar in elk geval ligt hier een belangrijke opdracht voor wie dat verslag moet uitbrengen. Hieraan moet onmiddellijk worden vastgeknoopt dat aan het Parlement een voorafgaande bespreking is toegestaan van de koninklijke besluiten die de minister ter zake zal uitvaardigen. De minister is hiermee in feite ook al begonnen, aangezien wij reeds in kennis zijn gesteld van zijn besluiten in uitvoering van de artikelen 2 en 3.

Ten achtste wijs ik op de nieuwigheid in artikel 8, al moet het belang hiervan niet worden overschat. Het artikel zegt dat de krediet- en verzekeringsinstellingen, waaronder de Delcredere-dienst, slechts mogen participeren in wapentransacties, op voorwaarde dat de begunstigde een geldige vergunning heeft gekregen. Mevrouw Aelvoet zegt dat dit nu reeds het geval is, maar bij mijn weten is het alleszins de eerste keer dat dit ook zwart op wit in een wettekst wordt vastgelegd.

Alles wel beschouwd is dit wetsontwerp dus zeker een stap vooruit. Toegegeven, het blijft een compromis tussen de behoefte om aan de ene kant ongewenste wapenhandel te beperken en aan de andere kant wapenproductie- en handel toch nog als een « nuttige » sector te bevorderen. Men heeft de bonafide Belgische wapenproducenten en exporteurs willen scheiden van de minder betrouwbare en men heeft de bonafide exporteurs niet in een internationaal ongunstige concurrentiepositie willen brengen. Ook deze nuchtere vaststelling moet hier worden gemaakt.

Voor al de militaire export in NAVO-verband heeft men niet willen bemoeilijken. Wij kunnen dat betreuren, maar dat zijn blijkbaar de lasten, licht voor sommigen, zwaar voor anderen, die voortspruiten uit de alliantie waartoe wij behoren. Dergelijke elementen verklaren wellicht de vaagheid van het ontwerp en ook het vrij veelvuldig verwijzen naar uitvoeringsbesluiten. Dit laatste kan echter niet helemaal worden vermeden, want de wapentechnologie evolueert dermate vlug dat zij moeilijk in een wet kan worden vastgelegd. Dat is ook al gebleken bij de behandeling van de wet op de handel en het dragen van wapens in de « binnenlandse sfeer ».

Ik meen toch dat de concretisering van bepaalde artikelen naar de regering werd doorgeschoven omdat het politieke compromis rond een aantal problemen blijkbaar nog niet helemaal rijp was. Ik denk hier bijvoorbeeld aan artikel 3 waaraan de SP-fractie graag een bepaling had toegevoegd, stellende: « dat een vergunning niet kan worden verleend voordat een eindbestemmingscertificaat wordt voorgelegd alsmede een verbintenis van het land van bestemming om de goederen niet verder te leveren aan andere landen ».

De minister heeft weliswaar aangekondigd dat deze voorwaarde in een koninklijk besluit zal worden opgenomen. Wij nemen daarvan uiteraard met voldoening akte, maar toch blijft het besef dat wij in een wet moeilijk kunnen vastleggen dat de opvolger of de opvolgers van de minister dezelfde goede intenties koesteren.

Wij hebben in dit ontwerp evenmin een afdoend statuut van de wapenexporteur kunnen regelen. De « papieren wapenhandel » blijft dus nog altijd mogelijk. Zulks betekent dat de activiteiten van een onderneming zoals bijvoorbeeld Armor International, die in Brussel met de telefoon transporten regelt die nooit op Belgisch grondgebied komen, ongestoord zullen kunnen doorgaan.

De verhoopte uitvoering van deze wet staat of valt natuurlijk met de correcte toepassing van artikel 4. Zullen de commerciële druk of de diplomatieke *raison d'Etat* de inhoud ervan al dan niet uithollen? De regering heeft hier vanzelfsprekend een zware verantwoordelijkheid.

Nu ik toch nog even stilsta bij artikel 4, mevrouw Aelvoet, wens ik nog één puntje aan te stippen. U heeft mij aangesproken over het woordje « klaarblijkelijk » in artikel 4. U heeft er terecht aan herinnerd dat wij verantwoordelijk zijn voor het vervangen van het woord « ernstige » door het woord « klaarblijkelijke ». Ik ben graag bereid hierover met uw juridische consultants een dialoog aan te gaan, maar ik begrijp « klaarblijkelijk » gewoon in de bete-

kenis van, wat onomstootbaar vaststaat, wat bewezen is, waarvoor elementen kunnen worden aangebracht. «Klaarblijkelijk» houdt geen enkele gradatie in van deze schending van de mensenrechten. Vanzelfsprekend — en dit behoort tot de voorbereidende werken van deze wet — zal de minister daarbij gebruik maken van allerhande rapporten zoals van Amnesty International, de mensenrechtencommissie van de UNO enzovoort.

Zodra deze documenten onomstootbaar blijken geven van een schending van de rechten van de mens, hoe miniem ook, — er is immers geen sprake meer van een ernstige, maar van een duidelijke schending — moet artikel 4 ten volle worden toegepast en mag er geen vergunning worden afgeleverd. Ik geef dit als voorbeeld en u zult begrijpen dat ik daar iets meer gemotiveerd over spreek, vermits ons amendement ter zake werd aanvaard.

Ik kom nog even terug op de actualiteit en op de heibel van de jongste weken over de memorabele beslissing van 24 mei in verband met bepaalde wapenleveringen aan landen uit het Midden-Oosten, de zogenaamde «enorme stommiteit». Ik meen dat het Parlement noch de bevoegdheid noch de taak heeft om de regering te dicteren hoe zij deze wet moet interpreteren en toepassen. Ieder zijn eigen job. Wij hebben echter wel het recht, zoniet de plicht, onze stem te laten horen in een politieke controverse van deze aard.

Wij kunnen zeer duidelijk zeggen — de SP-fractie-leider van de Kamer is dezelfde mening toegedaan zoals hij dit vorige zondag trouwens nog op de televisie heeft gezegd — dat een mogelijke levering van wapens aan een land zoals Saoedië-Arabië volkomen in strijd is met de letter en de geest van artikel 4 van deze wet, zeker na de amendering van dit artikel door de commissie en door de regering. Het ontbreekt niet aan motieven om deze bewering te staven.

Ten eerste, Saoedië-Arabië spendeerde in 1985-1986 32 pct. van zijn budget aan defensie en in 1984-1985 was het na Irak en Indië, de derde grootste invoerder van wapens.

Ten tweede, organisaties zoals Amnesty International spreken van grove schendingen van de mensenrechten in Saoedië-Arabië. Hun rapport vermeldt de martelingen in de Saoedische gevangissen en het feit dat vakbonden, zelfs rijkswachtsyndicaten vermoed ik, streng verboden zijn. Het fundamentalisme dat in Saoedië-Arabië woedt, is minstens even fundamenteel als in het zo verfoeide Iran van de ayatollahs. Democratie wordt in dat land aangezien als iets dat behoort tot een andere planeet.

Ten derde, na de *desert storm* wil Saoedië-Arabië zijn strijdkrachten verduubbelen. Blijkbaar is de tweede Golfoorlog voor dat land nog niet beëindigd, ofwel is men volop bezig met de voorbereiding van een volgende oorlog. Sinds vorig jaar heeft het koninkrijk al voor meer dan 700 miljard frank aan contracten afgesloten met de — vooral Amerikaanse — wapenindustrie. Het Amerikaans Congres blijkt hiermee niet voetstoots akkoord te gaan. Wij zijn dus niet het enige parlement dat problemen heeft met wapenleveringen.

Aan het einde van deze zomer wordt in het Amerikaans Congres een eindoordeel over deze materie verwacht. Eerst inventariseert de Amerikaanse regering de totale dreiging en dus de totale behoefte van alle landen in de regio, waarschijnlijk tot groot verdriet van Mac Donald, Douglas, Lockheed en andere bedrijven. Ook de Fransen en de Britten jagen volop op een oorlogsdividend. Wie spreekt nog van vredesdividend? Dat is vorige week gebleken op de Franse luchtvaartshow in Le Bourget, die *la grande parade* werd genoemd. Ik raad iedereen in dat verband een lezenswaardig artikel aan dat in het jongste nummer van *Vrij Nederland* is verschenen. In dat artikel kan men lezen dat door de Verenigde Staten 24 jachtvliegtuigen, Patriotraketten — het aantal is niet bepaald —, 50 Apache anti-tankhelikopters, 400 tanks, 500 pantserwagens, verkenningsvliegtuigen en voor 6 miljard gulden aan rakettenwerpers zal moeten worden geleverd aan Saoedië-Arabië. Verder lijkt er nog belangstelling te bestaan voor een aantal gevechtstvliegtuigen.

Op dezelfde wapenshow werd nog eens het beeld voorgehouden van het feit hoe «schoon» de Golfoorlog wel is geweest. Men noemt het de eerste oorlog in de geschiedenis waarbij een landleger werd vernietigd door een *air power*. Daarvoor waren wel 109 876 vluchten nodig, waarbij in totaal 88 500 ton explosieven

op de Iraakse bevolking werden gedropt. Dit is het equivalent van 5 Hiroshima-bommen. Hiervan bestond slechts een zeer klein deel, namelijk 7 pct., uit zogenaamde «slimme» wapens. U herinnert zich nog wel de wapens die, als het ware, langs het sleutelgat de huizen binnendrongen. De rest bestond wel degelijk uit zeer conventionele explosieven, die geen ander doel hadden dan zoveel mogelijk dood en vernieling te zaaien. Collega Kuijpers heeft er ook aan herinnerd dat onze eigen kleine wapenindustrie, die nu grotendeels in Franse handen is, in afwachting van de grote reconversie, die stilaan onvermijdelijk wordt gezien de daling van de afzetmogelijkheden, vooral deze conventionele wapens produceert. Niemand heeft dus reden om te wanhopen, de vooruitgang kan nog even worden ingetoomd...

Tot besluit wijs ik er nog op dat zonder een herwaardering van het politiek en industrieel fatsoen zelfs de allerbeste wet een vodge papier blijft. Zolang er ministers, kabinetsmedewerkers en ambtenaren worden gevonden om hun goedkeuring te hechten aan dossiers van bedrijven die bijvoorbeeld nachtkijkers via Jordanië naar Irak willen uitvoeren of onderdelen van kanonnen willen verkopen als onderdelen van een *pipeline*, blijft het sukkelen.

Er is echter reden tot optimisme. Het gaat immers allemaal niet meer zo gemakkelijk. Wie smerige wapens uitvoert — we kunnen ons afvragen of er wel andere zijn — krijgt al vlug gratis publiciteit op de voorpagina van de kranten, in actualiteitenprogramma's van alle zenders en ook in het Parlement. Precies omdat dit meer en meer mogelijk wordt, roep ik alle collega's op deze wet goed te keuren, want zij is zonder meer goed. Ik roep hen echter eveneens op ontzettend waakzaam te zijn en te blijven voor de toepassing van deze wet.

Vanochtend kreeg ik van de lokale afdeling van Pax Christi, waarvan ik lid ben, een brief met de dringende oproep mijn geweten niet te veel in de verdrukking te brengen en het wetsontwerp goed te keuren met de amendementen die de toepassing van en de controle op de wet verbeteren. Zij vroegen mij erop toe te zien dat de uitvoeringsbesluiten met de meest strikte eerbied voor de geest van de wet worden opgesteld. Ik kan in geweten zeggen dat ik op deze brief een positief antwoord zal geven. (*Applaus.*)

M. le Président. — La parole est à Mme Dardenne.

Mme Dardenne. — Monsieur le Président, nous venons de connaître, ces derniers jours, pas mal de remous et d'agitation, dans le monde politique, autour du dossier du commerce des armes et donc, du projet de loi qui nous occupe aujourd'hui.

Comme l'a déjà signalé Mme Aelvoet, nous aurions préféré voir cette agitation s'emparer de la commission du Commerce extérieur, lors de la discussion du projet de loi. Curieusement, le mutisme et la plus grande discrétion semblaient alors de mise.

Ainsi, on découvre soudain — Oh! stupeur — que les ventes d'armes vers le Proche-Orient continuent et qu'elles bénéficient — nouvelle stupeur! — de la bénédiction bienveillante de l'Office national du Ducreire.

Toutes ces déclarations intempestives, tous ces discours enflammés, en un mot, toute cette agitation aux accents de sincérité, témoignent de l'art de faire des vagues autour d'un dossier ponctuel.

Voilà de quoi se donner des allures de pacifistes, tout en disposant d'un alibi à l'intention des associations de paix, encore naïvement confiantes.

Cependant, à peine évoqué, le dossier s'est bien vite enlisé dans l'ornière communautaire, poussé par les démons électoralistes. Il s'agit là d'une situation non pas nouvelle mais opportune car elle arrange tout le monde: tant les partis traditionnels flamands qui ont saisi l'occasion d'un «coup de gueule électoraliste» qui ne les engage à rien, que les partis traditionnels wallons qui s'empres-sent de donner, tête baissée, dans le mode — et le leurre — communautaire.

Chacun, somme toute, ménage ainsi son électorat et évite de soulever les véritables questions posées par le dossier du commerce des armes.

La première de ces questions est la suivante : Quelle est la réelle rentabilité économique d'une industrie — celle de l'armement — qui ne survit plus guère aujourd'hui qu'à coup d'aides directes ou de subventions indirectes, via les garanties aux exportations d'offices publics tels que le Ducroire ? Et ce, d'autant plus que, parallèlement, l'emploi n'a cessé d'y décroître de manière spectaculaire, que ces industries sont, pour la plupart, passées aux mains de groupes financiers étrangers et que la concurrence, dans ce secteur, est devenue féroce.

Même la Fédération européenne des métallurgistes s'accorde à mettre en évidence le fait qu'à investissements similaires, le taux d'emploi est moindre dans le secteur de l'armement, que ce secteur est beaucoup plus instable que les industries civiles et qu'il détourne des ressources qui pourraient financer des emplois civils. Or, dans l'ensemble de la production industrielle belge, ce secteur est faible : moins de 1 p.c. du produit intérieur brut. De plus, les exportations ne représentent que 0,69 p.c. de l'ensemble des exportations.

Pourquoi, dès lors, s'obstiner à vouloir maintenir en vie un secteur moribond, dont on sait que, de toute façon, il est condamné à terme ? Ainsi, les dépenses de la Défense nationale, qui représentent deux tiers de la production, s'érodent lentement mais sûrement. En effet, les prix d'un matériel militaire, de plus en plus sophistiqué, ne cessent de grimper et le gouvernement, pour s'en tenir à l'assainissement budgétaire, a décidé de freiner toutes les dépenses publiques. Quant aux exportations qui, à 90 p.c., étaient destinées au tiers monde, elles sont en chute libre depuis 1987 et ce, pour deux raisons : l'apparition de nouveaux producteurs, précisément du tiers monde, et les difficultés financières rencontrées par ces pays qui, par ailleurs, sont saturés d'armements.

Sans même parler de l'aspect moral de la question de l'armement, est-il admissible que des pays du tiers monde où règnent la famine, l'analphabétisme, la maladie, la misère, dépensent une grande partie de leurs ressources budgétaires en armements et cela, sans que les pays riches, producteurs, ne se posent de questions ?

Un peu de cohérence ! On ne peut à la fois tenir un discours sur le développement et continuer à soutenir la production d'armes car si l'on en vend, c'est bien que l'on en produit quelque part !

Enfin, les perspectives internationales de détente Est-Ouest sont bien réelles et on peut raisonnablement penser que le désarmement va entrer dans une phase décisive et achever de donner un coup fatal à l'industrie de l'armement.

A ce moment de l'évolution des politiques internationales, nous devrions nous poser la question suivante : l'affaire du Koweït n'est-elle pas venue à point nommé pour les groupes militaires-industriels désemparés par les perspectives de paix et de désarmement ? Le « dictateur de Bagdad », leur ami et client d'hier, ne leur a-t-il pas fourni ce qu'ils attendaient : une bonne occasion de réactiver la politique industrielle militaire et de différer le moment où l'argent des armes irait à l'alimentation, à l'éducation et à la santé ? Il est bon de se poser certaines questions si l'on ne veut pas que les mémoires deviennent trop vite oubliées.

La question de la réelle rentabilité économique de l'armement pour un pays comme la Belgique est ainsi posée, comme aussi la question de sa légitimité, en termes de géopolitique et de justice pour tous.

D'autres questions se posent au sujet de ce dossier. Quelle est la logique qui prévaut à l'Office national du Ducroire quand il s'agit de garantir de telles exportations ? On sait qu'il y a, à cet Office, 64 milliards de créances dont la moitié est irrécupérable et que ce déficit contribuera à alourdir la facture de la dette publique, même si de « pudiques » opérations de débudgétisation rendront la chose moins visible ! On ne peut à la fois dénoncer la légèreté du gouvernement en matière de dette publique et faire du Ducroire « la vache à lait » de certaines entreprises.

Exiger la non-garantie des exportations d'armes par le Ducroire est bien — et je voudrais le souligner — un des rares outils objectifs et efficaces pour limiter le commerce des armes. Ce serait aussi le signe d'une volonté politique d'aller vers une limitation de la production.

Autre question encore : Comment contrôler la prolifération puisque l'existence même du commerce des armes induit la prolifération ? En effet, ce secteur n'échappe pas à la logique des compensations économiques ou commerciales. Le pays acheteur peut exiger ainsi le transfert d'une partie de la charge de travail engendrée par le contrat. Or, nul n'ignore que cela donne rapidement la « délocalisation » de la production vers des pays dits « sensibles ».

Enfin, qu'en est-il de la reconversion de l'industrie d'armement vers des productions socialement utiles ? N'aurait-on pas été plus avisé, depuis le temps que l'on investit de l'argent en pure perte dans ce secteur, de le consacrer à une reconversion bien pensée, voulue et donc efficace ?

Ainsi, l'échec de la diversification à la FN, dont on prend si souvent prétexte pour ne plus rien entreprendre, ne devrait pas être faussement interprété. C'est la conséquence de choix essentiellement financiers : non seulement, des investissements notamment insuffisants pour assurer le succès, mais aussi un manque d'expertise dans les nouveaux domaines d'activités et une mauvaise appréciation des facteurs clés de succès, notamment en termes de politique commerciale.

En fin de compte, l'échec de la diversification de la FN est dû à des causes généralement étrangères au choix des produits ou à leur production.

En fait, comme le signale l'exposé introductif du ministre : « Tout donne à penser que la réorganisation de l'industrie belge de l'armement se réalise actuellement de manière essentiellement financière, sans objectif industriel clairement indiqué. »

C'est bien là que les pouvoirs publics pourraient jouer un rôle accru en aidant clairement à la diversification et à la reconversion de l'industrie d'armement. A une politique de court terme, justifiée par la pérennité d'un secteur dont l'avenir est pourtant de plus en plus aléatoire — l'exemple de la FN est particulièrement éloquent — il conviendrait de substituer enfin une réflexion sur un mode de développement qui prenne en compte à la fois les besoins de reconversion de l'économie régionale et les exigences de paix.

Pour poser ces questions et pour en débattre, tous ces messieurs des partis traditionnels ont eu le verbe bien moins haut en commission, lors de la discussion du projet de loi.

Après avoir posé les termes généraux du débat, j'en viens à la critique du projet proprement dit. Dans l'exposé des motifs, on peut lire : « Il convient de rappeler la grande importance qu'attache le gouvernement au rôle que les petits pays peuvent jouer dans la promotion de la paix et de la sécurité, du désarmement et de la coopération internationale. » Cette disposition, tout à fait louable, dont on pourrait supposer qu'elle augure du meilleur pour la suite du projet de loi, est malheureusement précédée par ceci : « Le gouvernement s'est donné comme objectif de créer une législation et une réglementation équilibrées qui éliminent ou punissent sévèrement des pratiques frauduleuses, sans toutefois entraver inutilement les transactions légales et sans mettre les exportations dans une situation concurrentielle défavorable. »

Ces deux objectifs nous paraissent pour le moins inconciliables, voire contradictoires. Pour nous, tout contrôle en matière de commerce des armes doit déboucher sur une limitation stricte de ce commerce et doit donc poser clairement le problème de la production de l'armement et de sa nécessaire limitation. Le premier reproche que nous formulons donc à l'égard de ce projet de loi est le manque de clarté dans les objectifs.

Le deuxième reproche, corollaire du premier, est le manque de précision dans les moyens de contrôle dont on prétend se doter. Ainsi — et cela a été souligné de nombreuses fois — le projet de loi fonctionne essentiellement par arrêté royal délibéré en Conseil des ministres. Les arrêtés fixent la liste des armes et munitions, etc., interdites de commerce, les conditions générales d'octroi et d'utilisation des licences, de même que les indications de destination finale, de non-réexportation, etc. Ce sont les articles 2, 3, 4, 5 et 6.

Comme on le dit dans l'exposé des motifs, il est vrai que la matière doit pouvoir être adaptée rapidement aux circonstances mouvantes. Mais si on veut que soit garanti le respect du principe du contrôle, c'est-à-dire de la transparence et de la démocratie, il est indispensable de tempérer ce point de vue par l'exigence d'un débat parlementaire. C'est là le sens de notre amendement à l'article 2 ainsi qu'à l'article 13. Cet argument vaut d'autant plus si l'on

replaces le projet dans son contexte : prolonger les travaux de la commission d'enquête parlementaire, constituée par la Chambre des représentants, le 9 avril 1987, sur les trafics d'armes. En effet, dans ses conclusions, la commission recommande entre autres, avec insistance, de renforcer le contrôle parlementaire.

Je voudrais donc ici réaffirmer toute l'importance d'une approche transparente du problème. En effet, sauf à tomber dans une dictature pacifiste, seule cette transparence, assurée par le contrôle démocratique tant au niveau parlementaire qu'au niveau de l'opinion publique, peut garantir un réel contrôle et une limitation du commerce des armes. Il est donc capital que ce débat ait lieu au Parlement et que celui-ci soit partie prenante dans les définitions des moyens de contrôle.

Il est également capital de publier toutes les informations possibles sur les transferts d'armes. C'est en ce sens qu'on doit soutenir la proposition d'un registre international public, géré par les Nations Unies.

Certes, la promesse a été faite par le ministre Urbain d'une discussion et d'une concertation préalables avec le Parlement quant à la teneur des arrêtés royaux. Nous suivrons donc avec beaucoup d'intérêt le développement de ce débat.

De la même manière, on peut regretter que rien dans la loi ne soit fixé quant à l'établissement de critères précis concernant l'octroi des licences d'exportation. On sait seulement que cela fait l'objet d'une concertation interministérielle. Doit-on, en effet, juger le système sur les derniers rebondissements tels que l'interdiction d'exporter vers le Rwanda ou la vente d'armes pour un montant de 12 milliards au Proche-Orient ? Quelle a été la ligne de conduite sinon celle des impératifs et des enjeux commerciaux futurs ? Quelle est encore cette ligne de conduite ?

En commission, nous avons déposé un amendement à l'article 4 qui a été refusé. Nous le retrouvons déposé en séance publique par le gouvernement, singulièrement édulcoré d'ailleurs. Cet amendement du gouvernement appelle deux remarques de notre part. Comme Mme Aelvoet l'a déjà souligné, l'article 4, tel qu'il est rédigé, établit un lien de cause à effet entre la vente d'armes et le non-respect des droits de l'homme. L'interprétation qui peut être faite de ce texte permet d'échapper à toute interdiction. Le problème ne se situe donc pas là.

Nous proposons, dès lors, une autre formulation, qui est incontestable : « La demande de licence d'exportation ou de transit est refusée pour tout pays destinataire où la Commission des droits de l'homme des Nations Unies a constaté des violations graves des droits de l'homme au cours des cinq années civiles qui précèdent la demande d'octroi de licence d'exportation ou de transit. »

Aucun paragraphe de l'amendement du gouvernement ne fait allusion à la prise en compte du critère du pourcentage du PNB consacré à l'armement. Or, l'exportation s'effectuant essentiellement vers des pays du tiers monde, il nous paraît important de reprendre cette donnée.

Subsiste également dans ce projet de loi, ce que nous appelons volontiers « la faille des pays OTAN ». Ces pays échappent partiellement à la législation déjà peu contraignante du projet puisque, nous dit-on, les engagements internationaux seront respectés et la collaboration de nos entreprises au programme OTAN sera sauvegardée. Commerce oblige ! Dès lors, la possibilité de trafic existe et, en fait, subsistera.

Est ainsi posé le problème des destinations finales et des clauses de non-réexportation auquel est relatif notre amendement à l'article 8. Des garanties à ce propos, seront-elles exigées au niveau des arrêtés royaux ? Selon quelles modalités ? La loi ne précise rien à ce sujet, hormis le recours aux arrêtés royaux. Je reprendrai un extrait — déjà cité ce matin — des travaux.

Dans une étude récente, une commission du Sénat américain, déjà citée ce matin, fait remarquer que « la réputation de laxisme des autorités belges quant aux licences d'exportation n'est pas usurpée. Le ministère de la Défense exige bien de l'acheteur une déclaration d'utilisation finale certifiant que les armes ne seront

pas réexportées, mais les fabricants déclarent ouvertement que ce document ne représente qu'un engagement moral. C'est dire qu'il ne vaut même pas le papier sur lequel il est rédigé. »

Ce projet nous semble également imprécis en ce qui concerne les critères de refus de licence. En effet, sur quelle base les violations des droits de l'homme seront-elles constatées ? Par ailleurs, quels seront les critères de refus ? Notre amendement à l'article 4 est révélateur de ce souci.

Enfin, le problème des technologies duales demeure entier. Nul ne conteste que les processus d'armement empruntent actuellement des voies cachées dans de nombreux pays. La récente guerre du Golfe en est une démonstration supplémentaire. Les technologies civiles, notamment nucléaires, chimiques et biologiques, sont partiellement ou totalement détournées à des fins militaires. Un projet de loi qui entend soumettre le commerce des armes à une réglementation cohérente se devrait de prendre en compte cet aspect du problème. Or, il n'en est rien. Jusqu'à présent, en ce qui concerne ce problème, le gouvernement s'est référé à la loi générale sur le commerce du 11 septembre 1962. Cette loi fait actuellement l'objet d'une révision.

Un vote est intervenu ce matin en commission des Affaires économiques. A cette occasion, à mon grand étonnement, le ministre Claes m'a déclaré que mes amendements — correspondant à nos amendements à l'article 4 du présent projet de loi — concernaient plus spécifiquement le projet de loi sur les armes que le projet de loi générale sur le commerce. J'ai répondu qu'il m'avait été dit à de multiples reprises que le problème des technologies duales relevait de la loi générale sur le commerce. Qui donc, monsieur le ministre, est directement concerné ? Ce problème est-il traité dans la loi sur le commerce ou dans celle sur le commerce des armes ? Ou encore se renvoie-t-on la balle, ce qui permet de ne pas légiférer en la matière ? Peut-être aussi M. Claes déposera-t-il comme nous un amendement en séance publique ?

Par ailleurs, les garanties en matière de technologies nucléaires, chimiques ou biologiques données par les accords internationaux sont très largement violées. Nous savons ce que valent, en matière nucléaire, les contrôles de l'AIEA. Je voudrais indiquer à l'intention de M. Pataer que les accords internationaux ne concernent pas les technologies chimiques mais bien les technologies bactériologiques et biologiques. La réglementation dans le domaine chimique date de 1925 et n'exclut en rien la fabrication des produits, mais bien leur utilisation en cas de guerre.

Il n'est donc nul besoin de souligner l'importance d'un projet de loi relatif au commerce des armes. En effet, les récents événements de la guerre du Golfe ont mis à nouveau en lumière le problème de la prolifération des armements. Le 15 janvier dernier, les pays occidentaux semblaient tous découvrir avec stupéfaction l'importance de l'armement que pouvait avoir acquis et accumulé un pays comme l'Irak. Si l'on voulait être cynique, on dirait que cette découverte dans le chef de quelques nations justifiait sans doute pour partie l'intervention des forces coalisées contre l'Irak.

On en est donc arrivé, pour des raisons de commerce extérieur, de balance des paiements, de croissance du PNB, à ce paradoxe pour le moins extraordinaire qu'après avoir copieusement armé un pays, on n'ait d'autre solution que de le détruire pour l'empêcher de faire mauvais usage de ce qu'on lui a si complaisamment ou si innocemment vendu.

Certes, la bonne conscience des pays occidentaux se retranche derrière des traités internationaux. Je n'en dirai pas plus sur ce sujet dont j'ai déjà traité.

Il est vrai qu'une des raisons de la prolifération de l'armement et de la difficulté de son contrôle réside incontestablement, au travers du commerce international et des exportations, dans le transfert de technologies civiles qui, pour partie ou dans leur totalité, peuvent être détournées à des fins militaires. Je regrette donc amèrement que ce problème ne soit pas pris en compte d'une quelconque façon.

Certes, le cas de l'Irak n'est pas isolé, mais le conflit du Golfe a fait découvrir bien des pratiques jugées innocentes par leurs utilisateurs. On doit bien avouer que si un tel commerce peut se déve-

lopper — on sait qu'il ne se pliera jamais à de quelconques impératifs moraux — c'est que, quelque part, sont bel et bien fabriquées des armes qui, elles, rapportent à quelques-uns avant de tuer les autres. Pour cette raison, la lecture et l'examen de ce projet ne peuvent être que décevants. Après les nombreuses discussions pieusement intentionnées dont nous avons été abreuvés, nous aurions pu nous attendre à des prises de position plus courageuses et plus radicales qui, enfin, marqueraient un pas dans la voie du désarmement. Il n'en est rien, bien au contraire.

S'il voulait indiquer une quelconque volonté de s'engager dans la voie de la limitation des armements, le projet de loi devrait marquer plus de sévérité quant aux interdictions. Ainsi, ne devrait être autorisé que ce qui est permis et non ce qui n'est pas interdit. Les critères de la procédure d'attribution des licences d'importation, de transit et d'exportation devraient être rendus beaucoup plus exigeants, notamment en ce qui concerne le degré de démocratisation du client potentiel et de l'utilisateur final, sa solvabilité, la destination réelle de l'achat, le respect des droits de l'homme et des droits civils sur le territoire concerné.

Les technologies duales devraient être soumises aux mêmes règles d'attribution des licences et étroitement surveillées. En outre, les mesures de surveillance des lieux de transit des exportations et des importations devraient être renforcées. Les garanties financières à l'exportation devraient être supprimées et le principe de la transparence devrait être prioritaire. A ces seules conditions, une loi sur le contrôle du commerce des armes aboutirait à une réelle limitation de la production de l'armement.

Nous voyons, quant à nous, dans le manque de clarté et de fermeté du projet de loi, mais aussi dans l'indifférence et le manque de sérieux du travail, en commission, des partis traditionnels un manque de volonté politique réelle de prendre le problème à la base pour agir sur la production et amener ainsi l'industrie de l'armement à une nécessaire reconversion vers des biens socialement utiles. Pour ces raisons, nous ne pouvons approuver un tel projet. (*Applaudissements.*)

M. le Président. — La parole est à M. Desmedt.

M. Desmedt. — Monsieur le Président, il n'est pas facile d'intervenir dans un débat lorsqu'on n'a pas eu l'occasion de suivre les travaux en commission. Certains orateurs de la majorité qui sont intervenus hier dans la discussion du projet relatif à la démilitarisation de la gendarmerie l'ont d'ailleurs fait remarquer à quelques intervenants. A cet égard, je voudrais insister sur le fait qu'il existe des problèmes au sujet desquels chaque groupe politique doit pouvoir exprimer son avis.

Il est bien évident que, pour des formations comptant peu de parlementaires, il est impossible, étant donné l'organisation du travail de notre assemblée, de participer à toutes les commissions. Alors qu'en principe, celles-ci ne devraient siéger qu'exceptionnellement les jours de séance publique, nous assistons pratiquement au phénomène inverse. Je tenais à formuler cette remarque pour expliquer le fait que je souhaite intervenir dans le débat alors que je n'ai pas suivi les travaux en commission.

A cet égard, je reconnais que si je ne suis pas satisfait du projet, le rapport de M. Péciaux est très éclairant, tant par son introduction et par les pages consacrées à l'état de la question — les propos du gouvernement y sont rapportés — que par le compte rendu des discussions.

Il est évident que le commerce des armes est un domaine difficile car il se trouve en réalité à la frontière entre la morale et les affaires. Or, il existe une interaction évidente entre la morale et les impératifs économiques.

Personnellement, je n'éprouve aucune sympathie à l'égard des fabricants d'armes. J'établis, à cet égard, une distinction entre le patronat et l'ouvrier qui travaille à la chaîne et qui produit pour gagner sa vie; ce dernier n'est évidemment pas en cause, mais bien l'industrie de l'armement qui a pour objet de tuer. Elle existe — c'est un fait acquis — mais nous n'avons aucune raison de la favoriser.

J'ajoute que l'évolution actuelle du monde rend cet aspect moral encore plus oppressant dans la mesure où ce sont essentiellement des pays du tiers monde qui se font livrer des armes. Il

s'agit, pour la grande majorité, de dictatures, de pays où la situation économique est mauvaise et le pouvoir d'achat très faible. Ces pays, qui consacrent beaucoup de devises à l'achat d'armes, feraient mieux de les utiliser pour leur développement économique.

C'est donc dans cette ligne que s'inscrit votre projet qui a pour but, monsieur le ministre, de contrôler l'importation, l'exportation et le transit des armes de guerre au niveau belge.

Je ne m'étendrai pas longuement sur ce projet car de nombreux orateurs l'ont déjà fait de façon éloquente, mais je tiens quand même à vous signaler qu'il me semble tout à fait insatisfaisant. En effet, la cible même du projet n'est pas bien définie. Selon le rapport, c'est traditionnellement l'armement d'infanterie qui, en Belgique, est le plus exporté. Il est facile de définir cet armement — mitraillettes, fusils, etc. —, mais aujourd'hui, c'est d'un tout autre armement qu'il s'agit. Le véritable danger provient actuellement du développement technologique, des armes chimiques et bactériologiques.

Le contrôle de ce genre d'armes est beaucoup plus difficile à opérer que celui des armes conventionnelles. Pour ce qui concerne les composants indirects en matière d'armement — cellules électroniques et phosphates, par exemple —, le contrôle est encore beaucoup plus difficile.

Il n'en reste pas moins que le projet est beaucoup trop vague et flou à cet égard et qu'il donne manifestement des pouvoirs exorbitants au Roi, d'autres orateurs l'ont également indiqué. Finalement, c'est le Roi qui établit la liste des objets visés par la loi, c'est donc lui qui définit le champ d'application de la loi et qui organise le régime des licences. C'est toujours le pouvoir exécutif qui détermine les conditions d'octroi de licences et qui fixe les redevances administratives.

Comme on l'a fait observer en commission, il ne s'agit même plus d'une loi-cadre. La loi va plus loin et donne simplement un contexte général. L'application, ainsi que le champ d'exécution sont déterminés par le gouvernement, ce qui nous paraît tout à fait anormal. Le pouvoir donné au gouvernement, par ce texte, est un véritable pouvoir discrétionnaire.

En ce qui concerne les réexportations, le contrôle me semble tout à fait insuffisant. Quelles garanties réelles avons-nous, lorsque nous autorisons des exportations vers un pays donné, que les armements ne seront pas envoyés vers un autre pays qui, lui, figurerait sur une éventuelle liste noire? Je mesure la portée extrêmement limitée de ce projet puisque, finalement, seules les exportations belges sont visées, ce qui représente peu de choses par rapport à notre chiffre du commerce extérieur et, surtout, par rapport au trafic et au commerce d'armes qui se développent dans le monde. A cet égard, il est évident que si nous voulons une politique sérieuse de contrôle des armements, il faudra, tôt au tard, que cette politique soit envisagée au niveau européen. Nous pouvons être inquiets à ce sujet en voyant, par exemple, le rôle joué, je regrette de devoir le dire, par la France dans l'exportation des armes. On ne peut reprocher au gouvernement belge d'avoir voulu légiférer en la matière mais, d'une part, il a trop limité ses objectifs et, d'autre part, les exportations, strictement belges, ne pèsent pas lourd dans le contexte international.

Nous avons l'impression que la majorité ne voulait pas — et c'est regrettable — aller plus loin. Le fait de constater que tous les amendements qui, en commission, tendaient quelque peu soit à élargir l'application de la loi, soit à la rendre plus rigoureuse, ont été rejetés, me conforte dans cette idée. Voici quelques exemples. Certains amendements visaient à interdire définitivement les armes chimiques, biologiques et nucléaires. Vous avez, monsieur le ministre, déclaré en commission qu'un arrêté royal réglerait ce problème. Très bien, mais pourquoi alors ne pas avoir inclus pareille disposition dans la loi? Certains amendements visaient à rendre les conditions d'octroi de la licence plus rigoureuses, ils ont aussi été rejetés. Enfin, dans les motifs de refus de livraison à certains pays, un amendement visait à interdire les exportations vers des pays dont la situation économique est gravement obérée. En d'autres termes, qu'il ne soit pas uniquement tenu compte de critères tels les aspects belliqueux, mais que des exportations vers des pays ne pouvant manifestement supporter l'achat d'armes soient également interdites.

Je dois constater, monsieur le ministre, que cette idée raisonnable n'a pas été reprise dans l'amendement déposé aujourd'hui par le gouvernement et j'aimerais savoir pourquoi.

Dès lors ce projet, même si les intentions sont bonnes, ce que je ne veux pas mettre en doute, risque d'être un coup d'épée dans l'eau. On peut se demander, à la manière précipitée avec laquelle nous l'examinons, si ce ne sont pas des éléments politiques qui le déterminent. Le rapport que nous avons reçu est daté du 27 juin. Dans une interview publiée précisément le 27 juin dans le journal *Le Peuple*, vous aviez annoncé le débat au Sénat aux environs du 12 juillet. Nous sommes aujourd'hui le 2 juillet. Pourquoi cette hâte? Tout simplement, pour faire voter le texte, dans les deux Chambres, avant les vacances.

Finalement, nous avons l'impression que la précipitation avec laquelle ce projet est traité ici a simplement pour but d'apaiser un des multiples états d'âme de la Volksunie. En effet, depuis quelques mois, ce parti s'est découvert de nombreux sujets d'intérêt, le dernier étant de s'en prendre aux livraisons d'armes faites par les Wallons. Pour remédier à cette situation et pour calmer la Volksunie — elle se calme d'ailleurs toujours depuis qu'elle participe au gouvernement — on a fait en sorte que ce projet sur le commerce des armes soit voté dans les deux Chambres avant les vacances. Le but essentiel du vote de ce projet semble bien être de régler un problème interne à la majorité.

En conclusion, monsieur le ministre, j'ai l'impression qu'au moyen de ce projet, on essaie de se donner bonne conscience à bon compte. On ne peut d'ailleurs pas dire que la majorité ait participé avec beaucoup d'enthousiasme à ce débat, ses orateurs ayant été très modérés dans leur appui, et la plupart d'entre eux ayant d'ailleurs rapidement quitté l'hémicycle. Je le répète, on se donne bonne conscience à bon compte, mais j'ai l'impression que vous n'arriverez pas à régler véritablement ce problème du commerce des armes. Ce matin, M. Hatry a parlé d'hypocrisie... Le terme ne me paraît pas très « parlementaire » et je ne le reprendrai donc pas à mon compte. Pour ma part, je préfère dire qu'il s'agit d'un projet trompe-l'œil, et vous comprendrez, monsieur le ministre, que mon parti ne pourra approuver ce projet qui est insuffisant et dont l'inefficacité se révélera très rapidement. (*Applaudissements.*)

M. le Président. — La parole est à M. Urbain, ministre.

M. Urbain, ministre du Commerce extérieur. — Monsieur le Président, je m'efforcerai de répondre en un minimum de temps aux multiples questions posées à cette tribune au cours d'un débat qui a débuté voici plus de 4 heures. Il est vrai que dans une large mesure, nous avons entendu formuler de manière quasi identique un certain nombre de questions qui avaient été posées en commission et auxquelles j'ai répondu longuement, plusieurs orateurs ayant d'ailleurs estimé que nous avions consacré le temps indispensable à un débat en profondeur en commission.

Aussi, je récusé immédiatement l'affirmation de M. Desmedt selon laquelle nous agissons dans la précipitation. Tout à l'heure, on a déjà reproché la longueur des délais, et il est vrai qu'il y a environ une semaine, j'ai déclaré que le débat était prévu pour le 12 juillet. Toutefois, le Sénat, qui reste maître de ses travaux, a décidé de fixer la date du débat au 2 juillet. Je précise que je suis présent aujourd'hui dans des conditions plus que difficiles, pour des raisons de santé, et que j'aurais nettement préféré disposer d'une semaine de plus pour me soigner. Toutefois, nécessité fait loi, et j'étais donc présent ce matin au rendez-vous, comme j'y avais été convié par le Sénat.

Après avoir entendu une douzaine d'orateurs, il apparaît que les questions posées concernent un certain nombre de problèmes majeurs, et nous reviendrons d'ailleurs sur un certain nombre de ces questions au moment de la discussion des articles. Mais un des aspects les plus souvent évoqués est certainement le caractère de loi-cadre de la législation proposée, et M. Hatry a posé les premières banderilles en estimant que nous étions en contradiction avec notre attitude à l'époque des pouvoirs spéciaux puisque nous allons même plus loin. Cependant, M. Hatry a une trop grande expérience du Parlement pour ignorer la valeur des mots. Il sait donc parfaitement que dans le cadre des pouvoirs spéciaux, le Parlement ne légifère plus mais a à connaître des arrêtés qui font loi et qui sont acceptés ou rejetés sans être amendés.

Par contre, dans un domaine aussi difficile et évolutif que celui dont nous discutons, il faut laisser à l'Exécutif une marge d'appréciation suffisante et prévoir une procédure souple, celle des arrêtés royaux d'application, qui permet d'adapter les textes à l'évolution du moment.

Comme je l'ai dit à plusieurs reprises, je partage le souhait, exprimé par de nombreux membres, d'une transparence totale dans le dialogue entre l'Exécutif et le Parlement en matière d'arrêtés d'exécution.

On a parlé de blanc-seing et d'arbitraire. Il semble qu'aux yeux de certains je serais devenu tout puissant en matière d'exportation d'armes. Dois-je rappeler que jusqu'en 1988, seul le ministre des Affaires étrangères prenait les décisions en matière de licences d'exportation?

Lors de la constitution de l'actuel gouvernement, en 1988, il fut décidé de mettre en place un comité intercabinet composé de représentants de sept ministres: Affaires étrangères, Commerce extérieur, Coopération au Développement, Justice, Défense nationale, Affaires économiques et Finances, afin que cette responsabilité économico-politique ne repose pas sur les épaules d'un seul ministre, mais implique, dans l'approche globale du problème, les différents départements que je viens de citer.

Ce comité fut constitué en mai ou juin 1988 pour éviter l'arbitraire et la décision d'un seul ministre. Il avait été entendu que ce comité se réunirait selon les nécessités, déciderait souverainement, sans possibilité de recours, chaque fois qu'il serait unanime, que ce soit pour suspendre, rejeter ou autoriser la transaction. Ce n'est qu'en cas de divergence de vues et donc d'absence d'unanimité que le dossier devait être introduit au comité ministériel des Relations extérieures.

Mme Aelvoet a fait état, à cet égard, du contenu de la note que j'ai soumise à ce comité ministériel le 24 mai dernier. Qu'elle me permette de lui dire que mon rôle ne consiste pas à prendre parti, mais à faire rapport au gouvernement sur l'état d'un problème déterminé et à lui faire part des points de vue en présence, de manière à ce qu'il puisse statuer et prendre la décision finale.

La responsabilité est collégiale et collective et, de ce fait, l'argument d'arbitraire doit être totalement écarté.

J'en viens à l'élaboration des arrêtés royaux, au sujet desquels j'ai souligné la nécessité de laisser au Roi l'appréciation d'un certain nombre d'éléments. Les listes des produits et des pays sous embargo, par exemple, sont des éléments qui ne peuvent être précisés que dans des arrêtés d'application susceptibles d'être modifiés dans les 24 heures en cas d'urgence. Sans cette procédure, nous n'aurions pas pu, le 2 août dernier, décréter l'embargo sur les produits en provenance ou à destination de l'Irak. Cela ne signifie pas que ces arrêtés d'application doivent être pris sans information et consultations des commissions compétentes.

Ik antwoord nu op de vraag van de heer Tant. Zoals ik reeds heb gezegd in de commissie en zoals ik vanmorgen heb verklaard, verbind ik mij er formeel toe de koninklijke besluiten tot uitvoering van artikel 2 betreffende de lijsten van wapens en munitie, en de lijst van bij in-, uit- en doorvoer verboden wapens en van artikel 3, betreffende de algemene toekenning en gebruiksvoorwaarden van de vergunningen, vooraf in de bevoegde parlementaire commissies te bespreken. Ik kan mij er eveneens toe verbinden op de latere wijzigingen van de uitvoeringsbesluiten betreffende deze artikelen dezelfde procedure toe te passen. Ten slotte vormt de mededeling van de zogenaamde negatieve lijst uiteraard een wezenlijk bestanddeel van de verslaggeving, die krachtens artikel 14 van de wet ieder jaar bij het Parlement zal worden uitgebracht.

Je ne puis me montrer plus clair.

J'ai également précisé qu'il ne s'agirait pas d'une communication-information, mais plutôt d'une communication-consultation.

M. Pataer ne souhaite pas s'immiscer dans les affaires qui relèvent de la compétence de l'Exécutif; il l'a affirmé tout à l'heure. Le gouvernement, quant à lui, tiendra compte des observations justifiées qui auront été formulées, comme il l'a fait lors des débats en commission.

J'en viens à présent au deuxième type de remarque formulée notamment par M. Hatry. Quel sera l'objet de cette législation? Peut-on espérer voir disparaître le laxisme que nous reproche la sous-commission du Sénat américain? Pourrions-nous mieux contrôler, à l'avenir, les transactions en matière d'armes?

Evidemment, je récusé le reproche selon lequel, d'après M. Hatry, cette législation serait obsolète avant de naître.

En mai 1988, lors de la présentation de la plate-forme gouvernementale, nous avons décidé de tirer les conclusions de la commission d'enquête parlementaire constituée sur ce problème.

Ce travail a duré un certain temps, c'est vrai. Cependant, je tiens à souligner, ainsi que M. Leclercq l'a dit, que personne n'est responsable du fait que nous nous soyons penchés aussi longtemps — c'est-à-dire de 1987 à juin 1991 —, à des niveaux divers, sur un problème de cette importance.

Mijnheer Leclercq, de regering werkt in het kader van haar algemeen buitenlands beleid zoveel mogelijk mee aan het tot stand komen van maatregelen ter bevordering van de veiligheid en de ontwapening en ter vermindering en beheersing van de wapenwedloop, vooral in de sector van de meest destructieve wapens. De regering is ook zeer gevoelig voor de problematiek van de grondstoffen en voor het aspect «ontwikkeling». De diepgaande debatten in de senaatscommissie gaven mij de mogelijkheid deze elementen in het licht te plaatsen.

De heer Leclercq meent dat de regering de interne voorbereiding van het ontwerp heeft laten aanslepen. Ik breng hem daarom even de chronologie van de feiten in herinnering. Op 28 februari 1989 werden de conclusies van de parlementaire onderzoekscommissie in de Kamer ingediend. Op 10 maart 1989 belastte de regering een werkgroep met het onderzoek van die conclusies. Op 14 juli 1989 keurde de Ministerraad de conclusies van die werkgroep goed en gaf zij de opdracht een wetsontwerp uit te werken. Op 1 juni 1990 werd het voorontwerp van wet door de ministerraad goedgekeurd en op 27 juni 1990 werd het voor advies naar de Raad van State gezonden. Op 28 januari 1991 heeft de Raad van State uiteindelijk, na twee herinneringen, advies uitgebracht en op 26 maart 1991 werd het ontwerp dan bij de Senaat ingediend.

A quelque niveau que ce soit, nous avons tous été animés du souci d'aboutir réellement et rapidement à une législation spécifique qui n'existait pas dans notre pays puisque seule la loi de 1962 couvrait toutes les opérations d'exportation, d'importation et de transit sans distinction du type de produit.

Nous avons donc voulu nous doter d'une législation spécifique qui renforce les sanctions et permette, d'une manière générale, de décider l'embargo sur un certain nombre de produits pour lesquels il n'y aura pas d'autorisation d'importation, d'exportation ou de transit, de soumettre tous les autres produits à licence, non seulement les armes et munitions mais aussi toutes les technologies y relatives, pour ensuite renforcer les sanctions à l'égard des firmes contrevenantes, mais également à l'égard des pays qui se seraient prêtés à des actions frauduleuses, par exemple en cas de réexportation non souhaitée.

D'une part, on parle de contraintes excessives; d'autre part, on en nie l'efficacité. A mon avis, la vérité se situe entre les deux.

Il est vrai, comme on l'a dit tout à l'heure, qu'à l'échelle mondiale, la production dans le secteur des armements en Belgique, au sens large, est assez insignifiante. Mais il est vrai aussi que, sur le plan industriel — M. Kuijpers l'a souligné — elle représente 30 000 emplois. Il est un peu facile, madame Dardenne, d'évacuer ce problème en disant que l'on devrait s'atteler plus rapidement à la reconversion et même — comme le stipule l'amendement à l'article 15 — faire en sorte que cette reconversion soit terminée dans les cinq ans à venir.

Tous ceux qui s'occupent de développement économique et de reconversion savent qu'il s'agit d'une tâche particulièrement gigantesque. Ainsi, les efforts sérieux menés à la FN pour développer un secteur sport, efforts que nous avons encouragés et soutenus au début des années 80, n'ont pas été payants. Cet exemple ne signifie pas qu'il ne faille pas poursuivre activement, partout où cela est possible, des reconversions même partielles. A cet égard, les membres de cette assemblée ainsi que ceux de la Chambre se considèrent tous — M. Kuijpers l'a très bien souligné — comme des généraux de la paix. Nous voudrions tous que partout dans le

monde et à tout moment de l'année, disparaissent les conflits armés. Nous savons que c'est là un idéal et qu'une législation restrictive, dans notre seul pays, n'est pas suffisante. Dès lors, en légiférant en la matière, nous devons avoir les ambitions de nos moyens et de notre taille, c'est-à-dire des ambitions limitées.

Au nom de ce principe, il ne faudrait toutefois pas nous réfugier dans l'inaction. A cet égard, M. Hatry a évoqué la prise de position récente d'une sous-commission du Congrès américain, en l'occurrence du Sénat, qui a formulé à l'égard de la Belgique des propos que je ne puis accepter. Je ne les répéterai pas puisque M. Hatry aurait dû lire la totalité de l'avis de cette sous-commission du Sénat américain. En effet, si je n'ai nullement l'intention de donner, en la matière, des leçons à quiconque, je considère que nous n'avons pas à en recevoir du Sénat américain!

Je lis dans cet avis publié, la semaine dernière, par la presse belge: «Les Etats-Unis — déclare le rapport de la sous-commission — ne font pas exception. Les transferts d'armes restent un des principaux instruments de la politique étrangère américaine. Mais l'importance des facteurs économiques s'accroît; inévitablement, le gouvernement compensera la réduction du budget militaire en favorisant les exportations. Le premier acte dans cette direction a été, immédiatement après la fin des hostilités dans le Golfe, la proposition Bush de rétablir le financement des ventes d'armes par l'*Export-Import Bank*, l'*Exim Bank*.

Les Etats-Unis sont fermement décidés à protéger leur part du marché mondial des armements et à l'accroître autant que possible. Les Etats-Unis ont une occasion unique d'exercer leur *leadership* dans le domaine.

Cet optimisme contraste avec le réalisme de l'étude elle-même qui relève en particulier la volonté des Etats-Unis de conserver leur part du marché des armes où, en 1989, ils occupaient la première place après l'Union soviétique.»

Ils ont fait mieux en 1990 puisqu'ils ont dépassé l'Union soviétique. «Le président Bush a eu soin d'exclure les armes conventionnelles de sa récente proposition qui portait uniquement sur les armes de destruction massive. Quant au Congrès, le premier souci des parlementaires est de préserver les entreprises et les emplois dans leurs Etats respectifs.»

Méfions-nous des comparaisons sur le plan international — notamment avec des pays comme les Etats-Unis et la France — et des soi-disant plans de désarmement! A cet égard, les récentes déclarations de Mme Cresson au Salon du Bourget sont pour le moins étonnantes. Le Premier ministre français a annoncé «une nouvelle dynamique de l'exportation des armes». Cela signifie bien un nouvel accroissement, si je ne m'abuse. Certains propos sont donc contradictoires avec les actes posés; cela doit nous inciter à la prudence.

Un troisième type de problème a été évoqué: la dimension européenne et internationale du problème. Il est vrai que la petite Belgique, par la place qu'elle occupe dans le commerce des armes, ne peut certainement pas dicter sa loi. C'est la raison pour laquelle le gouvernement, à plusieurs reprises, dès le mois de mars dernier et tout récemment encore, la semaine dernière, au sommet européen, a pris des initiatives qui me paraissent aller dans le sens des souhaits exprimés par bon nombre d'intervenants.

En effet, le Conseil européen réuni à Luxembourg, le 8 avril 1991, exprimait sa volonté de renforcer le régime de non-prolifération des armes de destruction massive, de promouvoir l'arrêt de l'accumulation des armements conventionnels. Il s'agissait d'une discussion relative aux Etats de la région du Golfe. Le Conseil souhaitait que ces Etats décident des modalités de leur sécurité et soutenait les efforts des huit pays arabes de la coalition, ce cercle devant rester ouvert à d'autres Etats de la région. Ensuite, le Conseil désirait contribuer à susciter la transparence dans les activités militaires de la région.

Ce texte a été inspiré par l'initiative belgo-néerlandaise à laquelle s'est jointe l'Italie, en vue de donner une dimension communautaire au problème du commerce des armes en général et ce, par des initiatives tant au niveau intra-communautaire qu'au niveau international, c'est-à-dire l'Organisation des Nations Unies.

Permettez-moi de vous donner lecture du texte issu du Sommet des chefs d'Etat et de gouvernement des 28 et 29 juin 1991, sous le titre « Déclaration sur la non-prolifération et les exportations d'armes ». L'extrait que je vais vous lire ne porte que sur les exportations d'armes : « Le Conseil européen est alarmé par l'accumulation, dans certaines régions du monde, d'armements classiques. Afin de prévenir la répétition de situations de déstabilisation de régions entières, du fait du surarmement, le Conseil européen considère qu'une action internationale d'envergure est indispensable à bref délai pour promouvoir la retenue et la transparence dans le transfert d'armes classiques et de technologies à usage militaire, en particulier vers des foyers de tension. Le Conseil européen relève avec satisfaction que les travaux en cours, depuis le mois de mars dernier, au sein des instances européennes, ont d'ores et déjà permis, à travers une comparaison des politiques nationales d'exportation d'armes, de dégager nombre de critères communs autour desquels ces politiques s'articulent. »

Vient ensuite l'énumération de ces critères.

Dans la perspective de l'union politique, le Conseil européen souhaite que, sur la base de critères de cette nature, une approche commune, menant à une harmonisation des politiques nationales, soit rendue possible. Dans le cadre de leurs consultations internes et au sein des forums internationaux compétents, la Communauté et ses Etats membres attribuent une importance particulière à la transparence des transferts d'armes classiques. Ils accorderont la priorité à la création d'un registre des Nations Unies portant sur les transferts d'armes classiques. Par ailleurs, lors de la prochaine Assemblée générale des Nations Unies, ils déposeront un projet de résolution allant dans ce sens.

Cette démarche constitue donc une étape supplémentaire marquant la volonté communautaire, soutenue par notre pays, de poser le problème à son véritable niveau qui se situe à l'échelon international. En effet, ne perdons pas de vue que si un projet de loi tel que celui dont nous débattons tend à influencer l'offre, il doit, simultanément, agir sur la demande et ce, au moyen de deux notions : d'une part, celle de l'inscription au registre des armes et, d'autre part, celle de la suffisance raisonnable — *reasonable sufficiency* — au-delà de laquelle on passe de la simple politique de défense au surarmement.

De heer Leclercq heeft een zeer precieze vraag gesteld over de kredietverzekering bij de uitvoer van wapens. Ik ben het er volledig mee eens dat een verzekeringspromesse van de Delcreditedienst geen toelating tot uitvoer betekent. De Delcreditedienst maakt uitdrukkelijk de uitgifte van de definitieve polis afhankelijk van het bekomen *en bonne en due forme* van de uitvoerlicentie.

Het nieuwe artikel 8 van de wet zal ook in de toekomst daarover geen twijfel meer laten bestaan. Ik citeer : « De Krediet- en verzekeringsinstellingen kunnen alleen definitief deelhebben aan een transactie inzake in-, uit- en doorvoer van wapens, munitie of speciaal voor militair gebruik dienstig materieel onder de opschortende voorwaarde dat de begunstigde van het krediet, of van de verzekering, een geldige vergunning heeft gekregen voor een uit- of doorvoer op het ogenblik dat zijn contract definitief geworden is en er een begin van uitvoering moet worden aan gegeven. » Of derhalve een verzekeringspromesse gevolgd wordt door een uitvoervergunning, is een zaak die op het moment zelf van de aanvraag van de exportlicentie in het raam van de wetsbepalingen in functie van de toestand van het land van bestemming op dat moment, in functie van de aard en de hoeveelheid van de uit te voeren wapens zal moeten onderzocht worden.

Par ailleurs, Mme Hanquet, qui m'a demandé de l'excuser de devoir nous quitter aussi rapidement, a posé une question relative à la loi du 3 janvier 1933, modifiée par celle du 30 janvier 1991.

Cette loi a essentiellement pour objectif de réglementer le commerce interne, la fabrication et le port d'armes; elle instaure une procédure d'agrément de fabricants et de commerçants d'armes, définit aussi certaines armes prohibées, mais qui ne sont pas considérées comme armes de guerre; elle règle le port d'armes de défense et définit cette catégorie d'armes; elle interdit certaines pratiques telles que la vente par correspondance, certaines publicités et les exercices collectifs pour enseigner l'emploi des armes. La loi de 1933 et le présent projet sont donc complémentaires. L'article 13 du projet en discussion complète, par ailleurs, explicitement la loi du 3 janvier 1933, en vue de cette conformité.

Il est évident que le demandeur d'une licence d'exportation ou d'importation d'armes devra être un commerçant ou un fabricant agréé aux termes de la loi de 1933 et que, par ailleurs, l'arrêté royal à prendre en application de la loi relative à l'exportation d'armes tiendra compte des prohibitions édictées dans la loi de 1933.

En outre, je voudrais répondre de façon très claire aux diverses questions que Mmes Aelvoet et Dardenne m'ont posées en ce qui concerne le problème du *dual use*, des produits à double usage.

Het probleem van de *dual use*-produkten moet wel degelijk worden geregeld door de wet van 1962 die op het ogenblik herzien wordt. In dit verband verwijs ik naar de memorie van toelichting van het ontwerp van wet tot wijziging van de wet van 11 september 1962 en meer bepaald naar artikel 2 dat het volgende stipuleert : « De wijzigingen van artikel 1 van de wet betreffen het in het toepassingsveld van de wet insluiten van technologie waarvan de overdracht eveneens het voorwerp kan zijn van reglementeringen of toezichtsmaatregelen inzonderheid voor de industriële technologie met dubbel gebruik, burgerlijk en militair, onverminderd de beschikkingen van internationale overeenkomsten in verband met het uitvindersoctrooi. »

Il faut donc distinguer quatre types de produits : les produits utilisés à des fins exclusivement pacifiques; les produits utilisés, de manière dominante, pacifiquement par les pays — traités dans la loi de 1962 —; les produits qui peuvent être spécialement utilisés à des fins militaires et, enfin, les produits, notamment chimiques, à caractère totalement militaire, ces deux dernières catégories relevant exclusivement du projet en discussion aujourd'hui.

La réponse à la question de Mme Dardenne est donc claire et identique à celle que je viens de donner à Mme Aelvoet.

En conclusion, je répondrai aux arguments avancés par MM. Harry et Kuijpers qui, tous deux, ont développé une approche différente.

En dehors des exportations, et tenant compte des structures financières de certains groupes, il est possible d'assister à des transferts de licence au profit de certains pays en voie de développement, dont plus personne ne parviendra à maîtriser la production. Ce problème a également été évoqué par Mme Dardenne.

En commission, j'ai précisé, à l'intention des partisans d'une réglementation assortie de nombreuses restrictions, qu'en dépassant un certain seuil, l'on risquait d'atteindre un objectif totalement opposé à celui que nous recherchons. Quel est précisément notre but ?

Nous voulons essayer, à notre modeste niveau — celui d'un pays comptant moins de 10 millions d'habitants et dont la surface est de 30 000 kilomètres carrés —, d'apporter notre contribution à une orientation pacifique et positive de la maîtrise du commerce des armes.

M. Kuijpers a évoqué, il y a un instant, la licence consentie à la France par une firme belge. Je pourrais, quant à moi, vous parler d'une licence consentie au Brésil par cette même firme.

A partir du moment où un certain nombre de licences sont ainsi transférées, éventuellement accompagnées d'investissements sur place et de formation de personnel, on parvient à soustraire au contrôle de pays démocratiques, tels que le nôtre, des éléments aussi essentiels que ces productions non contrôlées.

Il s'agit effectivement d'un péril majeur, qu'il ne sera pas possible de maîtriser uniquement en légiférant, où que ce soit et de quelque manière que ce soit. Le transfert de technologies est, en fait, une exportation d'impondérables. Il faut, au contraire, adopter l'attitude que j'ai évoquée, à plusieurs reprises, en commission : « peser » sur la demande autant que sur l'offre et faire en sorte que le surarmement soit exclu dans un nombre de plus en plus important de régions du monde et que l'on parvienne à instaurer une stabilité et des équilibres rendant tout conflit inutile. C'est un des objectifs que cette législation s'est notamment fixé. Il est, certes, ambitieux et l'avenir nous dira s'il pourra être atteint.

Je suis d'accord avec M. Hatry sur un point, en tout cas : toute législation, quelle qu'elle soit, peut tôt ou tard être contournée, d'une façon ou d'une autre. En Belgique, il est, par exemple, interdit de tuer son prochain. Or, des meurtres sont commis tous les jours. L'interdiction imposée par la loi est donc insuffisante. C'est

la raison pour laquelle des sanctions sont prévues, qui ne changent cependant rien aux actes posés. Il est exact que les législations valent par l'usage qu'on en fait et qu'il reste un long chemin à parcourir avant de pouvoir donner une dimension communautaire cohérente et contraignante à ce problème et avant de conclure des accords régionaux dans les zones les plus sensibles du monde, ainsi qu'au sein de l'ONU, sur la *reasonable sufficiency* et le registre des armes.

Je crois, honnêtement et très sincèrement, que la législation qui vous est proposée va dans ce sens et qu'elle n'est pas obsolète avant de naître, monsieur Hatry. Nous verrons l'usage qu'en fera le gouvernement actuel et, surtout, les suivants.

M. Swaelen reprend la présidence de l'assemblée

Personnellement, je suis confiant car j'ai pu constater que le projet qui nous est soumis correspondait aux souhaits exprimés, ici et en commission, par une large majorité de membres de cette assemblée. (*Applaudissements.*)

De Voorzitter. — Het woord is aan mevrouw Aelvoet.

Mevrouw Aelvoet. — Mijnheer de Voorzitter, de minister is ingegaan op zeer vele vragen, maar heeft één vraag, voor mij de kernvraag, onbeantwoord gelaten. Het is nog steeds niet bewezen dat dit ontwerp van wet, zoals het geamendeerd is, een wijziging in ons beleid inzake wapenexport zal brengen. Mijn vraag had als bedoeling om dat te toetsen aan de concrete realiteit en daarop is de minister niet ingegaan: kan de wet zo worden geïnterpreteerd dat de wapenlevering aan Saoedië-Arabië van 7,3 miljard nog kan plaatsvinden, of kan dat niet meer?

De feiten zijn in deze belangrijk en zij tonen aan dat de tekst nog op verschillende manieren kan worden uitgelegd en dat men zich nog steeds achter onduidelijkheden kan verschuilen.

De aarzeling om op die kernvraag een duidelijk antwoord te geven, is symptomatisch. De vraag is nochtans actueel omwille van de hangende wapenleveringen en fundamenteel omwille van het feit dat zij zoveel zegt over de gestrengheid van de tekst en wat men ermee kan doen.

M. le Président. — La parole est à M. Urbain, ministre.

M. Urbain, ministre du Commerce extérieur. — Madame, si vous avez bien suivi la réponse que j'ai donnée à M. Leclercq, je crois que vous avez reçu une réponse très précise à la question que vous aviez posée. J'ai expliqué quelle était la liaison entre un avis favorable du Ducroire et une éventuelle licence d'exportation ultérieure. J'ai spécifié comment une décision était prise sur une demande d'obtention de licence. Je ne puis pas vous en dire davantage. Pour être très terre à terre, je dirais que je ne gobe jamais les œufs qui ne sont pas pondus. Lorsqu'une demande de licence sera introduite à l'avenir, pour quelque destination que ce soit, cette demande sera examinée en fonction du pays de destination, de la nature des équipements exportés, de leur quantité et des critères fixés par la loi.

Mevrouw Aelvoet. — Mijnheer de Voorzitter, dat heb ik natuurlijk wel gehoord, zoals ik ook heb gehoord dat de minister het nieuwe artikel 8 als een ernstige vernieuwing ten opzichte van de bestaande realiteit verdedigt, gezien een promisse niet definitief wordt voordat een vergunning is verstrekt. Als er in de regering daarover eensgezindheid zou bestaan, als zij eenzelfde interpretatie zou geven aan de gefomuleerde criteria, dan zou de minister ook op mijn laatste vraag een antwoord kunnen geven.

De reden waarom dit antwoord niet komt, is nogal duidelijk. Op de vergadering van 24 mei werden 6 aanvragen van Saoedië-Arabië, Oman en van de Verenigde Arabische Emiraten behandeld, wat blijkt uit de door de minister opgestelde nota voor het ministerieel comité voor Buitenlandse Betrekkingen. Ook 4 aanvragen, ingediend door de Nationale Delcredere dienst, met betrekking tot Saoedië-Arabië, lagen ter discussie. Eerst werd gezegd dat er voor 12 miljard was toegezegd, later werd dat 10 miljard en nu is het slechts 2,2 miljard. De minister weet nu al wel heel precies hoe werd gereageerd op de vraag in verband met

het pakket van 7,3 miljard. De minister heeft de feitelijke gegevens daarvan en bovendien heeft hij de tekst van de wet en van het amendement.

Met die twee gegevens moet het mogelijk zijn een antwoord te geven. Mijnheer de Voorzitter, u zegt dat dit nog niet kan, dat het ei nog niet is gelegd. Het ei moet worden gelegd. U kan er een uitspraak over doen, maar u wil dat niet en daar zijn redenen voor.

Ten tweede bevat dit ontwerp van wet enkele criteria die echter te weinig duidelijk zijn. Ik heb dit aangetoond bij artikel 4. Ik betreur dat van een concrete mogelijkheid om het element van *reasonable sufficiency*, dat ook door de Wereldbank en door IMF wordt gehanteerd, in te vullen en hard te maken, geen gebruik wordt gemaakt. Zij hanteren de norm dat een land dat meer dan 5 pct. van zijn BNP uitgeeft boven de grens van de *reasonable sufficiency* komt. Ik blijf ook hier duidelijk op mijn honger.

Ten derde verwijst u voor het probleem van de duale technologie terecht naar de memorie van toelichting bij de wet van 1962. Mevrouw Dardenne en ik weten ook dat daarin wordt gesproken over duale technologieën. In de wettekst zelf wordt er echter niet over gesproken. Het is bij de indiening en de bespreking van onze amendementen vanmorgen in de commissie voor de Economische Aangelegenheden dat minister Claes — de heer Hatry die deze besprekingen bijwoonde, heeft ons dat gezegd — beweerde dat dit niet valt onder de wet van 1962 en dat wij deze amendementen moeten indienen bij de wet die vandaag in openbare vergadering wordt besproken. Wij hadden dit gedaan en kregen daarbij als antwoord dat onze amendementen eerder hoorden bij de wet van 1962. Hierover moet in de regering toch wel dringend een eensgezinde interpretatie tot stand komen.

Tenslotte, mijnheer de minister, verwekt u de indruk dat wij met dit ontwerp van wet in een meer restrictieve richting zullen evolueren. De feiten bewijzen echter dat wij in het jaar 1990 globaal een uitvoer hadden van 5 miljard en dat er nu al mogelijke aanvragen in de lucht hangen voor meer dan 10 miljard. Dezelfde trend is waar te nemen in de andere landen.

Dit is een bijkomend effect van de Golfoorlog, die de vraag naar nieuwe en slimme wapens heeft aangewakkerd in plaats van ze te verminderen. Wat is de concrete betekenis van de criteria die bedoeld zijn om de wapenleveringen te verminderen, maar die het omgekeerde effect hebben? Ook voor Europa kan hetzelfde worden gezegd.

In verband met de Delcredere dienst is voor mij de zaak niet geregeld door de uitspraak dat de promisse nog niet definitief is en dat er geen probleem is wanneer de vergunning wordt afgeleverd. Ik stel dus fundamentele vragen bij de mogelijkheid van de Delcredere dienst om dit soort exporten te verzekeren. Ik beland dan nog eens bij de dubbelzinnigheid van de Volksunie die hard uithaalt en vandaag aan alle Franstalige partijen zegt dat er zware incidenten mogen worden verwacht wanneer er voor 7,3 miljard garanties zouden komen van de Delcredere dienst.

Als men zich evenwel moet uitspreken over amendementen om de Delcredere dienst uit te schakelen — wat ook de bedoeling was van vroegere voorstellen van de heer Glinne en andere — stemt men tegen. Aan dergelijke dubbelzinnigheid heb ik een hartsgrotdige hekel.

M. le Président. — La parole est à M. Urbain, ministre.

M. Urbain, ministre du Commerce extérieur. — Monsieur le Président, Mme Dardenne a fait état tout à l'heure du déficit de l'Office national du Ducroire et semblait accréder l'idée que ce déficit était dû à la couverture des crédits acheteurs des exportations d'armes. Je me permets de renvoyer à la structure de ce déficit, de manière à pouvoir constater quelles opérations ont mal tourné.

Je ne me prononce pas sur l'affirmation émise par Mme Aelvoet au sujet de ses sentiments envers la Volksunie, ce problème ne me concernant nullement. Qu'elle me permette toutefois de préciser que l'objet du projet de loi n'est pas nécessairement de réduire le volume des exportations. Sait-on jamais? Nous pourrions un jour recevoir des commandes plus importantes de la part de pays, par exemple membres de l'OTAN, qui remplissent les conditions et ne tombent pas sous l'application des critères restrictifs de la loi.

Que l'on ne fasse pas dire aux auteurs du projet de loi ce qu'ils n'ont pas voulu dire, et que l'on ne se livre pas à des interprétations hâtives en affirmant qu'il y aura une progression des exportations et que, de ce fait, l'objectif de la loi ne sera pas atteint!

M. le Président. — Madame Dardenne, vous vous êtes sentie visée par une expression du ministre, aussi je vous donne la parole pour une brève réplique.

Mme Dardenne. — Je vous remercie, monsieur le Président. En effet, je voudrais dire au ministre que je n'ai nullement déclaré que le déficit du Ducroire était attribuable aux seules ventes d'armes. Je signale quand même que nous avons reçu un état des garanties fournies par le Ducroire, dans lequel il apparaît que la FN, entre autres, est largement débitrice.

J'attire l'attention sur le fait que nous mettons principalement en cause ici les technologies duales. Cela me paraît être une raison supplémentaire pour insister sur ce point. Vous m'avez vous-même répondu, monsieur le ministre, que pour l'Irak, il s'agissait de l'usine d'Al Quaine. Je rappelle que cette usine est précisément contestable en raison de l'utilisation duale des technologies, puisque sous le couvert d'une usine d'engrais, on y fabrique des acides servant de base à des gaz de combat et qu'à partir du phosphate, on extrait de l'uranium naturel qui est ensuite enrichi pour devenir un matériau entrant dans la composition des bombes atomiques.

Aussi, j'estime que, parmi les opérations garanties par le Ducroire, figurent bon nombre d'exportations d'entreprises à technologie duale comme Bell-Téléphone, Gechem, etc.

M. le Président. — La parole est à M. Desmedt.

M. Desmedt. — Monsieur le Président, j'avais posé au ministre une question concrète à laquelle, sauf erreur de ma part, je n'ai pas reçu de réponse. En commission, monsieur le ministre, vous vous êtes opposé à l'amendement visant à interdire l'exportation des armes chimiques, biologiques et nucléaires, mais vous avez affirmé que vous comptiez rapidement prendre un arrêté royal en ce sens. J'aimerais savoir si vous confirmez cette déclaration et vous poser à nouveau ma question : Si vous êtes décidé à agir en ce sens, pourquoi vous opposez-vous à la méthode consistant à inclure cette interdiction dans la loi ? Cela me paraîtrait plus logique que de réserver tant de pouvoir à l'Exécutif.

M. le Président. — La parole est à M. Urbain, ministre.

M. Urbain, ministre du Commerce extérieur. — Monsieur le Président, je voudrais rappeler à M. Desmedt que les armes chimiques, bactériologiques et nucléaires font l'objet d'autres dispositions légales. Cette information a été reprise dans une note que j'ai communiquée à la commission.

M. Desmedt. — Je constate, monsieur le ministre, que la même équivoque subsiste sur ce point et qu'il y a un désaccord de fond.

M. le Président. — Plus personne ne demandant la parole dans la discussion générale, je la déclare close et nous passons à l'examen des articles.

Daar niemand meer het woord vraagt in de algemene beraadslaging verklaar ik ze voor gesloten en bespreken wij de artikelen.

Je signale qu'une série d'amendements, signés par moins de trois membres, ont été présentés à différents articles du projet de loi en discussion.

Bij verschillende artikelen van het ontwerp van wet dat wij thans bespreken, zijn amendementen ingediend die door minder dan drie leden zijn ondertekend.

Puis-je considérer que ces amendements sont appuyés ?

Worden deze amendementen gesteund ? (*Talrijke leden staan op.*)

Ces amendements étant régulièrement appuyés, ils feront partie de la discussion.

Aangezien deze amendementen reglementair worden gesteund, maken ze deel uit van de bespreking.

L'article premier est ainsi rédigé :

Article 1er. Pour l'application de la présente loi, il y a lieu d'entendre :

a) Par importation, exportation et transit : les opérations considérées comme telles pour l'application de la législation douanière;

b) Par armes, munitions et matériel devant servir spécialement à un usage militaire et technologie y afférente : tout ce qui est considéré comme tel en application de la liste dressée par le Roi, par arrêté délibéré en Conseil des ministres.

Par dérogation à la loi du 11 septembre 1962 relative à l'importation, à l'exportation et au transit des marchandises, l'importation, l'exportation et le transit d'armes, de munitions et de matériel devant servir spécialement à un usage militaire et de technologie y afférente, sont soumis aux règles portées par la présente loi ou en vertu de celle-ci.

Artikel 1. Voor de toepassing van deze wet moet worden verstaan :

a) Onder invoer, uitvoer en doorvoer : de verrichtingen als zodanig beschouwd voor de toepassing van de douanewetgeving;

b) Onder wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik dienstig materieel en daaraan verbonden technologie : al hetgeen als zodanig wordt beschouwd met toepassing van een lijst die door de Koning wordt vastgesteld bij een in Ministerraad overlegd besluit.

In afwijking van de wet van 11 september 1962 betreffende de in-, uit- en doorvoer van goederen, gelden voor de in-, uit- en doorvoer van wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik dienstig materieel en daaraan verbonden technologie de voorschriften die door of krachtens deze wet zijn vastgesteld.

Mmes Dardenne et Aelvoet proposent les amendements que voici :

« A. Apporter au b), premier alinéa, de cet article, les modifications suivantes :

« 1° Supprimer l'adverbe « spécialement » ;

2° Après les mots « et technologie y afférente », ajouter les mots « , en ce compris la technologie civile à usage double, plus particulièrement la technologie nucléaire, biologique et chimique. »

« A. In het eerste lid, punt b), van dit artikel :

« 1° Het bijwoord « speciaal » te doen vervallen.

2° Na de woorden « en daaraan verbonden technologie » toe te voegen de woorden « waaronder ook begrepen wordt de burgerlijke technologie voor tweevoudig gebruik, meer bepaald nucleaire, biologische en chemische technologie. »

« B. Apporter les mêmes modifications au deuxième alinéa du même b). »

« B. In het tweede lid dezelfde wijzigingen aan te brengen. »

La parole est à Mme Dardenne.

Mme Dardenne. — Monsieur le Président, il s'agit d'un amendement que nous pensions abandonner, mais que nous avons réintroduit, le ministre Claes ayant déclaré qu'il est beaucoup plus logique de traiter les technologies duales dans le projet de loi concernant le commerce des armes. Aussi, nous voudrions qu'il y soit mentionné spécifiquement que la technologie y afférente comprend la technologie civile à usage double, plus particulièrement la technologie nucléaire, biologique et chimique.

Cet élément nous semble extrêmement important dans ce commerce tellement controversé.

M. le Président. — La parole est à M. Urbain, ministre.

M. Urbain, ministre du Commerce extérieur. — Monsieur le Président, je ne puis que me référer à l'exposé des motifs de la loi de mars 1962, dont j'ai donné lecture. C'est sur la base de ce texte qu'il convient d'interpeller le ministre Claes en cas de désaccord.

Mme Dardenne. — Ce que nous avons fait et ne manquerons pas de refaire.

M. le Président. — Le vote sur les amendements et le vote sur l'article premier sont réservés.

De stemming over de amendementen en de stemming over artikel 1 worden aangehouden.

L'article 2 est ainsi libellé:

Art. 2. Le Roi fixe, par arrêté délibéré en Conseil des ministres, la liste des armes, des munitions et du matériel devant servir spécialement à un usage militaire et de technologie y afférente, dont l'importation, l'exportation et le transit sont interdits.

Il soumet à un régime de licences l'importation, l'exportation et le transit des autres armes, munitions et matériel devant servir spécialement à un usage militaire et de technologie y afférente.

Art. 2. De Koning stelt bij een in Ministerraad overlegd besluit de lijst vast van de wapens, de munitie en het speciaal voor militair gebruik dienstig materieel en de daaraan verbonden technologie waarvan de in-, uit- en doorvoer verbonden zijn.

Hij bepaalt voor de in-, uit- en doorvoer van de overige wapens en munitie en het overige speciaal voor militair gebruik dienstig materieel en daaraan verbonden technologie een stelsel van vergunningen.

A cet article, Mmes Dardenne et Aelvoet présentent les amendements que voici:

« A. 1° Remplacer, au premier alinéa de cet article, in fine, les mots « sont interdits » par les mots « sont autorisés. »

2° Compléter cet alinéa par la phrase suivante:

« L'importation, l'exportation et le transit de toutes autres armes et munitions et de tout autre matériel conçu pour un usage militaire et de la technologie y afférente, en ce compris la technologie civile à double usage, plus particulièrement la technologie nucléaire, biologique et chimique, sont interdits ou soumis à un régime de licences. »

« A. 1° Aan het slot van het eerste lid van dit artikel de woorden « verboden zijn » te vervangen door de woorden « toegelaten zijn. »

2° Aan hetzelfde lid de volgende zin toe te voegen:

« De in-, uit- en doorvoer van alle andere wapens, munitie en materieel ontworpen voor een militair gebruik en de daaraan verbonden technologie, waaronder begrepen wordt burgerlijke technologie voor tweevoudig gebruik, meer bepaald nucleaire, biologische en chemische technologie, is verboden of onderworpen aan een stelsel van vergunningen. »

« B. Au premier alinéa de cet article, après les mots « par arrêté délibéré en Conseil des ministres » ajouter les mots « après un débat parlementaire. »

« B. In het eerste lid van dit artikel, tussen de woorden « in Ministerraad » en « overlegd besluit » in te voegen de woorden « na een parlementaire debat. »

« C. Remplacer le deuxième alinéa de cet article par ce qui suit:

« Les armes chimiques, biologiques et nucléaires ainsi que leurs éléments composants ne sont en aucun cas autorisés. »

« C. Het tweede lid van dit artikel te vervangen als volgt:

« De chemische, biologische en nucleaire wapens, en hun samenstellende onderdelen, zijn in geen enkel geval toegelaten. »

La parole est à Mme Dardenne.

Mme Dardenne. — Monsieur le Président, notre amendement vise à donner la préférence à une liste positive plutôt qu'à une liste négative. Dans l'exposé des motifs du projet de loi, il est d'ailleurs question, au sujet des pays pris en exemple et qui ont servi de base à l'élaboration de la législation, d'une liste positive. Il serait peut-être plus intéressant d'autoriser certaines armes plutôt que d'en interdire. Cette démarche est beaucoup plus active et oblige à prendre plus clairement ses responsabilités.

M. le Président. — La parole est à M. Urbain, ministre.

M. Urbain, ministre du Commerce extérieur. — Monsieur le Président, j'ai dit en commission que lorsqu'on réglemente les modalités d'activité d'un secteur quel qu'il soit, on précise ce qui est interdit, parce que si on devait préciser ce qui est autorisé, il faudrait élaborer des listes quasi infinies. C'est comme si, dans le Règlement de cette assemblée, on dressait la liste de tout ce qui est permis, pour en déduire que ce qui n'est pas permis est interdit. Il est préférable d'établir la liste de ce qui est interdit et, de cette façon, tout ce qui n'est pas interdit est permis.

M. le Président. — Le vote sur les amendements et le vote sur l'article 2 sont réservés.

De stemming over de amendementen en de stemming over artikel 2 worden aangehouden.

L'article 3 est ainsi libellé:

Art. 3. Le Roi détermine, par arrêté délibéré en Conseil des ministres, les conditions générales d'octroi et d'utilisation des licences, de même que les conditions particulières de non-réexportation, de transport et de destination finale en matière d'importation, d'exportation et de transit d'armes, de munitions et de matériel devant servir spécialement à un usage militaire et de technologie y afférente.

Art. 3. De Koning bepaalt, bij een in Ministerraad overlegd besluit, de algemene toekennings- en gebruiksvoorwaarden van de vergunningen, alsook de bijzondere voorwaarden inzake niet-wederuitvoer, vervoer en eindbestemming met betrekking tot de in-, uit- en doorvoer van wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik dienstig materieel en daaraan verbonden technologie.

A cet article, Mmes Dardenne et Aelvoet présentent les amendements que voici:

« A. A cet article, après les mots « par arrêté délibéré en Conseil des ministres », ajouter les mots « après un débat parlementaire. »

« A. In dit artikel tussen de woorden « in Ministerraad » en « overlegd besluit » in te voegen de woorden « na een parlementaire debat. »

« B. Compléter cet article par un second alinéa, libellé comme suit:

« La licence pourra être accordée après qu'auront été produits un certificat de destination finale ainsi qu'une déclaration des autorités compétentes du pays destinataire dans laquelle celles-ci s'engagent à ne pas réexporter les fournitures. »

« B. Dit artikel aan te vullen met een nieuw lid, luidende:

« De vergunning kan worden verleend nadat een eindbestemmingscertificaat is overgelegd, alsmede een verklaring van de bevoegde autoriteiten van het land van bestemming, waarin zij zich verbinden om de goederen niet verder te leveren. »

La parole est à Mme Dardenne.

Mme Dardenne. — Monsieur le Président, nous insistons pour qu'un débat parlementaire puisse avoir lieu. Je renvoie, à cet égard, à ce que Mme Aelvoet et moi-même avons dit en commission et au cours de nos interventions en séance publique.

M. le Président. — La parole est à M. Urbain, ministre.

M. Urbain, ministre du Commerce extérieur. — Monsieur le Président, comme l'a dit M. Pataer, il appartient à chacun de prendre ses responsabilités. Jusqu'à un passé récent, les procédures étaient beaucoup moins collégiales. A l'avenir, les arrêtés royaux d'application ne seront pas le fait d'un seul ministre, mais seront délibérés en Conseil des ministres. En outre, ils donneront lieu, préalablement à leur publication, à une information-consultation des commissions spécialisées des deux Chambres.

M. le Président. — Le vote sur les amendements et le vote sur l'article 3 sont réservés.

De stemming over de amendementen en de stemming over artikel 3 worden aangehouden.

L'article 4 est ainsi libellé:

Art. 4. Toute demande de licence d'exportation ou de transit est rejetée si, en rapport avec la situation du pays de destination, il apparaît que l'exportation ou le transit contreviendrait gravement aux intérêts extérieurs de la Belgique, ou aux objectifs internationaux que poursuit la Belgique et, plus particulièrement, contribuerait à une violation manifeste des droits de l'homme.

Art. 4. Elke aanvraag tot het verkrijgen van een uitvoer- of doorvoervergunning wordt verworpen indien, met betrekking tot de toestand in het land van bestemming, blijkt dat de uitvoer of de doorvoer in ernstige mate strijdig zou zijn met de externe belangen van België of met de internationale doelstelling die België nastreeft en meer in het bijzonder zou bijdragen tot een klaarblijkelijke schending van de rechten van de mens.

Le gouvernement présente l'amendement que voici:

« Compléter cet article par un alinéa, rédigé comme suit:

« La demande de licence visée à l'alinéa 1er est également rejetée lorsque le pays de destination:

- Doit faire face à de graves tensions internes qui sont de nature à conduire à un conflit armé;
- Est engagé dans une guerre civile;
- Est dirigé par un gouvernement qui soutient des actions terroristes ou le commerce de la drogue, ou s'y prête;
- A démontré qu'il ne respectait pas la clause de non-réexportation. »

« Dit artikel aan te vullen met een lid, luidende:

« De in het eerste lid bedoelde aanvraag wordt eveneens verworpen wanneer het land van bestemming:

- Het hoofd moet bieden aan zware interne spanningen die van aard zijn om te leiden tot een gewapend conflict;
- In een burgeroorlog is verwickeld;
- Onder een regering staat die terreurdaden of de drughandel steunt of zich daartoe leent;
- Bewezen heeft de clause van niet-wederuitvoer niet na te leven. »

Het woord is aan de heer Pataer.

De heer Pataer. — Mijnheer de Voorzitter, ik heb nog twee kleine opmerkingen ter verduidelijking van het amendement van de regering.

Ten eerste vestig ik de aandacht op het feit dat de tekst van het amendement, die een langzame wordingsgeschiedenis heeft gekend en zeker niet beëindigd werd op 24 mei, mevrouw Aelvoet, bedoeld is als een aanvulling op de tekst van het ontwerp in artikel 4.

De Voorzitter. — Inderdaad, in het amendement staat: « aan te vullen. »

De heer Pataer. — Het is altijd de bedoeling geweest dat het een rechtstreekse aanvulling zou zijn bij het laatste gedeelte van artikel 4, namelijk « meer in het bijzonder zou bijdragen tot een klaarblijkelijke schending van de rechten van de mens » en daaropvolgend nog een aantal andere situaties waaraan landen zich kunnen schuldig maken.

De juiste interpretatie van het regeringsamendement zou moeten zijn « de in het eerste lid bedoelde aanvraag wordt eveneens meer in het bijzonder verworpen wanneer in het land van bestemming ». Ik dring er niet op aan om de woorden « meer in het bijzonder » in de tekst op te nemen, maar ik wijs erop dat de vier punten die achter de streepjes staan, expliciteringen zijn van wat in het

eerste lid van artikel 4 staat. Eigenlijk betekent dit dus ook « meer in het bijzonder ». Ik vraag aan de minister of hij akkoord gaat met die interpretatie.

Mevrouw Aelvoet. — Dat is zeer juist.

De Voorzitter. — Mijnheer Pataer, u geeft nu wel een extensieve interpretatie aan een tekst die er niet staat.

La parole est à M. Urbain, ministre.

M. Urbain, ministre du Commerce extérieur. — Monsieur le Président, j'ai effectivement demandé à M. Pataer de ne pas insister sur des modifications qui ne concernent que la forme mais qui pourraient être considérées comme substantielles par certains.

A première vue, je ne vois pas d'inconvénient à remplacer le mot « démontré » — « bewezen » en néerlandais — mais il est possible que je ne fasse pas correctement l'exégèse de ce qui suit: « ... a démontré qu'il ne respectait pas la clause de non-réexportation. » M. Pataer, quant à lui, considère que la traduction néerlandaise du mot « démontré » n'est pas vraiment adéquate.

De Voorzitter. — Het woord is aan de heer Pataer.

De heer Pataer. — Mijnheer de Voorzitter, de minister heeft op mijn opmerking enigszins geanticipeerd.

Mijn tweede opmerking betreft inderdaad een loutere vertaalkwestie. Na het laatste streepje in het amendement is er sprake van « démontré ». In het Nederlands zegt men « bewezen ». Dit lijkt mij geen goede vertaling te zijn. Ik ga ervan uit dat de oorspronkelijke tekst in het Frans werd opgesteld. In dat geval is het correcte woord « aangetoond », want « bewezen » betekent volgens mij « prouvé ». Het woord « aangetoond » stemt beter overeen met de bedoeling van de tekst dan « bewezen ».

De Voorzitter. — Mijnheer Pataer, ik heb twee opmerkingen.

Ten eerste, wij zullen de taaldienst hierover consulteren.

Ten tweede, volgens mij bestaat de dubbelzinnigheid waarover u hebt ook in het Frans. Het woord « démontré » heeft ook een dubbele betekenis. Wij gaan nu uit van de veronderstelling dat de Franse tekst de oorspronkelijke is.

De dames Aelvoet en Dardenne stellen volgend subamendement bij het amendement van de regering voor:

« In dit artikel het bepaalde na het eerste streepje te vervangen door de volgende volzin:

« — Ten prooi is aan zware interne en internationale spanningen die van aard zijn om te leiden tot een gewapend conflict. »

« A cet article, après les mots « lorsque le pays de destination: », remplacer la disposition qui suit le premier tiret par le membre de phrase suivant:

« — Est en proie à de graves tensions internes et internationales qui sont de nature à conduire à un conflit armé. »

Het woord is aan mevrouw Aelvoet.

Mevrouw Aelvoet. — Ja, mijnheer de Voorzitter. Ik heb ons subsidiair amendement ook reeds toegelicht tijdens mijn uiteenzetting. Het strekt ertoe het criterium van het spanningsgebied in de tekst van de wet op te nemen. Ik vond daarvoor de verwoording van de parlementaire onderzoekscommissie, die hierop twee jaar heeft gewerkt, zeer geschikt. Zij spreekt namelijk over « zware interne en internationale spanningen ». In dat opzicht ligt ons amendement volkomen in de lijn van de regering.

M. le Président. — La parole est à M. Urbain, ministre.

M. Urbain, ministre du Commerce extérieur. — Monsieur le Président, l'ajout du mot « international » me paraît superflu.

Dans mon exposé introductif comme dans ma réplique, j'ai évoqué le travail effectué par le Conseil européen en ce qui concerne le recensement des critères nationaux pour identifier une

base commune. Parmi ces critères, j'ai cité notamment le maintien de la paix, de la sécurité et de la stabilité régionale, facteurs qui, lors de périodes de graves tensions internationales, seraient de nature à engendrer un conflit armé. Ces risques sont donc couverts par les critères actuellement à l'étude au niveau européen et auxquels nous nous sommes complètement ralliés depuis samedi.

De Voorzitter. — Het woord is aan mevrouw Aelvoet.

Mevrouw Aelvoet. — Ik ben van mening dat dit niet *superflu* is, maar dat de toevoeging stoort, omdat daardoor een aantal zaken niet meer mogelijk zijn die men nog maar pas heeft gedaan. De 2,2 miljard gaan naar Saoedië-Arabië. De criteria werden al in april voor de eerste keer in de Europese Gemeenschap besproken. Ik stel dus vast dat wapenexport naar Saoedië-Arabië wel mogelijk blijkt te zijn, terwijl het met deze uitbreiding onmogelijk zou worden. Daarom pleit ik uiteraard voor ons amendement.

M. le Président. — A cet article, Mmes Dardenne et Aelvoet présentent les amendements que voici :

« A. A cet article, remplacer les mots « et, plus particulièrement... des droits de l'homme » par les deux phrases suivantes :

« Toute demande de licence d'exportation ou de transit est rejetée notamment si le pays de destination se rend coupable de violations graves des droits de l'homme. La demande de licence d'exportation ou de transit est refusée pour tout pays destinataire où la Commission des droits de l'homme des Nations Unies a constaté des violations graves des droits de l'homme au cours des cinq années civiles qui précèdent la demande d'octroi de licence d'exportation ou de transit. »

« A. In dit artikel de woorden « en meer... de mens » te vervangen door de twee volzinnen :

« Zo wordt elke aanvraag tot uitvoer- of doorvoervergunning geweigerd, indien in het land van bestemming de rechten van de mens ernstig worden geschonden. Voor een land van bestemming, waarvan de Commissie van de VN voor de rechten van de mens gedurende de vijf kalenderjaren die voorafgaan aan de aanvraag tot verlening van de uitvoer- of doorvoervergunning, ernstige schendingen van de rechten van de mens heeft vastgesteld, wordt de aanvraag van uitvoer- of doorvoervergunning verworpen. »

« B. Compléter cet article par un deuxième alinéa, libellé comme suit :

« La licence ne peut être accordée pour des fournitures à des pays en guerre, en cas de menace de guerre, de guerre ou de risque de guerre civile, ou lorsqu'il est constaté que le pays destinataire commet des actes de terrorisme. »

« B. Dit artikel aan te vullen met een tweede lid, luidende :

« De vergunning kan niet worden verleend voor leveringen aan oorlogvoerende landen, in geval van oorlogsdreiging, alsook in geval van burgeroorlog of dreiging daarvan of wanneer wordt vastgesteld dat het land van bestemming terreurdaden stelt. »

« C. Compléter cet article par un troisième alinéa, libellé comme suit :

« La licence est refusée si le pays destinataire affecte plus de 5 p.c. de son PNB à des dépenses relatives à la défense. »

« C. Dit artikel aan te vullen met een derde lid, luidende :

« De vergunning wordt afgewezen indien het land van bestemming meer dan 5 pct. van zijn BNP aan defensie-uitgaven besteedt. »

Het woord is aan mevrouw Aelvoet.

Mevrouw Aelvoet. — Mijnheer de Voorzitter, over de punten B en C kan ik zeer kort gaan. Ik verwijs naar het verslag en vraag ook geen nieuw antwoord van de minister. Ik ben uitvoerig ingegaan op deze problematiek en er is gebleken dat de standpunten onverzoenbaar zijn en blijven.

Punt A is een poging om de dubbelzinnige interpretatiemogelijkheid van artikel 4 weg te werken. De huidige formulering kan men immers interpreteren alsof er een causaal verband

moet bestaan tussen de levering van wapens en de schending van de mensenrechten. Ons amendement wil deze dubbelzinnigheid opheffen.

M. le Président. — La parole est à M. Urbain, ministre.

M. Urbain, ministre du Commerce extérieur. — Monsieur le Président, Mmes Dardenne et Aelvoet réduisent la portée de l'article. Elles proposent qu'une période de cinq années civiles précède la demande d'octroi de licences d'exportation ou de transit. Cela signifie donc que, pendant quatre années civiles, on peut impunément violer les droits de l'homme !

De Voorzitter. — Het woord is aan mevrouw Aelvoet.

Mevrouw Aelvoet. — Mijnheer de minister, dat is helemaal niet de betekenis. De betekenis is dat in een periode van vijf jaar voorafgaand aan de aanvraag een land geen negatieve quotering mag krijgen van de Commissie voor de rechten van de mens.

De Voorzitter. — Mevrouw Aelvoet, ik merk terloops nog even op dat wij bij de stemming eerst zullen stemmen over uw amendement en daarna over het amendement van de regering, omdat uw amendement verder gaat.

De stemming over de amendementen en de stemming over artikel 4 worden aangehouden.

Le vote sur les amendements et le vote sur l'article 4 sont réservés.

Art. 5. Le Roi peut, par arrêté délibéré en Conseil des ministres, subordonner l'introduction des demandes ou la délivrance des formules de licences au paiement d'une redevance d'administration.

Art. 5. De Koning kan, bij een in Ministerraad overlegd besluit, het indienen van de aanvragen of het afgeven van de vergunningsformulieren doen afhangen van het betalen van een administratieve vergoeding.

— Adopté.

Aangenomen.

M. le Président. — L'article 6 est ainsi libellé :

Art. 6. Sans préjudice des conditions générales fixées par le Roi, les ministres compétents, agissant conjointement, peuvent, au plus tard au moment de la délivrance des licences, imposer des conditions spéciales à l'octroi et à l'utilisation de celles-ci, soit par voie de règlements soit par voie d'instructions aux services chargés de la délivrance des licences.

Art. 6. Onverminderd de door de Koning vastgestelde algemene voorwaarden kunnen de bevoegde ministers, gezamenlijk, uiterlijk op het ogenblik van de afgifte van de vergunningen, inzake toekenning en gebruik ervan bijzondere voorwaarden opleggen, ofwel bij wege van verordening, ofwel bij wege van onderrichtingen voor de met het afgeven van de vergunningen belaste diensten.

A cet article, Mmes Dardenne et Aelvoet présentent l'amendement que voici :

« Compléter cet article par un nouvel alinéa, libellé comme suit :

« En ce qui concerne l'exportation, l'objectif est, notamment, de permettre un contrôle par coups de sonde par l'Inspection générale économique, et ce avant la vérification en douane. »

« Dit artikel aan te vullen met een nieuw lid, luidende :

« Wat de export betreft is het onder meer de bedoeling, een controle te kunnen uitvoeren door middel van steekproeven door de Algemene Economische Inspectie, en dit vóór het nazicht door de douane. »

La parole est à Mme Dardenne.

Mme Dardenne. — Monsieur le Président, je me réfère à la justification que j'ai donnée en commission.

M. le Président. — La parole est à M. Urbain, ministre.

M. Urbain, ministre du Commerce extérieur. — Monsieur le Président, cet amendement ne me paraît pas devoir être retenu. En effet, c'est la mission spéciale de l'Inspection des affaires économiques d'effectuer les contrôles qu'elle estime nécessaires.

M. le Président. — Le vote sur l'amendement et le vote sur l'article 6 sont réservés.

De stemming over het amendement en de stemming over artikel 6 worden aangehouden.

L'article 7 est ainsi libellé:

Art. 7. Lorsque des circonstances spéciales le justifient, les ministres compétents agissant conjointement peuvent, par voie d'arrêté motivé, suspendre la validité ou ordonner le retrait des licences en cours.

Cependant, lorsque des circonstances exceptionnelles justifient des mesures urgentes, les ministres compétents peuvent, par voie d'instructions aux services chargés de la délivrance des licences, suspendre la validité des licences en cours, pour une période de soixante jours au maximum.

Les arrêtés pris en application du présent article, de même que les instructions susvisées peuvent contenir des dispositions particulières, notamment à propos des marchandises en cours de fabrication ou en cours de route.

Art. 7. Wanneer bijzondere omstandigheden zulks wettigen, kunnen de bevoegde ministers, gezamenlijk, bij gemotiveerd besluit de geldigheid van lopende vergunningen schorsen of de intrekking ervan bevelen.

Indien uitzonderlijke omstandigheden dringende maatregelen vereisen, kunnen de bevoegde ministers evenwel de geldigheid van de lopende vergunningen voor een periode van maximum zestig dagen schorsen via onderrichtingen aan de met het afgeven van de vergunningen belaste diensten.

De met toepassing van dit artikel genomen besluiten alsook de voornoemde onderrichtingen kunnen bijzondere maatregelen bevatten, met name voor de goederen in aanmaak of de onderweg zijnde goederen.

A cet article, Mmes Dardenne et Aelvoet présentent l'amendement que voici:

« Au troisième alinéa de cet article, remplacer les mots « peuvent contenir des dispositions particulières, notamment en faveur des marchandises en cours de fabrication ou en cours de route » par les mots « peuvent prévoir des dispositions particulières et plus précisément l'interruption du processus de fabrication ou de l'envoi des marchandises en question. »

« In het derde lid van dit artikel, de woorden « bijzondere maatregelen » te vervangen door de woorden « meer bepaald het stopzetten van het fabricageproces of van de verzending van de betrokken goederen bevatten. »

La parole est à Mme Dardenne.

Mme Dardenne. — Monsieur le Président, je me réfère à la justification que j'ai donnée en commission.

M. le Président. — La parole est à M. Urbain, ministre.

M. Urbain, ministre du Commerce extérieur. — Monsieur le Président, ma réponse est la même que celle donnée en commission.

M. le Président. — Le vote sur l'amendement et le vote sur l'article 7 sont réservés.

De stemming over het amendement en de stemming over artikel 7 worden aangehouden.

Art. 8. Les organismes de crédit et d'assurance ne peuvent intervenir à titre définitif dans une transaction d'importation, d'exportation ou de transit d'armes, de munitions ou de matériel devant servir spécialement à un usage militaire qu'à la condition suspensive que le bénéficiaire du crédit ou de l'assurance ait obtenu une licence valable d'importation, d'exportation ou de transit, au moment où son contrat est devenu définitif et que son exécution doit commencer.

Art. 8. De krediet- en verzekeringsinstellingen kunnen alleen definitief deel hebben aan een transactie inzake in-, uit- of doorvoer van wapens, munitie of speciaal voor militair gebruik dienstig materieel onder de opschortende voorwaarde dat de begunstigde van het krediet of van de verzekering een geldige vergunning heeft gekregen voor in-, uit- of doorvoer, op het ogenblik dat zijn contract definitief geworden is en er een begin van uitvoering moet worden aan gegeven.

— Adopté.

Aangenomen.

M. le Président. — L'article 9 est ainsi libellé:

Art. 9. Les importateurs, exportateurs et transitaires, ainsi que les membres de leur personnel, les organismes de crédit ou d'assurance ainsi que les membres de leur personnel et toute autre personne concernée ou susceptible de l'être, directement ou indirectement, par l'importation, l'exportation ou le transit d'armes, de munitions et de matériel devant servir spécialement à un usage militaire et de technologie y afférente, sont tenus de fournir, à la demande des autorités compétentes, les informations et les documents, la correspondance et toute autre pièce, sous quelque forme que ce soit, permettant de vérifier si les dispositions arrêtées en vertu de la présente loi ont été respectées; les informations recueillies ne peuvent être utilisées qu'à cette fin.

Art. 9. Iedere in-, uit- of doorvoerder, alsook de leden van zijn personeel, de krediet- of verzekeringsinstellingen, alsook de leden van hun personeel en alle andere personen die, rechtstreeks of zijdelings, betrokken zijn of zouden kunnen zijn bij de in-, uit- of doorvoer van wapens, van munitie en van speciaal voor militair gebruik dienstig materieel en van daaraan verbonden technologie, zijn gehouden om, op aanvraag van de bevoegde autoriteiten, alle inlichtingen te verstrekken en inzage te verlenen van documenten, correspondentie en alle andere stukken, in welke vorm ook, waardoor kan worden nagegaan of de krachtens deze wet vastgestelde bepalingen zijn nageleefd; de ingewonnen inlichtingen mogen alleen met dat doel worden gebruikt.

Mmes Dardenne et Aelvoet présentent l'amendement que voici:

« Même amendement qu'à l'article 1er. »

« Zelfde amendement als op artikel 1. »

La parole est à Mme Dardenne.

Mme Dardenne. — Monsieur le Président, la justification de cet amendement ainsi que de celui qui se rattache aux articles 10, 12 et 13 est la même que celle qui se rapporte à l'amendement à l'article premier.

M. le Président. — Le vote sur l'amendement et le vote sur l'article 9 sont réservés.

De stemming over het amendement en de stemming over artikel 9 worden aangehouden.

L'article 10 est ainsi rédigé:

Art. 10. Les infractions et les tentatives d'infraction aux dispositions prévues par la présente loi et ses mesures d'exécution sont punies conformément aux articles 231, 249 à 253 et 263 à 284 de la loi générale sur les douanes et accises.

Toutefois, l'emprisonnement sera de cinq ans au plus et l'amende de mille à un million de francs. En cas de récidive, ces peines sont doublées.

Sont assimilés aux tentatives d'infraction visées au premier alinéa, toute expédition, tout transport ou toute détention d'armes, de munitions et de matériel devant servir spécialement à un usage militaire et de technologie y afférente qui ont manifestement pour objet la réalisation d'une importation, d'une exportation ou d'un transit, à effectuer dans des conditions contraires aux dispositions prises en vertu de la présente loi.

Art. 10. De overtredingen en pogingen tot overtreding van de bepalingen van deze wet en van de uitvoeringsbepalingen ervan worden bestraft overeenkomstig de artikelen 231, 249 tot 253 en 263 tot 284 van de algemene wet inzake douane en accijnzen.

De gevangenisstraf bedraagt echter ten hoogste vijf jaren en de boete duizend tot één miljoen frank. Bij herhaling worden deze straffen verdubbeld.

Met poging tot overtreding als bedoeld in het eerste lid wordt gelijkgesteld het verzenden, vervoeren of voorhanden hebben van wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik dienstig materieel en daaraan verbonden technologie met het kennelijk doel ze in-, uit- of door te voeren onder omstandigheden die strijdig zijn met krachtens deze wet uitgevaardigde bepalingen.

Mmes Dardenne et Aelvoet présentent l'amendement que voici :

« *Au troisième alinéa, même amendement qu'à l'article 1er.* »

« *In het derde lid van dit artikel, zelfde amendement als op artikel 1.* »

Le vote sur l'amendement et le vote sur l'article 10 sont réservés.

De stemming over het amendement en de stemming over artikel 10 worden aangehouden.

Art. 11. Sans préjudice des pouvoirs des officiers de police judiciaire et des agents de l'administration des Douanes et Accises, les agents de l'Inspection générale économique, ainsi que les agents commissionnés à cette fin par le ministre compétent, ont qualité pour rechercher et constater, même seuls, les infractions aux dispositions prises en vertu de la présente loi.

Les agents précités sont habilités à prendre copie des pièces mentionnées à l'article 9; ils sont habilités à conserver ces pièces contre remise d'un accusé de réception, lorsque celles-ci apportent la preuve d'une infraction à la présente loi ou contribuent à en apporter le constat.

Art. 11. Onverminderd de bevoegdheden van de officieren van gerechtelijke politie en van de ambtenaren van de administratie der Douane en Accijnzen, zijn de ambtenaren van de Economische Algemene Inspectie alsook de daartoe door de bevoegde minister aangestelde ambtenaren of beamten bevoegd om, zelfs alleen optredend, overtredingen van krachtens deze wet uitgevaardigde bepalingen op te sporen en vast te stellen.

Deze ambtenaren hebben het recht afschrift te nemen van de in artikel 9 vermelde stukken; ze hebben het recht ze te behouden, tegen afgifte van een ontvangstbewijs, wanneer ze een overtreding van deze wet bewijzen of tot het bewijs ervan bijdragen.

— Adopté.

Aangenomen.

M. le Président. — L'article 12 est ainsi libellé :

Art. 12. La licence d'importation, d'exportation ou de transit peut être refusée pendant une période de un à six mois, selon les règles que le Roi établit par arrêté délibéré en Conseil des ministres, à l'égard de toute personne physique ou morale qui :

— Sans licence valable, importe, exporte ou fait passer en transit ou tente d'importer, d'exporter ou de faire passer en transit des armes, des munitions ou du matériel devant servir spécialement à un usage militaire et de technologie y afférente;

— Importe, exporte ou fait passer en transit ou tente d'importer, d'exporter ou de faire passer en transit des armes, des munitions ou du matériel devant servir spécialement à un usage mili-

taire et de technologie y afférente dont l'importation, l'exportation et le transit sont interdits en vertu de la présente loi et de ses mesures d'exécution;

— S'est livré ou a participé à un détournement de trafic en ce qui concerne des armes, des munitions ou du matériel devant servir spécialement à un usage militaire et de technologie y afférente en infraction aux mesures prises en exécution de l'article 4 de la présente loi;

— A fournir des informations inexacts ou incomplètes en vue d'obtenir des licences d'importation, d'exportation ou transit d'armes, de munitions ou de matériel devant servir spécialement à un usage militaire et de technologie y afférente;

— S'abstient de fournir les informations et documents visés à l'article 8 de la présente loi ou fournit ces informations et ces documents sous une forme inexacte ou incomplète.

Art. 12. De in-, uit- of doorvoervergunning kan, volgens de door de Koning bij een in Ministerraad overlegd besluit vastgestelde regels, voor een periode van een maand tot zes maanden worden geweigerd ten aanzien van iedere natuurlijke persoon of rechtspersoon die :

— Zonder geldige vergunning wapens, munitie of speciaal voor militair gebruik dienstig materieel en daaraan verbonden technologie, in-, uit- of doorvoert of tracht in-, uit- of door te voeren;

— Wapens, munitie of speciaal voor militair gebruik dienstig materieel en daaraan verbonden technologie, waarvan de in-, uit- en doorvoer verboden worden door de wet en de uitvoeringsbesluiten daarvan, in-, uit- of doorvoert of tracht in-, uit- of door te voeren;

— Zich heeft geleend tot of heeft medegewerkt aan een ombuiging van het handelsverkeer in wapens, munitie of speciaal voor militair gebruik dienstig materieel en daaraan verbonden technologie in overtreding van de met toepassing van artikel 4 van de wet getroffen maatregelen;

— Onjuiste of onvolledige inlichtingen verstrekt heeft met het oog op het verkrijgen van in-, uit- of doorvoervergunningen voor wapens, munitie of speciaal voor militair gebruik dienstig materieel en daaraan verbonden technologie;

— Zich onthoudt van het verstrekken van inlichtingen en documenten, bedoeld in artikel 8 van deze wet, of deze inlichtingen en deze documenten in een onjuiste of onvolledige vorm verstrekt.

A cet article, Mmes Dardenne et Aelvoet présentent l'amendement que voici :

« *Aux premier, deuxième, troisième et quatrième tirets, même amendement qu'à l'article 1er.* »

« *In het eerste, tweede, derde en vierde streepje van dit artikel, zelfde amendement als op artikel 1.* »

Le vote sur l'amendement et le vote sur l'article 12 sont réservés.

De stemming over het amendement en de stemming over artikel 12 worden aangehouden.

L'article 13 est ainsi rédigé :

Art. 13. L'article 1er, § 2, 2°, de la loi du 3 janvier 1933, relative à la fabrication, au commerce et au port des armes et au commerce des munitions, modifiée par la loi du 30 janvier 1991, est complétée comme suit :

« *h)* Par la loi du ... relative à l'importation, à l'exportation et au transit d'armes, de munitions et de matériel devant servir spécialement à un usage militaire et de la technologie y afférente. »

Art. 13. Artikel 1, § 2, 2°, van de wet van 3 januari 1933 op de vervaardiging van, de handel in en het dragen van wapens en op de handel in munitie, gewijzigd door de wet van 30 januari 1991, wordt aangevuld als volgt :

« *h)* De wet van ... betreffende de in-, uit- en doorvoer van wapens, munitie en speciaal voor militair gebruik dienstig materieel en de daaraan verbonden technologie. »

A cet article, Mmes Dardenne et Aelvoet présentent l'amendement que voici :

« *Même amendement qu'à l'article 1er.* »

« *Zelfde amendement als op artikel 1.* »

Le vote sur l'amendement et le vote sur l'article 13 sont réservés.

De stemming over het amendement en de stemming over artikel 13 worden aangehouden.

L'article 14 est ainsi libellé :

Art. 14. Le gouvernement fait annuellement rapport au Parlement sur l'application de la présente loi. Ce rapport traitera notamment de l'évolution des exportations, des problèmes particuliers qui se sont posés et des modifications éventuelles à la réglementation et aux procédures.

Art. 14. De regering brengt ieder jaar verslag uit aan het Parlement over de toepassing van deze wet. Dit verslag zal met name handelen over de ontwikkeling van de export, over de bijzondere problemen die zijn gerezen en over de eventuele wijzigingen van de reglementering en de procedures.

A cet article, Mmes Dardenne et Aelvoet présentent l'amendement que voici :

« *Remplacer cet article par ce qui suit :*

« *Le gouvernement fera annuellement rapport à la Chambre des représentants et au Sénat sur l'application de la présente loi.*

Ce rapport contiendra les chiffres, tant globaux que régionaux, relatifs à l'importance financière des contrats pour lesquels une licence aura été accordée.

Il contiendra également la liste des firmes auxquelles une licence aura été refusée et la liste des firmes ayant commis des infractions à la législation, avec indication des démarches juridiques qui ont été entreprises à la suite de ces infractions. »

« *Dit artikel te vervangen als volgt :*

« *De regering brengt ieder jaar verslag uit aan de Kamer van volksvertegenwoordigers en aan de Senaat over de toepassing van deze wet.*

Dit verslag dient cijfers te bevatten over de financiële omvang van de contracten waarvoor vergunning is gegeven, zowel globaal als per regio.

Het bevat eveneens de lijst van firma's waarvoor vergunningen geweigerd zijn en de lijst van firma's die inbreuken pleegden op de wetgeving, met inbegrip van de juridische stappen die werden gezet als gevolg van deze inbreuken. »

Het woord is aan mevrouw Aelvoet.

Mevrouw Aelvoet. — Mijnheer de Voorzitter, dit amendement is een overname van het amendement dat wij in de commissie al hebben ingediend. Wij zullen ons neerleggen bij de uitspraak.

De Voorzitter. — De stemming over het amendement en de stemming over artikel 14 worden aangehouden.

Le vote sur l'amendement et le vote sur l'article 14 sont réservés.

Mmes Dardenne et Aelvoet proposent l'insertion d'un article 14bis (nouveau), ainsi libellé :

« *Insérer un article 14bis (nouveau), libellé comme suit :*

« *Art. 14bis. L'Office national du Ducroire ne peut être associé aux contrats dont l'exécution est soumise au régime de licences instauré par la présente loi.* »

« *Een artikel 14bis (nieuw) in te voegen, luidende :*

« *Art. 14bis. De Delcrededienst mag niet betrokken worden bij de contracten waarvan de uitvoering onderworpen is aan het in deze wet vastgelegde stelsel van vergunningen.* »

Het woord is aan mevrouw Aelvoet.

Mevrouw Aelvoet. — Ook hiervoor, mijnheer de Voorzitter, zullen wij ons neerleggen bij de uitspraak.

De Voorzitter. — De stemming over het amendement wordt aangehouden.

Le vote sur l'amendement est réservé.

L'article 15 est ainsi libellé :

Art. 15. Le Roi détermine la date d'entrée en vigueur de cette loi.

Art. 15. De Koning bepaalt de datum van inwerkingtreding van deze wet.

A cet article, Mmes Dardenne et Aelvoet présentent l'amendement que voici :

« *Compléter cet article par un alinéa nouveau, libellé comme suit :*

« *La présente loi sera, en ce qui concerne les dispositions relatives à l'exportation, abrogée cinq ans après son entrée en vigueur. Durant cette période, on préparera la reconversion de l'industrie belge de l'armement.* »

« *Dit artikel aan te vullen met een nieuw lid, luidende :*

« *Deze wet wordt wat de uitvoerbepalingen betreft, opgeheven vijf jaar na haar inwerkingtreding. Gedurende die periode wordt de reconversie van de Belgische wapenindustrie voorbereid.* »

Het woord is aan mevrouw Aelvoet.

Mevrouw Aelvoet. — Mijnheer de Voorzitter, dit is een nieuw amendement, ingediend in de openbare zitting. Ik heb het reeds vroeger toegelicht en ik heb reeds een antwoord gekregen van de minister.

M. le Président. — La parole est à M. Urbain, ministre.

M. Urbain, ministre du Commerce extérieur. — Monsieur le Président, je demande le rejet de cet amendement. En effet, proposer l'abrogation d'une loi avant même qu'elle ne soit votée est assez singulier. J'imagine l'imbroglio que nous connaîtrions si toutes les dispositions relatives à l'exportation prévues dans la présente loi devenaient caduques dans cinq ans.

De plus, il serait absolument utopique de croire que l'industrie belge de l'armement puisse être reconvertie à l'issue de cette période.

M. le Président. — Le vote sur l'amendement et le vote sur l'article 15 sont réservés.

De stemming over het amendement en de stemming over artikel 15 worden aangehouden.

Il sera procédé ultérieurement aux votes réservés ainsi qu'au vote sur l'ensemble du projet de loi.

De aangehouden stemmen en de stemming over het ontwerp van wet in zijn geheel hebben later plaats.

Mijnheer Luyten, de regering is op een bijzonder waardige wijze vertegenwoordigd door een van de ministers die zich met buitenlands beleid bezighoudt. Zou u, in afwachting van de komst van minister Eyskens, uw interpellatie kunnen aanvatten in aanwezigheid van minister Urbain ?

De heer Luyten. — Ja, mijnheer de Voorzitter.

INTERPELLATIE VAN DE HEER LUYTEN TOT DE MINISTER VAN BUITENLANDSE ZAKEN OVER « DE HOUDING VAN DE EEG EN DE BELGISCHE STAAT TEN OPZICHTE VAN HET ZELFBESCHIKKINGSRECHT VAN KROATEN EN SLOVENEN »

INTERPELLATION DE M. LUYTEN AU MINISTRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES SUR « LA POSITION DE LA CEE ET DE L'ÉTAT BELGE À L'ÉGARD DU DROIT À L'AUTO-DETERMINATION DES CROATES ET DES SLOVÈNES »

De Voorzitter. — Aan de orde is de interpellatie van de heer Luyten tot de minister van Buitenlandse Zaken over « de houding van de EEG en de Belgische Staat ten opzichte van het zelfbeschikingsrecht van Kroaten en Slovenen ».

Het woord is aan de interpellant.

De heer Luyten. — Mijnheer de Voorzitter, ik dank u en deze vergadering omdat de dringendheid van mijn interpellatie is aanvaard. Verder dank ik ook minister Urbain die, in afwachting van de komst van minister Eyskens, naar mijn interpellatie wil luisteren.

De toestand in Joegoslavië evolueert elk uur van hoop tot nieuwe, grote spanningen zoals ik zal aantonen met recente berichten.

Mijn toespraak bestaat uit verschillende onderdelen. Mij kennende heeft u allicht al verwacht dat het eerste deel een historisch overzicht is, hoewel ik niet terug zal gaan tot 1302. Een tweede deel handelt over de huidige situatie in deze « veelvolkerenstaat » en de allerrecentste gebeurtenissen. Een derde deel betreft de houding van de EG en van ons land met zijn medeverantwoordelijkheid in de beslissingen van de Europese Gemeenschap. Tenslotte stel ik een aantal praktische vragen.

Ik las deze dagen in een aantal bladen dat Europa weer eens te laat kwam. De stoerdoenerij van de Italiaans-Nederlands-Luxemburgse trojka gaf weliswaar de indruk dat Europa nog eens een politieke rol kan spelen. Voor degenen die zich zoals ik reeds langer interesseren voor het samenleven van volkeren in één Staat, waren de gebeurtenissen in Joegoslavië niet onverwacht.

De Europese Gemeenschap verklaarde vorige week in nogal ongelukkige bewoordingen dat zij de zelfstandigheidsproclamatie van Slovenië en Kroatië niet zou erkennen.

Ik vreesde toen het ergste en vroeg dan ook om een dringende vraag te mogen stellen. Door de bepalingen van ons Reglement is een of andere vervuilde gracht in de Westhoek echter soms belangrijker dan een oorlogsbrand die eventueel kan uitslaan. Er waren al twaalf dringende vragen en dus kon de mijne er niet meer bij. Daarom heb ik een interpellatieverzoek ingediend. Toen de brand dan inderdaad uitsloeg, heb ik met steun van de Voorzitter die interpellatie naar vandaag kunnen verplaatsen. Ik dank de minister dan ook dat hij hier vandaag aanwezig is, want in dit eerbiedwaardige huis leidt het tweekamerstelsel er wel eens toe dat wij als eerste een interpellatieverzoek indienen, maar dat die ons woensdag vlug door de Kamer wordt afgesnoept, zodat wij hier donderdag alleen nog maar kunnen herkauwen.

Bij het voorbereiden van mijn interpellatie ben ik in mijn goedgevulde bibliotheek gaan snuffelen. Ik vond er een boek, niet van Henri Simonet, maar wel van Henri Simonet, *professeur à l'Ecole des sciences politiques*, en door Ernest Pézet, *député du Morbihan* en lid van de commissie voor de Buitenlandse Zaken van het Franse Parlement, geschreven in 1933 met de titel *La Yougoslavie en péril*?

Ik heb dat boek uiteraard met veel aandacht weer eens opengelegd. Toen ik het jaren geleden gelezen had, schreef ik er mijn « studentenkrabbels » bij: « Misbaksel van Versailles of samengedwongen volkeren ». Frankrijk heeft destijds goed meegeholpen aan de verzwakking van de concurrerende Habsburgse dubbelmonarchie. Daartoe heeft het een volk als de Slovenen samengevoegd met een volk waarmee het eigenlijk niets te maken had, de Serviërs. De gevolgen hiervan zien wij vandaag.

U weet dat er uitgebreide rapporten bestaan over de achteruitstelling van de Belgen in wat sommigen noemden « de kunstmatige samengestelde staat van de Verenigde Nederlanden na 1815 ». Ook toen waren er statistieken over de zogenaamde wanverhouding in het openbaar ambt. Dat was een van de redenen waarom de Belgen in 1830 in het park hiertegenover in opstand gekomen zijn tegen de Hollanders. Ik zal u echter enkele cijfers citeren uit dat boek van die Joegoslavischgezinde Franse hoogleraar en parlementslid. Toen de Joegoslavische staat 14 jaar bestond, waren er bij de 116 generaals 114 Serviërs, één Kroaat en één Sloveen.

Op 1 508 leerlingen aan de militaire school waren er ongeveer 140 Kroaten, 50 Slovenen en 1 300 Serviërs. Aan het koninklijk hof waren er op 31 topfunctionarissen 30 Serviërs. In het voorzitterschap van de Raad waren alle 13 topfunctionarissen Serviërs. In het ministerie van Binnenlandse Zaken waren er 127 topambtenaren waarvan 113 Serviërs. Dit lijkt wel het Belgische klachtenlijstje tegen de Hollanders na de samenstelling van

de Verenigde Nederlanden dat volgens de boekjes van Belgische vaderlandse geschiedenis ons de kloeke moed gaf op de barricades te klimmen en in 1830 de Hollanders buiten te schieten.

Ergo nog dan deze cijfers zijn de spanningen die deze volkeren ingevolge een opgedrongen eenheidsstaat te verduren kregen.

Zo was er de dictatuur van koning Alexander, die hem uiteindelijk zelf slecht bekomen is want hij heeft in Marseille zijn leven moeten laten. Dan waren er ook de zeer zware tegenstellingen van 1940-1944 waarbij 100 000 mensen het slachtoffer werden van een bloedig treffen in deze kunstmatige staat. Ik heb nog Kroaten gekend die toen het communistische partizanenleger van Tito Kroatië binnentrok nog liever zoals zoveel onderdrukte volkeren de hulp van de duivel aanvaardden, om het met het evangelie te zeggen, en u weet wie de duivel in die periode 1940-1944 was.

Kroatië, een staat die met Italiaans-Duitse steun tot stand was gekomen, heeft een bloedige tol betaald voor die door wanhoop gedreven overgave aan de duivel. Honderdduizenden Kroaten zijn toen vermoord, sommigen zijn uitgeweken. Een van hen, die in de Limburgse mijnen terecht is gekomen, vertelde mij dat zijn katholieke ouders de bedreiging kregen te horen dat ze gekruisigd zouden worden aan hun eigen schuurpoort, wat inderdaad geschiedde in een blakerende zon.

Tito heeft dan, wijzer geworden door de ervaring van koning Alexander, geprobeerd een nieuwe staat te creëren, spijtig genoeg met scheefgetrokken verhoudingen, met een bijna spontaan Servisch overwicht, gezien een bevolking met 40 pct. Serviërs, maar waarvan het eenheidswapen, letterlijk dan, namelijk het leger, onder Servische controle staat.

Zoals de *Frankfurter Allgemeine* onlangs schreef, besteden de Serviërs veel aandacht aan de Servische minderheid in Kroatië, maar de minderheden in Servië zelf behandelen ze afschuwelijk. Zo bestaat er in Servië een kunstmatige indeling van de kiesdistricten, een vervolging van andere culturele en religieuze minderheden en om het in het Duits te zeggen *die Verweigerung von Zeitungen und Radio — oder Fernsehprogrammen, diskriminerende Besteuerung und schließlich offene Gewalt, und alle das noch mit Hilfe des Bundesbudgets*. De helft van het budget in Joegoslavië gaat naar het leger, maar het wordt grotendeels opgebracht door de twee meest welvarende en westers georiënteerde republieken, Slovenië en Kroatië.

Wij hebben ook moeten vaststellen dat in de jongste twee jaar echte democratische verkiezingen konden worden georganiseerd in Slovenië en Kroatië. Bijna zoals in Litouwen sprak 94 pct. van de Kroaten en 95 pct. van de Slovenen zich uit voor een onafhankelijk Kroatië of een onafhankelijk Slovenië.

Het wil toch iets zeggen, te meer daar deze verkiezingen door waarnemers bestempeld worden als objectief en democratisch. Daar tegenover staat dat de gecamoufleerde communisten in Servië nog wonnen met, na optelling van de deelresultaten, 104 pct. Die zijn wel degelijk in de leer geweest bij Stalin die meestal tot 99,4 pct. kwam.

Ik zal de wantoestanden niet beschrijven. U heeft er voldoende over kunnen lezen. Wij zullen maar voor onze eigen Europese deur vegen.

De zogenaamde extremisten in Slovenië en Kroatië stellen voor om in de republiek Joegoslavië tot een nieuwe ordening te komen en tot een samenwerking tussen vrije zelfstandige republieken. Daarbij verwijzen zij naar het Europese voorbeeld waar op heel wat vlakken tussen soevereine staten wordt samengewerkt.

In de krant *De Morgen* van 25 juni las ik de titel *Belgrado zal het leger sturen*. Een bijna anticonstitutioneel leger zou eens orde op zaken gaan stellen. Dat doet mij denken aan Louis XIV die op de loop van zijn kanonnen *ultima ratio regis* liet schrijven.

Ondanks alle mooie verklaringen over het zelfbeschikkingsrecht der volkeren in UNO-handvesten en in mooi ondertekende Europese en Helsinki-akkoorden, is dit het laatste argument.

Een achttal dagen geleden verklaarde de Europese Gemeenschap Slovenië en Kroatië niet te zullen erkennen wanneer zij de stap naar de onafhankelijkheid zouden doen. Toen ging de gedachte door mijn hoofd dat de rode loper werd gelegd voor het Joegoslavische leger. Europa zegt: « Trek jullie plan, wij zullen in de andere richting kijken. » Wat kon worden gevreesd, is dan gebeurd. Drie dagen later was het zover.

In de Europese houding is er dan toch een kentering gekomen en er worden drie goede boodschappers uitgestuurd naar een land dat zijn eigen grondwet niet meer respecteert en waarvan niemand meer weet wie wie onder controle heeft. Het is immers ingevolge het aandringen op het toepassen van de grondwet dat een Kroaat is gekozen tot voorzitter van het presidium van de republiek Joegoslavië. Het lijkt erop dat dit hoofd van het leger niets meer te zeggen heeft.

Zij gelijken meer en meer op heren als een Pinochet of een Franco die niet meer luisteren naar politieke autoriteiten en op eigen houtje beginnen te handelen. Een zelfs vurig fascistisch generaal zei ooit: *Ante una España roja que rotta*, «nog liever een rood Spanje dan een verbrokkelend Spanje». Daaruit kwam dan de staatsgreep van Franco voort en blijkbaar zitten er in het Joegoslavisch leger heren met dezelfde mentaliteit.

Na het jongste weekeinde hadden wij weer wat hoop, maar uit de kopieën van de telex die mijn efficiënte secretaris mij gaf, blijkt dat het nationale leger opnieuw is begonnen vechten en dat het desnoods zelfs de kerncentrale van Slovenië wil bombarderen. Ik hoop dat deze waanzin nooit werkelijkheid wordt, maar ooit vernam ik uit een Spaanse krant dat een generaal dezelfde gekke praat had uitgesproken. Door deze berichten uit Joegoslavië begin ik ten andere beter te begrijpen waarom mijn Baskische vrienden er alles voor doen om te verhinderen dat er in het Baskenland een kerncentrale komt, want ook een Spaanse kolonel heeft al eens gezegd dat, als Baskenland zich zou afscheiden, het leger de kerncentrale van Bilbao zou opblazen met de loutere bedoeling de grootste Baskische stad te vernietigen. Zover kan de waanzin van dergelijke losgeslagen militairen gaan als zij niet meer onder politieke controle staan.

In de telex las ik zopas: «Vroeg in de ochtend braken in de buurt van de kerncentrale van Krsko hevige gevechten uit tussen een kolonne pantserwagens van het Joegoslavische leger en lokale milities. De kerncentrale was uit veiligheidsoverwegingen stilgelegd. De kolonne die daar sinds enkele dagen geblokkeerd werd, probeerde zich volgens de burgerwacht al schietende een weg te banen. Daarbij vielen «vele slachtoffers», en veertig pantserwagens werden vernietigd. Later op de ochtend bombardeerde de luchtmacht van het federale leger de radio- en televisiezenders, die volgens Sloveense bronnen grotendeels vernietigd werden. Enkel nooduitzendingen bleven mogelijk.» De hoop die een paar dagen geleden na het Europese optreden was gegroeid, is nu letterlijk de grond in gebombardeerd. En hier in de Senaat zie ik zeven of acht geïnteresseerden bij deze dringende interpellatie. De telex vermeldt nog: «Velen hebben de overtuiging dat de militairen op eigen houtje optreden en dat er geen politieke controle meer is.» Voor deze toestand vreesde ik tien dagen geleden reeds, toen Europa aanvankelijk een houding van afzijdigheid en overschilligheid aannam.

Welke moet nu dan onze houding zijn? In de eerste plaats zouden we er goed aan doen meer rekening te houden met degenen die daar dichterbij wonen en de toestand beter kennen dan de traditionele Europeanen. De minister van Buitenlandse Zaken van Oostenrijk, bijvoorbeeld zei terecht: «Wie er nog denkt dat men met tanks, kanonnen en vliegtuigen de kunstmatige eenheid van Joegoslavië kan eenhouden, kent de toestand daar wel zeer slecht.» Het is alleen jammer dat Oostenrijk nog geen lid is van de Europese Gemeenschap, want wij zouden uit hun lange en kwalijke ervaring met volkerenstaten misschien iets kunnen leren. Zij hebben allicht ook Napoleon bestudeerd, die zei: «Met kanonnen kan men alles, men kan er veldslagen mee winnen, maar men kan er geen regime, geen bestendige toestand op vestigen.»

Dat is de toestand in Joegoslavië, maar wat betreft de eigen deur waarvoor wij best vegen, wil ik *De Standaard* citeren: «In Europa heeft te lang gegolden de trouw aan Jalta. Dat was blijkbaar het toppunt van staatsmanskunst en het enige onderscheid tussen de politieke avonturier en de volbloed diplomaat.» Ik heb zelfs bij gesprekken met Slovenen op hun kabinet een zeer goede uiteenzetting gehoord van hun kabinetschef die zei dat er in de diplomatie nog altijd een school is die te historisch en bijgevolg zeer conservatief is en die nog altijd vreest voor een Sarajevo-effect.

Dit Sarajevo-mechanisme kan zich niet meer in gang zetten. Europa bestaat nu eenmaal. Er zijn geen onoverkomelijke tegenstellingen meer tussen Frankrijk, Duitsland en Engeland. U kent

de geschiedenis van 1914-1918 met de mechanismen van bondgenootschappen die tot stand kwamen. Met de samenwerkingen die werden bereikt kan Europa eindelijk, zonder te worden gegrepen in dergelijke mechanismen, bepalen welke de beginselen van het volkenrecht zijn. Ik heb dit ook menen te mogen afleiden uit de woorden van de Eerste minister. In een commentaar over de aanvankelijk conservatieve reactie van de hoge diplomaten, die in de Europese Gemeenschap blijkbaar nog voor een deel de informatie verstrekken, over het uitslaan van de brand naar Slovenië, zei hij dat dit niet inhoudt dat de Europese Gemeenschap van mening is dat er niet kan worden gesproken over het Sloveense en Kroatische zelfbeschikkingsrecht.

Ik hoop maar dat er nu een nieuwe lichting komt van diplomaten die meer rekening zullen houden met wat hij «mensenrechten» noemde.

Tussen het niveau van de diplomatieke verhoudingen en de individuele mensenrechten is de blinde vlek van het volkenrecht spijtig genoeg nog al te vaak aanwezig. Wij hebben al wel een aantal verklaringen in het UNO-handvest. Wij hebben Helsinki. Het wordt toch tijd dat wij tot de realiteit komen, in plaats van nog rekening te moeten houden met die oerconservatieve hoge diplomatieke cenakels. Zelfs kranten die niet schitteren door hun progressieve houding, zoals bijvoorbeeld *Le Figaro*, schrijven: «Il est vraisemblable que le XXIe siècle verra toutes ces «petites» nations triompher au sein de la grande Europe des nations, souhaitée par le général De Gaulle. Mais, en attendant, il nous appartient d'essayer d'éviter les drames.»

Goed, dat kan onze houding zijn, maar in geen geval de houding die de Europese Gemeenschap in eerste instantie heeft aangenomen. Of is alles nog anders te interpreteren en heb ik artikel 8 van hoofdstuk 1 van de Verklaring van Helsinki over de gelijkheid van de rechten en het zelfbeschikkingsrecht van de volkeren, gepubliceerd in het *Belgisch Staatsblad* van januari 1976, dan slecht geïnterpreteerd? Daarin staat: «Krachtens het beginsel van gelijkheid van rechten en het zelfbeschikkingsrecht van de volken, hebben alle volken te allen tijde het recht om, in volledige vrijheid, wanneer en zoals zij wensen, hun binnenlandse en buitenlandse politieke status te bepalen, zonder inmenging van buiten en om hun politieke economische, sociale en culturele ontwikkeling naar eigen goeddunken voort te zetten.»

Is het «volk» iets dat toevallig geluk gehad heeft in de geschiedenis of iets dat in Jalta als dusdanig is vernoemd of is er een evolutief volkenrecht waarbij ik ervan uitga — u kent mijn standpunt — dat zelfs wanneer een volk nog maar in geringe mate bewust is, maar de objectieve kenmerken van een volk vertoont, deze bepaling daarop van toepassing is? Ik wil mijzelf relativeren en zeggen dat, wanneer een volk aan die objectieve kenmerken beantwoordt en zich bijvoorbeeld met een tweede meerderheid in een referendum uitsprekt voor onafhankelijkheid, dit een nieuw objectief gegeven wordt in de internationale verhoudingen en dat de internationale gremia hun houding daaromtrent moeten bepalen.

Dan zou ik zeggen dat de Vlamingen geen recht hebben op zelfbeschikking, in tegenstelling tot de Kroaten en de Slovenen. Indien men in Vlaanderen een referendum zou houden, zoals men dat in Litouwen, Slovenië en Kroatië heeft gedaan, zou dit waarschijnlijk — en tot mijn spijt — geen meerderheid halen, of er zou een bepaalde partijpolitieke opstelling moeten zijn tegenover de gestelde vraag. Dat hebben we trouwens rond koningsreferenda's ook meegemaakt. Wanneer er een liberale koningsgezinde regionale parlementariër was, stemden de liberalen voor Leopold. Wanneer er een republikeinse of een anti-Leopold-liberaal was, dan stemde men anders.

Als de woorden van de handvesten nog enige betekenis hebben, dan hebben Slovenië en Kroatië een beslissende stap gedaan, voor een deel gematigd.

Tegenwoordig lees ik nogal dikwijls *Le Figaro* omdat dit blad in dat verband goed gedocumenteerd is. Een merkwaardig kenner van deze Middeneuropese toestanden is Jacques Rupnik. Hij schreef *Het andere Europa*. Hij is Tsjech van geboorte en was lange tijd medewerker bij de BBC. In *Le Figaro* van 28 juni 1991 werd de vraag gesteld: «La désintégration de la fédération yougoslave vous paraît-elle désormais irréversible?» Rupnik antwoordt daarop: «Oui, en tout cas dans son ancienne mouture.

On ne reviendra pas à la Yougoslavie d'antan. Ceux qui croient encore à la survie du modèle instauré par Tito oublient la nature profonde du processus désormais engagé.»

Wij zouden beter bij dergelijke specialisten het oor te luisteren leggen, dan bij verstarde conservatieve diplomaten die blijkbaar nog behoren tot een school, zoals de kabinetschef van Buitenlandse Zaken zegde.

Jacques Rupnik zegt eveneens over de gebeurtenissen in Midden- en Oost-Europa: « Een huis voor heel Europa heeft alleen maar iets te betekenen, als eerst iedere Europese natie zijn eigen huis heeft. »

Voor imperia in verval is het moeilijkste moment aangebroken wanneer zij proberen zichzelf te hervormen en — ik gebruik hier een beeld uit de Joegoslavische actualiteit — met tanks willen tegenhouden wat niet kan worden tegengehouden.

Nederlanders zijn blijkbaar slechter geïnspireerd dan een uit Praag afkomstige BBC-man. Ik las een ander artikel in *De Volkskrant*, overgenomen via de goede relaties of de afkoopsummen van de Vlaamse krant *De Morgen*. De titel in *De Volkskrant* luidde: « Zelfbeschikking niet aan de orde in Joegoslavië. »

De Voorzitter. — Mijnheer Luyten, mag ik u vragen uw uiteenzetting te beëindigen?

De heer Luyten. — Dat zal ik doen, mijnheer de Voorzitter.

Zelfs als men interpreteerbaar zou zeggen dat alle verklaringen van UNO en Helsinki niet slaan op de gegeven toestand aldaar, concludeert deze conservatieve Nederlander: « Dat betekent echter niet dat de EG verplicht zou zijn om de Slovenen en Kroaten te veroordelen, of om te dreigen met intrekking van steun als Joegoslavië uiteen zou vallen. » Gelukkig is er een andere reactie losgekomen na de bloedige gebeurtenissen.

Mijnheer de Voorzitter, mijn vragen, waarmee ik zal eindigen, zijn voor een stuk achterhaald. In de eerste plaats vraag ik wat de houding is van de Europese Gemeenschap. Ik meen een gunstige evolutie te kunnen vaststellen. De tweede diplomatieke school weegt de jongste dagen blijkbaar zwaarder door. Vervolgens vraag ik wat de houding was van onze eigen vertegenwoordiging bij de eerste foutieve verklaring betreffende de zelfstandigheid van Slovenen en Kroaten. Ik weet dat er uiteindelijk een bepaalde opvatting de bovenhand haalt, maar het is toch belangrijk dat wij niet zomaar meehuppelen in de verkeerde houding. Is het ogenblik nu nog niet aangebroken om duidelijk elke financiële steun te weigeren aan een regime dat de helft van de centrale middelen blijkbaar gebruikt om zijn leger uit te rusten?

Hebben wij de Joegoslavische ambassadeur reeds ontboden, zoals dat in Oostenrijk zeer snel is gebeurd? Toen de wet op de politiediensten werd besproken, heb ik in de commissie de vrees uitgedrukt dat men, als een Staat officieel bestaat, ook de politiediensten ervan normaal gaat vinden. Zo hebben wij tot in 1939 samengewerkt met Heidrich van de Gestapo, omdat Hitler een verkozen staatshoofd was. Dit was uiteraard in het nadeel van vele Joden die vanuit Duitsland een crimineel dossier kregen toegeschoven. Wij weten dat de Joegoslavische geheime diensten hier actief zijn geweest in een reeks sluipmoorden op mensen uit Kosovo.

Ik wil er de Europese Gemeenschap ook op wijzen dat wij door de bloedige gebeurtenissen in het noorden van Joegoslavië niet mogen vergeten wat er verder in Kosovo gebeurt. Ik kan dit als volgt samenvatten: twee democratische regeringen, de Sloveense en Kroatische, worden door een ondemocratisch leger, dat aan elke controle ontsnapt, behandeld zoals op de meest duistere momenten van de geschiedenis.

Tot slot vraag ik nog welke maatregelen wij kunnen nemen om onze landgenoten die bij het gebeuren zijn betrokken, hetzij als vrachtwagenchauffeur, hetzij als verdwaalde toerist, uit deze heksenketel te halen.

De essentie van mijn uiteenzetting is dat wij als land, dat zijn lering uit het verleden heeft gehaald, in het kader van de Europese Gemeenschap het zelfbeschikkingsrecht van de volkeren moeten beklemtonen. Wanneer er ergens een probleem is, zijn wij altijd veel te veel bezig met pompier of wondenverzorger te spelen. Wij sturen tenten voor de Koerden in de bergen. Misschien sturen wij

binnenkort ook tenten voor de Slovenen in de Karinthische bergen van Oostenrijk. In plaats van te *Kurieren am Symptom* moeten wij samen met de Europese Gemeenschap, die een morele en praktische kracht heeft, al was het maar op financieel gebied, tot de kern van de zaak durven te gaan. Wij moeten mechanismen vinden om volkeren die duidelijk als volk herkenbaar zijn en erkend willen worden, in de nieuwe optocht van vrije Europese volkeren naar de 21e eeuw te leiden. Doen wij dat niet, dan zullen wij in Europa nog veel branden moeten blussen, nog veel wonden moeten verzorgen. (*Applaus.*)

De Voorzitter. — Het woord is aan de heer Janzegers.

De heer Janzegers. — Mijnheer de Voorzitter, aansluitend bij de interpellatie van collega Walter Luyten wil ik hier ook uiting geven aan de ongerustheid en de verbijstering van de groenen over de jongste gebeurtenissen in Joegoslavië. Die bezorgdheid sluit aan bij onze vroegere uiteenzettingen rond het probleem van de Albanezen in het virtueel door Servië bezette Kosovo.

Joegoslavië is zoals vele andere multinationale of multi-etnische Staten, zoals Groot-Brittannië, de Sovjetunie en zelfs België, het resultaat van een vredesverdrag waarbij winnaars altijd gelijk hebben en hun geopolitieke belangen altijd primeren op soms meer logische oplossingen. De zogezegde nationale eenheid in dergelijke landen wordt dan belichaamd door machtsfactoren die er een eigen ceremonieel en symboliek op nahouden: het koningschap, de Kerk, het leger of de partij. De macht van maarschalk Tito steunde op zijn persoonlijke leiding van zowel het leger als van de communistische partij. De berichten en beelden van de jongste dagen tonen ons leger en vooral een legeroverheid die zich vastklampen aan een verleden zonder toekomst en daarom, tot verbijstering van vele mensen die dachten dat zo iets niet meer kon in Europa, overging tot het beschieten en bombarderen van de eigen bevolking.

Hierbij komt, en dat verklaart misschien ook het gemak en de krijgshaftige taal van de generaals in Belgrado, de politieke dominantie van de Serviërs in Joegoslavië en dus ook in het leger.

Joegoslavië ontstond na de Eerste Wereldoorlog en werd eigenlijk samengesteld uit gebieden die tijdens of vóór de oorlog van elkaar verschilden en vaak ook vijandig tegenover elkaar stonden. De democratisering van Joegoslavië sluit natuurlijk in dat taalkundige, godsdienstige, economische en politieke tegenstellingen nu naar boven komen.

Voor de huidige toestand is Servië en zijn president Slobodan Milosevic in zeer belangrijke mate verantwoordelijk. Hij is de exponent van een agressief Servisch nationalisme dat hard optraden en blijft optreden tegen de Albanezen in Kosovo, dat bij Servië ingelijfd werd. Hij schrok daarenboven niet terug voor verkiezingsfraude bij de verkiezingen die door zijn tot socialistische omgedoopte communistische partij werden gewonnen, noch voor het inzetten van tanks tegen Servische jongeren die betoogden voor meer democratie in de straten van Belgrado. Het waren ook de Serviërs die verhinderden dat de Kroaat Stjepan Mesic, een populair en gematigd iemand die in 1971 voor twee jaar de gevangenis in ging omdat hij gepleit had voor meer politieke vrijheid, in mei jongstleden voorzitter werd van het Joegoslavische presidium.

Het Handvest van de Verenigde Naties spreekt over het zelfbeschikkingsrecht van de volkeren. Dit houdt echter niet in dat elk volk zijn eigen Staat, eigen leger, eigen munt en dergelijke moet hebben. Hetzelfde Handvest spreekt ook over het vreedzame oplossen van conflicten. Ook hier zal het militair geweld niets oplossen. Integendeel, het veroorzaakt een spiraal van nieuw geweld, waarbij dialoog onmogelijk wordt en de Joegoslavische federale formule een onhoudbare kaart dreigt te worden. Dat stemt ons tot grote bezorgdheid. In gans Oost-Europa liggen heel wat haarden te smeulen van etnische, religieuze, historische, taalkundige en geografische rancunes. Wij moeten voorkomen dat landen als Roemenië, Hongarije, Bulgarije, Albanië, Griekenland, en zelfs Oostenrijk en Italië voorwendsels krijgen om tussen te komen in Joegoslavië en hun taalgenoten aldaar « bijstaan ». Wie de Balkan regelmatig bezoekt, weet dat er ook nu niet veel nodig is om het kruitvat van diverse nationaliteiten en extremismen, dat door de koude oorlog kunstmatig verzegeld was, tot explosie te brengen met onvoorzienbare ketteringreacties...

Het Parlement van Slovenië heeft via de fax het Belgische Parlement om daadwerkelijke politieke hulp gevraagd. Het vraagt ons onze bezorgdheid uit te drukken over het geweld dat werd gebruikt. Het vraagt ons te bemiddelen, en — dat is zeer belangrijk in de gegeven omstandigheden — vraagt om deze tussenkomst om de dialoog en de onderhandelingen over het oplossen van de Joegoslavische crisis veilig te stellen. De crisis moet inderdaad via onderhandelingen en dialoog tussen de betrokkenen worden opgelost, niet met geweld. Men overtuigt niemand met geweld, integendeel.

Mijnheer de minister, ik sluit mij aan bij de vraag van de heer Luyten en ik vernam graag wat de regering gedaan heeft in opvolging van de resolutie die eertijds naar aanleiding van de gebeurtenissen in Kosovo door de Senaat werd goedgekeurd. Wat zijn de concrete maatregelen van de regering zowel ten aanzien van de Joegoslavische federale overheid, de Servische regering en van de deelrepublieken Slovenië en Kroatië?

Tot slot wilde ik ook vragen of de regering niet zou kunnen tussenkomen om de doorreis door Bulgarije, Roemenië en Hongarije te vergemakkelijken voor de vele Griekse, Turkse en andere mensen, die klaarstaan om met vakantie te gaan bij hun familie. Omdat Joegoslavië afgesloten is, zijn zij verplicht langs die landen om te reizen. Kan de regering een initiatief nemen om de overheid van die landen te benaderen om een soepele doorreisformule te bekomen?

De Voorzitter. — Het woord is aan minister Eyskens.

De heer Eyskens, minister van Buitenlandse Zaken. — Mijnheer de Voorzitter, wat wij beleven in Joegoslavië zou zich uiteraard niet hebben voorgedaan onder het communistisch regime. Daar zorgde de harde hand wel voor.

De vrijheid is nochtans onvervangbaar. Er is geen alternatief voor vrijheid, maar vrijheid veronderstelt ook een zeker verantwoordelijkheidsbesef. Men kan de vraag stellen of de partijen die betrokken zijn bij het conflict in Joegoslavië dit wel beseffen.

Wij hebben de toestand in Joegoslavië tijdig ingeschat in de Europese Gemeenschap en in de KVSE. Reeds maanden geleden hebben wij twee- tot driemaal de Joegoslavische minister van Buitenlandse Zaken Loncar ontvangen, die ons een analyse van de toestand gaf. In de KVSE hebben wij nauwelijks veertien dagen geleden in Berlijn de situatie en de mogelijke ontwikkelingen in Joegoslavië onder ogen genomen.

Hebben wij een doctrine ter zake? De vraag is wat de spreker bedoeld met doctrine.

Er leeft in de Europese Gemeenschap en in de 35 lidstaten van de KVSE, waaronder Joegoslavië, een bepaalde conceptie. De doctrine kan als volgt worden samengevat: wij zijn voorstander van het zelfbeschikkingsrecht der volkeren. Dit is het verlengstuk van de individuele vrijheid, die ook moet worden toegepast op het vlak van de gemeenschappen. Wij zijn uiteraard voorstander van democratie en menen dat democratische hervormingen slechts mogelijk zijn mits economische hervormingen. Als men de politieke vrijheid de kans geeft, moet men ook economische vrijheid organiseren. Bijgevolg moeten de hervormingen de richting uitgaan van «marktgeoriënteerde» hervormingen.

Er is steeds aan toegevoegd dat deze drie doelstellingen worden gecombineerd met de uitdrukkelijke wens dat alles geschiedt met eerbiediging van de territoriale integriteit. Op het eerste gezicht lijkt dat paradoxaal en zelfs tegenstrijdig te zijn.

Waarom werd dit laatste verlangen uitgesproken door zowel de KVSE als door de Europese Gemeenschap? Dit deden in de KVSE vooral de Sovjetunie, Polen en de Verenigde Staten van Amerika. Laten wij dit even nader bekijken.

Pleidooiën voor het behoud van de staatsgrenzen in het Europa van na de Tweede Wereldoorlog — ook al is dat nu meer dan 45 jaar geleden — hebben in eerste instantie te maken met de Duitse eenmaking en met «ongerustheden» die daardoor zijn verwekt in sommige delen van Europa. Vandaar het grote belang

van de Oder-Neisse-linie, het grote politieke belang van het verdrag gesloten tussen het eengemaakte Duitsland en Polen en tenslotte de aanvaarding van de onwrikbaarheid van de Oder-Neisse-linie als grens tussen Duitsland en Polen.

In de Sovjetunie wordt deze thesis verdedigd omdat de Sovjetunie vanzelfsprekend beducht is voor staatsgrenswijzigingen die het gevolg zijn van het onafhankelijk worden van deelrepublieken. De Verenigde Staten van Amerika hebben dit principe ook met kracht verdedigd in uitspraken van staatssecretaris Baker, omdat de Verenigde Staten van Amerika prioriteit geven aan hervormingen in de Sovjetunie en goede relaties met de Sovjetunie en omdat ze het politieke leven van Gorbatsjov niet nodeloos in het gedrang willen brengen.

Er is dus een samenloop van belangen die leidt tot het affirmeren van dit beginsel, namelijk het eerbiedigen van de territoriale integriteit.

Andere landen hebben dat veel genuanceerder geformuleerd. Ikzelf heb daar nooit een heftig beleden doctrinepunt van gemaakt. Men kan immers terechtkomen in een conflicttoestand, waar de uitoefening van het recht op zelfbeschikking van de volkeren haaks staat op het behoud van de staatsgrenzen. Dit kan wanneer het zelfbeschikkingsrecht met geweld wordt onderdrukt door een bestaand regime of systeem of door een bestaande staatsstructuur.

Ik heb nauwelijks veertien dagen geleden de minister van Buitenlandse Zaken van Slovenië ontmoet en hem enkele vragen gesteld. Hij zegde dat zijn land, Slovenië, wel degelijk de volle soevereiniteit wil uitoefenen. Op mijn vraag of dat betekende dat zijn land staatsrechtelijk en staatkundig onafhankelijk zal worden, antwoordde hij mij onnauwkeurig. Hij leek de stelling te verdedigen dat er in elk geval nog een relatie moest blijven met de andere deelrepublieken van Joegoslavië. Hij zegde dat hij oog had voor de economische problemen die zouden voortspruiten uit een totale onafhankelijkheid en dat hij er begrip voor had dat de Europese Gemeenschap, zoals de meeste landen trouwens, hadden aangekondigd dat zij in geval van een onafhankelijkheidsverklaring de onafhankelijkheid van Slovenië en Kroatië niet zouden erkennen.

Er is ook het akkoord van Sarajevo van 6 juni jongstleden, dat tot stand gekomen is via bemiddeling van Macedonië. Tussen de zes deelrepublieken en de federale overheid was er een soort *modus vivendi* uitgewerkt, die ging in de richting van een zeer grondige staatshervorming met behoud van de unie. Er zou een confederale, zelfs post-confederale unie tot stand gekomen zijn, zonder dat het tot een breuk zou komen.

In het Charter van Parijs, door onze Eerste minister ondertekend, hebben wij het zelfbeschikkingsrecht der volkeren hoog ingeschreven. Over het delicate punt van het wijzigen van de staatsgrenzen wordt in het charter gezegd dat dit enkel mogelijk is met uitsluiting van elke geweldpleging. Zo'n wijziging moet er komen na onderhandelingen. Indien er een wijziging aan de grenzen tot stand komt na onderhandelingen, kan de internationale gemeenschap daar natuurlijk alleen maar akte van nemen. Het Charter van Parijs gaat niet verder dan dat.

Ik constateer echter dat er sedert wij 14 dagen geleden die vier beginselen beleden hebben — en dan voornamelijk het beginsel van het niet-wijzigen van de staatsgrenzen en van het behoud van de territoriale integriteit — nuanceringen zijn opgetreden in de verklaringen van belangrijke auteurs. Die nuanceringen zijn er bij de grensstaten van Slovenië en Joegoslavië, te weten Oostenrijk, Italië en Hongarije, dat ook zeer voorzichtig is. Ook Duitsland is thans genuanceerder. De verklaringen die de heer Genscher gisteren heeft afgelegd, wijken toch duidelijk af van onze verklaringen vorig weekend in Luxemburg. Er hebben zich immers op het terrein een aantal gebeurtenissen voorgedaan. Men is wellicht geleidelijk aan tot de conclusie gekomen dat het herstel van de unie of zelfs het totstandkomen van een confederale unie in de nabije toekomst niet meer mogelijk is. Er heeft bloed gevloeid. Er zijn doden gevallen.

Vandaag werden radio- en TV-stations in Slovenië gebombardeerd. Ik heb om 5 uur de ambassadeur van Joegoslavië bij mij ontvangen. Vandaar mijn vertraging met tien minuten, mijnheer de Voorzitter, waarvoor ik mij excuseer. De ambassadeur zegde mij dat de atoomcentrale niet wordt aangevallen, maar dat er wel gevechten plaatshebben in de buurt ervan.

Ik heb hem gevraagd of ze wel correct kunnen schieten, want als er ooit bij vergissing een schot op de atoomcentrale terecht komt, is het ergste mogelijk. In een spontane reactie heb ik hem ook gezegd dat de internationale gemeenschap niet zou kunnen dulden dat een atoomcentrale wordt getroffen, gelet op de gevolgen die een soort Tsjernobylramp in dat gebied van Europa zou kunnen hebben.

De toestand is dus verslechterd en de situatie is bijzonder onrustwekkend. Vanaf de eerste dag toen wij de beelden op televisie zagen — en televisiebeelden kunnen soms misleidend zijn — van de tanks van het federale Joegoslavische leger die auto's platwalsen in de straten van Ljubljana en van het bombarderen van de luchthaven van deze stad, konden wij niet anders dan vaststellen dat dit optreden zeer provocerend was. In Luxemburg hebben wij er dan ook, toen wij besloten hadden een trojka naar Joegoslavië te sturen, onmiddellijk voor gepleit dat het Joegoslavische leger zich zo vlug mogelijk in zijn kazernes zou terugtrekken.

We hadden een mooi vijf-puntenprogramma uitgewerkt dat door de trojka aan Joegoslavië werd bezorgd. Dat bleek in de nacht van vrijdag op zaterdag in goede aarde te zijn gevallen, zowel bij de federale autoriteiten als bij de Slovenen en de Kroaten. De dag nadien bleek er geen sprake meer te zijn van een bestand. De trojka is dan teruggekeerd en de heer van den Broek heeft gisteravond een verklaring afgelegd die opnieuw hoopgevend was, maar vandaag constateren we dat het weer niks wordt.

Inmiddels hebben we het KVSE-proces weer op gang gebracht. De hoge ambtenaren van die organisatie komen morgen bijeen in Praag. Het is niet uitgesloten dat er nog tijdens het weekend een vergadering plaatsvindt op het niveau van de minister van Buitenlandse Zaken van de 35 lidstaten. Ik heb echter de indruk dat het bijeenkomen van deze ministers maar zin heeft als wij iets te bieden hebben. Als we niets meer te bieden hebben dan een nieuw diplomatiek offensief, vrees ik voor een anti-climax en een prestigeverlies van de KVSE. Het urgentiemechanisme werkt. Daarover was er een akkoord 14 dagen geleden tussen de Sovjets en de Amerikanen en bijgevoel gingen de overige 33 landen ook akkoord. Wat we echter moeten beletten is dat de hele zaak een flop wordt. Derhalve moeten we nadenken over wat ons verder te doen staat. Als de zaak werkelijk blijft voortduren dan vraag ik mij af — luidop nadenkend — of de KVSE niet moet overwegen een team van waarnemers ter plekke te sturen, *une force d'interposition*, noem het maar, een vredesmacht.

Men kan zich überhaupt afvragen of het in het Europa van vandaag en morgen waar dit soort conflicten zich nog kunnen voordoen — en laten we ons voorlopig tot Europa beperken — niet verantwoord is dat Europa bijvoorbeeld in het kader van de KVSE een rol zou kunnen spelen die hierin bestaat dat « bepaalde daden worden gevoegd bij bepaalde woorden ». Ik denk bijvoorbeeld aan een diplomatieke actie die op het terrein kan leiden tot een significante aanwezigheid — bewust zeg ik niet ingreep — van die aard dat de vechtende partijen twee of drie keer gaan nadenken voordat ze de strijd voortzetten. Dat is natuurlijk een zeer delicate kwestie.

Vandaag hebben wij de Poolse president Walesa en zijn minister van Buitenlandse Zaken op bezoek. Ik heb ze er tijdens ons onderhoud aan herinnerd dat een van mijn meest eminente voorgangers, de heer Harmel, twintig jaar geleden een lans gebroken heeft voor een formule van, zeg maar Europese blauwhelmen, of voor wie dat liever hoort, groenhelmen, die zouden kunnen worden ingeschakeld als bepaalde conflicten zich voordoen. Dit is natuurlijk een voorzichtige politieke uitspraak. Zo een voorstel moet eerst politiek worden afgetast en de voorwaarden moeten ook duidelijk worden bepaald opdat niet nodeloos mensenlevens op het spel zouden worden gezet.

De heer Luyten heeft er ook allusie op gemaakt dat de toestand daar sterk wordt bemoeilijkt door wat te maken heeft met de geschiedenis. Eerst de recente geschiedenis. Servië leeft nog onder

een communistisch bewind en ook al worden er volop economische hervormingen doorgevoerd, men kan er moeilijk van een echte democratie spreken.

Verder teruggaand in de geschiedenis kan men concluderen dat Joegoslavië zelf eigenlijk een kunstmatige creatie is van de grote mogendheden die op dat ogenblik wellicht geen alternatief hadden. Slovenië en Kroatië hebben ooit behoord tot het Oostenrijks-Hongaarse Rijk, Servië en een paar andere deelrepublieken daarentegen tot het Turks-Ottomaanse Rijk. De Slovenen noemen de Serviërs neerbuigend en scheldend « Turken ». De Serviërs zijn in grote mate Muzelmannen en belijden de islam, terwijl de Kroaten en Slovenen christenen zijn, orthodoxen van allerlei pluimage. In de geschiedenis van dat land zijn telkens weer kloven geslagen die ook in deze eeuw nooit werden gedicht. De Balkan wordt met al zijn splijtstof opnieuw actief, zoals een slapende vulkaan.

De politieke hamvraag is of het Europa van 1991 over meer middelen beschikt dan het Europa van 1913 of 1914, op de vooravond van het fatale pistoolschot van Sarajevo. De vraag is of het in staat zal zijn op vredelievende wijze, door overtuiging, overreding en overleg en eventueel via het sturen van een of andere internationale vredesmacht tot oplossingen te komen die het geweld dempen, eventueel voorkomen en ervoor zorgen dat dergelijke meningsverschillen op een beschaafde wijze worden bijgelegd. Bestaat die kans? Kunnen wij die kans hard maken? Zijn wij daartoe bereid? Voelen wij ons verantwoordelijk voor wat er in de Balkan gebeurt? Persoonlijk ben ik eerder geneigd op al deze vragen positief te antwoorden, maar de vraag blijft of deze politieke wil ook bestaat bij de Twaalf, of bij alle landen van de KVSE. Waarschijnlijk zal hierop een antwoord worden geformuleerd in de eerstkomende dagen of weken.

Ik hoop alvast dat de Europese Gemeenschap, die in Luxemburg van eensgezindheid en paraatheid heeft blijk gegeven, deze goede voornemens en consequente houding zal volhouden, want door dit Joegoslavisch drama is meer dan ooit gebleken hoezeer wij nood hebben aan een Europees buitenlandse beleid, een Europese Unie, niet alleen aan een gemeenschappelijk buitenlands beleid, maar ook aan een buitenlands gemeenschapsbeleid, een geïntegreerd en gecommunautariseerd beleid. Als vertegenwoordigers van een klein land, gelegen in het centrum van Europa moeten wij een tweevoudige strijd voeren.

Op het Europees binnenlands vlak moeten wij proberen door deze politieke unie het venster van de geschiedenis, *the window of history*, niet te sluiten door de federale toekomst van Europa af te dekken en het kronkelend pad van het intergouvernementalisme te bewandelen. Op het buitenlands front moeten wij tot een Europese eensgezindheid komen en tot pacificatie, in het Midden-Oosten en overal in de wereld, maar zeker op ons eigen continent. Ik hoop dat de volgende erg belangrijke dagen en weken bevestigen dat deze wil ten minste onder de Twaalf leeft en verder groeit naar toenemende eenheid. (*Applaus.*)

De Voorzitter. — Het woord is aan de heer Luyten.

De heer Luyten. — Mijnheer de Voorzitter, ik dank de minister voor zijn antwoord. Ik heb toch nog een aantal randbemerkingen.

Mijnheer de minister, ik denk dat u zeer oecumenisch ingesteld bent, al hoop ik niet direct volgens de school van kardinaal Mercier. De Kroaten en de Slovenen zijn in hoofdzaak katholiek, de Serviërs orthodox en het overige deel van de bevolking is islamitisch. U ziet die grenzen misschien zodanig vervagen dat u dat alles wellicht als een model van oecumenisch opgesteld christendom beschouwt.

Omdat ik weet dat er waarschijnlijk een consensusopvatting naar buiten wordt gebracht, verheugt het mij dat wij dat heilig territoriumbeginsel durven relativeren bij het zoeken naar oplossingen waarbij volken zich duidelijk als dusdanig kunnen herkennen en dat wij het erover eens zijn dat er buiten de eens en voorgoed dogmatisch vastgelegde grenzen, andere mogelijkheden moeten zijn. U heeft zelf gezegd dat noch Italië noch Hongarije of Oostenrijk, zoals in vroegere perioden van de geschiedenis, een bedreiging vormen voor het verschuiven van die grenzen. Het gaat hier over het zelfbeschikkingsrecht van volkeren die een nieuwe ordening van vrije soevereine republieken wensen.

De tweede fase, het bloedvergieten, is spijtig genoeg ingetreden. Ik ben wel niet gehuwd, maar bij een echtscheiding zegt men wel eens dat het beter is uit de echt te scheiden dan elkaar de kop in te slaan. Dat is wat waarschijnlijk aan de gang is in dat gebied.

Voorlopig is er nog geen sprake van een *force d'interposition*, een soort vredesmacht, de groene helmen waavan u droomt, « met een bloemetje in het geweer » zoals de heer Janzegers het zou uitdrukken. Die tijd is voor Europa nog niet aangebroken. Het enig wapen dat wij voorlopig misschien kunnen hanteren, is het financiële wapen, in zover een leger daarvoor gevoelig is. Als dit echter de algemene Europese opstelling is, moet het leger na verloop van tijd de vervangstukken toch zelf maken, wat het blijkbaar niet kan. Er worden immers vele tanks buiten gevecht gesteld en de Kroatische, Sloveense, Macedonische en Albanese miliciens uit die tanks lopen massaal over, zoals ik vandaag in de krant las. Ze kunnen bijna niet anders met de waanzinnige opdrachten die ze krijgen, zoals schietoefeningen in de buurt van een kerncentrale.

Een andere vraag die ik van de Kroaten en de Slovenen heb opgevangen is: « Als u dan uw broeders hoeder niet kunt zijn, geef dan tenminste geen geld aan zijn beul. » Het financieel argument moet hier dus toch worden gebruikt. Ter attentie van onze frans-talige collega's vermeld ik hier een gedicht van Victor Hugo, *L'enfant grec*. In een door de Turken uitgemoord Grieks dorp zit een wenend kind in het puin en een bezoeker vraagt of hij speelgoed of een andere troost wenst. Het kind antwoordt echter: « Je veux de la poudre et des balles. » Is dat niet de geschiedenis van de negentiende eeuw? Ik vraag niet dat wij de wapens die wij aan Koeweit of Saoedië-Arabië zouden leveren nu onmiddellijk aan Slovenië of Kroatië zouden geven.

Wel moet er worden gedacht aan een eventueel optreden, zoals is gebeurd bij het conflict in Cyprus waarbij twee Staten, Griekenland en Turkije, waren betrokken. Dit moet ook mogelijk zijn als de Slovenen en de Kroaten, en heel Joegoslavië met al die verouderde legers, met een bloedbad worden bedreigd. Wij moeten in de richting die u zoëven heeft gesuggereerd verder durven denken. In het kader van de gebeurtenissen van het jongste jaar, met interventie-optredens onder leiding van generaals, zoals van een generaal die Schwarzkopf heette, wil ik het voorbeeld aanhalen van de manifesterende Kroaten.

De Voorzitter. — Mijnheer Luyten, ik moet u helaas weer herinneren aan de spreektijd.

De heer Luyten. — Dit is mijn laatste zin, mijnheer de Voorzitter. Ik wil eindigen met het beeld van de manifesterende Kroaten in de Verenigde Staten, met hun spandoek waarop te lezen staat: « Wij hebben spijtig genoeg in Kroatië geen olie. »

De heer Janzegers. — Mijnheer de Voorzitter, ik vraag het woord.

De Voorzitter. — Mijnheer Janzegers, ik wil nu niet uitvoerig naar het Reglement verwijzen, maar dit is de procedure die wij moeten volgen bij het houden van een interpellatie.

De heer Dierickx. — Mijnheer de Voorzitter, u moet wel begrijpen dat de leden van de Senaat geen tijd hebben om het woord te vragen bij de ontwikkeling van een interpellatie wanneer zij tegelijkertijd in drie commissies aanwezig moeten zijn.

De Voorzitter. — Mijnheer Dierickx, ik verwijt u niets. Ik zeg u enkel dat ons Reglement niet toelaat dat u, noch de heer Janzegers nu het woord voeren. Bij een interpellatie heeft de interpellant na de minister het recht om gedurende vijf minuten een repliek te geven. Wij hebben dit Reglement altijd toegepast. Zo heb ik aan andere intervenanten al vaak het woord moeten weigeren.

Tot besluit van deze interpellatie heb ik twee moties ontvan-

gen. De eerste, ingediend door de heren Luyten, Valkeniers, Suykerbuyk, mevrouw Delruelle en de heren Desmedt en De Backer luidt:

« De Senaat,

Gehoord de interpellatie van de heer Luyten en het antwoord van de minister van Buitenlandse Zaken;

Met bekommernis de gebeurtenissen volgend in Joegoslavië na het optreden van het centrale leger tegen de republieken Slovenië en Kroatië;

Vaststellende dat de volkeren van deze republieken zich in vrije democratische verkiezingen met overgrote meerderheid hebben uitgesproken voor een verregaande zelfstandigheid in het kader van een nieuw verbond van soevereine republieken;

Vaststellende dat de centrale overheid hierover sinds maanden elk ernstig gesprek weigert;

Vaststellende dat men na de zelfstandigheidsverklaring met brutaal geweld deze volkeren wil onderwerpen aan een centraal gezag dat blijkbaar de controle over het eigen leger verloren heeft;

Zich basierend op artikel 8 van hoofdstuk I van de akkoorden van Helsinki over het zelfbeschikkingsrecht der volkeren,

Doet een oproep voor een dialoog tussen de volkeren in Joegoslavië op basis van gelijkheid en zelfbeschikking;

Doet een oproep tot de Europese Gemeenschap om al haar mogelijkheden te benutten om tot een vredelievende oplossing te komen gebaseerd op de beginselen van het UNO-Handvest en de Helsinki-Overeenkomst in verband met het zelfbeschikkingsrecht van de volkeren. »

« Le Sénat,

Ayant entendu l'interpellation de M. Luyten et la réponse du ministre des Affaires étrangères;

Suivant avec préoccupation les événements de Yougoslavie après l'intervention de l'armée centrale contre les républiques de Slovénie et de Croatie;

Constatant que les populations de ces républiques se sont prononcées à une forte majorité, lors d'élections démocratiques libres, pour une autonomie étendue dans le cadre d'une nouvelle fédération de républiques souveraines;

Constatant que, depuis des mois, le pouvoir central refuse toute discussion sérieuse à cet égard;

Constatant qu'après la déclaration d'autonomie, on veut soumettre par la force brutale ces populations à une autorité centrale qui n'a manifestement plus sa propre armée en main;

Se fondant sur l'article 8 du chapitre Ier des accords d'Helsinki relatifs au droit à l'autodétermination des peuples,

Adresse un appel en faveur d'un dialogue entre les peuples de Yougoslavie sur une base d'égalité et d'autodétermination;

Adresse un appel à la Communauté européenne afin qu'elle utilise toutes ses possibilités pour élaborer une solution pacifique basée sur les principes de la Charte de l'ONU et sur la Convention d'Helsinki relative au droit à l'autodétermination des peuples. »

De tweede, ingediend door de heer Seeuws luidt:

« De Senaat,

Gehoord de interpellatie van de heer Luyten en het antwoord van de minister van Buitenlandse Zaken,

Gaat over tot de orde van de dag. »

« Le Sénat,

Ayant entendu l'interpellation de M. Luyten et la réponse du ministre des Affaires étrangères,

Passe à l'ordre du jour. »

Wij stemmen later over de eenvoudige motie, die de voorrang heeft.

Nous procéderons ultérieurement au vote sur la motion pure et simple, qui bénéficie de la priorité.

Het incident is gesloten.

L'incident est clos.

PROJET DE LOI PORTANT
DES DISPOSITIONS SOCIALES ET DIVERSES*Discussion générale*ONTWERP VAN WET HOUDENDE
SOCIALE EN DIVERSE BEPALINGEN*Algemene beraadslaging*

M. le Président. — Nous abordons l'examen du projet de loi portant des dispositions sociales et diverses.

Wij vatten de bespreking aan van het ontwerp van wet houdende sociale en diverse bepalingen.

La discussion générale est ouverte.

De algemene beraadslaging is geopend.

La parole est à M. Henrion.

M. Henrion. — Monsieur le Président, si, mandaté par mon groupe, j'interviens avant d'aborder l'examen, quant au fond, de ce projet, c'est pour protester très énergiquement, en ce qui concerne la méthode suivie, ces derniers temps, par le gouvernement, dans la conception et dans la présentation de grands projets législatifs disparates.

En ce qui concerne tout d'abord la conception, je ne vais pas, monsieur le Premier ministre, reprendre la liste des inconvénients reconnus aux lois composites, véritables fourre-tout, où personne ne s'y retrouve, qui donnent l'impression que l'on a vidé les tiroirs et qui sont tellement bâclées que le gouvernement dépose, en cours de route, de nombreuses adjonctions ou correctifs.

Je citerai deux exemples: on a déposé, en commission des Finances, environ vingt-cinq pages d'amendements sur un sujet imprévu et, il y a quelques instants, nous avons reçu, sur nos bancs, une nouvelle section émanant du ministre des Affaires sociales. On a vraiment l'impression, pour utiliser une expression familière qui a déjà souvent été utilisée à ce propos, d'être en présence d'un hochepot bouillonnant sur le feu et auquel sont ajoutés, à chaque instant, des ingrédients supplémentaires. Je ne parlerai plus de hochepot, ce n'est pas gracieux et, pour employer un vocable digne de cette assemblée, j'adopterai, monsieur le ministre, dans la suite de cette intervention, l'expression de loi «mosaïque», expression d'ailleurs consacrée par le Conseil d'Etat.

Cette haute institution a, il y a plusieurs années déjà, critiqué sévèrement cette pratique. Je le cite: «L'enchaînement harmonieux de dispositions complémentaires, qui fait normalement la cohérence d'une législation, disparaît avec les lois «mosaïques»; la juxtaposition de dispositions d'intérêt inégal, en passant, par exemple, de dispositions purement rédactionnelles à des dispositions de fond, rompt également avec la manière normale de légiférer; enfin, pour beaucoup de leurs dispositions, les lois-programmes n'ont pas la permanence qui devrait caractériser la loi. C'est un des effets induits par cette technique législative: la perspective d'une possibilité de nouvelles modifications, à bref délai, peut inciter à préparer des adaptations partielles des textes, plutôt que des réformes globales.»

Mais, monsieur le Premier ministre, et je vous suis personnellement reconnaissant d'être présent aujourd'hui pour m'écouter, il existe, en l'occurrence, des circonstances aggravantes.

Tout d'abord il y a, comme le relate avec une sévérité particulière le Conseil d'Etat, dans son avis sur le projet actuel, un recours répété à cette technique dans un temps court.

Ensuite, et de manière plus précise cette fois-ci, il y a une véritable confusion dans les idées du gouvernement quand, dans l'exposé des motifs, il indique *ab initio* qu'il y a, dans le projet, «essentiellement des dispositions d'ordre social» réparties, en fait, sur cinq titres.

Mais lorsqu'on tourne les pages, on trouve un titre VI: Dispositions diverses et, enfin, alors qu'on croyait en avoir fini, on découvre un titre VII: Justice, rénovant très sérieusement les dis-

positions du Code de commerce sur les sociétés coopératives. Une section des lois coordonnées sur les sociétés est ainsi modifiée et entièrement réécrite.

On a véritablement l'impression que l'on a rattaché à la hâte, à ce projet mosaïque, un projet sur le droit des sociétés.

Troisième circonstance aggravante: ce texte sur les sociétés coopératives avait été élaboré au début de cette année, soumis sous forme de projet de loi autonome au Conseil d'Etat, le 6 février, et fait l'objet d'un avis circonstancié le 11 mars déjà, après trois séances d'examen. Et puis, les mois passent — trois mois et même un peu plus — et l'on retrouve ce projet accroché à une loi portant des dispositions sociales. Il n'y a évidemment aucun lien intellectuel avec cette dernière matière, le seul lien est celui du papier et des agrafes!

On se trouve ainsi en présence d'un nouvel hybride, la loi mosaïque gigogne, comme ces tables encastées dont une grande, de laquelle on peut tirer une plus petite, qui n'a aucune attache avec la première, sinon qu'elle est du même bois.

Ainsi, prise par le rythme infernal d'examen de la loi comportant les dispositions sociales, la commission de la Justice a dû examiner à marche forcée, en moins de deux journées, un texte juridique complexe, important et même fondamental, rénovant — je le répète — toute une section du Code de commerce.

Voilà où nous conduisent, monsieur le Premier ministre, les caractéristiques actuelles de votre gouvernement: d'abord la procrastination, ensuite une certaine paralysie, et enfin, subitement, la précipitation dans le plus grand désordre.

Mon second point concerne les délais dans la présentation. Le projet sur les dispositions sociales est daté du 20 juin. Celui sur les dispositions budgétaires est daté du 5 juin ce qui, apparemment, est mieux mais n'a été rendu possible qu'en donnant trois jours au Conseil d'Etat pour émettre cet avis; dans ce second cas aussi, il y a eu une lenteur inexplicable puisque le contrôle budgétaire est intervenu très tôt, c'est-à-dire en février, et qu'il a donc fallu quatre mois pour présenter les mesures d'application. Mais pour ces deux lois mosaïques, l'examen sera précipité — il l'est d'ailleurs — puisque ce n'est qu'au début juillet que la seconde assemblée saisie reçoit le texte voté par l'autre. Et même, on a soumis à l'examen aujourd'hui, dans certaines de nos commissions, des textes à peine votés en commission de la Chambre et qui normalement n'auraient pas dû nous être présentés.

Les commissions sont surmenées, leur secrétaire est épuisé et l'on rencontre, dans les couloirs, des rapporteurs au regard vidé.

Dans de telles conditions, comment éviter les erreurs qui, bien entendu, seront rapidement corrigées par des lois ultérieures?

Monsieur le Premier ministre, je vous parle avec gravité, car je sais que vous attachez de l'importance au rôle du Parlement. A un moment où l'on parle tant de revaloriser ce rôle, on ne peut que constater avec regret que votre gouvernement suit une voie diamétralement opposée. Jamais on n'aura connu une telle boucsculade.

Ainsi, en 1990, le projet de loi sur les dispositions sociales avait été déposé le 14 mai au Sénat et, dès le 20 avril, celui sur les dispositions budgétaires l'était à la Chambre, ce qui était plus convenable.

Cette année, on pratique ce qu'un journaliste appelle «la méthode accélérée de l'entonnoir»: on enfourne tout ce qu'on peut, dans la hâte, en espérant que la plus grande partie passe.

Quelles explications donner à cette procédure anormale? J'en distingue trois: première hypothèse, le gouvernement, en état d'inertie pendant plusieurs mois, a tout laissé s'accumuler sans rien décider — c'était sans doute l'époque où le Vice-Premier ministre Moureaux se demandait s'il y avait un pilote dans l'avion; deuxième hypothèse, vous ne croyez plus à une longue vie de votre gouvernement, monsieur le Premier ministre, et vous ne comptez surtout pas sur le mois d'octobre; troisième hypothèse, plus machiavélique, vous avez pensé, avec vos collègues, que plus on se précipitait, plus on arrivait tardivement devant les Chambres, moins il y avait de risque de se voir critiqué sur le fond et plus les amendements se feraient rares.

C'est ainsi, et je le dis avec regret, que l'on discrédite le régime de la démocratie parlementaire par le recours à un procédé qui ne constitue, en réalité, qu'une version perfectionnée et hypocrite de la délégation de pouvoirs. (*Applaudissements.*)

De Voorzitter. — Het woord is aan mevrouw Herman.

Mevrouw Herman-Michielsens. — Mijnheer de Voorzitter, het is misschien goed dat de zaal op het ogenblik zo goed als leeg is, zodat wij ons bijna tot de minister persoonlijk kunnen richten.

Eigenlijk is dit geen glorieus ogenblik voor het Parlement, nu wij beseffen dat de regering haar misprijzen niet beter had kunnen uitdrukken dan door op deze manier wetteksten bij de Senaat in te dienen. Iets dergelijks heb ik al die jaren nog nooit meegeemaakt. Wij hebben als het ware een onafgewerkt schoolwerk in handen.

In de commissie voor de Justitie hebben wij gediscussieerd over de wijzigingen van het vennootschapsrecht die, zoals mijn collega het uitdrukte, eigenlijk verscholen zat in de wet op de sociale bepalingen, zodat men ze met de rest en zeer vlug kon behandelen. Daarom, weet men eigenlijk niet goed. Tijdens deze commissiebesprekingen heb ik met enige wrange humor opgemerkt dat het er bijna het salon van de uitvinders was, want er waren gewoon geen teksten. De minister was gewapend met een tekst die een inleiding hoorde te zijn tot de eigenlijke wetteksten. Daarna werd er in allerijl een gedrukte tekst ingediend, die een paar dagen vóór de commissie begon te werken, een nog niet verbeterde proef was en maar werkelijk gedrukt werd toen de commissie er al mee bezig was. De minister kwam ook gewapend met een reeks amendementen, die zo omvangrijk waren als de teksten zelf. Eigenlijk waren het geen amendementen. Zij waren niet opgesteld na reacties van de commissieleden. Het waren volkomen andere teksten. Ook de volgorde moest worden veranderd.

Wij hebben samen met een medewerker van de Eerste minister dan maar gewoon het denkwerk verricht en de teksten nogmaals aangepast. Het was geen onafgewerkte symfonie, maar een onafgewerkte kakafonie. Een paar jaar geleden hadden wij dit gewoon niet aanvaard. De oppositie heeft eigenlijk blijk gegeven van vele liefde voor het Parlement door te blijven. De oppositie heeft bijna zoveel, zoniet meer teksten gemaakt dan de minister zelf.

Maar dat is niet alles. Er werden ook echte sociale bepalingen hals over kop bij het Parlement ingediend. De Raad van State heeft deze niet kunnen nakijken zoals het hoort. In de luttele uren waarover wij beschikten, nadat het ontwerp in de commissie was besproken, heb ik de verschillende hoofdstukken moeten nakijken. Ik heb toen gemerkt hoeveel verschrikkelijke fouten erin zaten. Het zijn niet zomaar ongeregelheden die voortvloeden uit het feit dat men niet de precieze termen heeft gebruikt, of dat men niet precies heeft kunnen nagaan hoe de teksten, waaraan men nu iets toevoegt, in de loop der jaren zijn geëvolueerd. Het zijn werkelijke slordigheden, die echte onregelmatigheden worden in onze wetteksten en in ons rechtsbestel.

Ik geef twee voorbeelden die ik zomaar uit de verschillende teksten heb gehaald. Een bepaald artikel gaat over de problematiek van de koppelbazen, waarover reeds vaak werd gesproken. Het is moeilijk om in die problematiek alle misbruiken te bannen, maar wettelijk moet dat toch gebeuren. In die bepalingen komen artikelen voor die retroactief van kracht worden op 1 april 1990 en andere in september 1991. Anderzijds zijn er definities van misdrijven opgenomen in een reeks artikelen die van kracht zullen worden binnen een paar maanden. Onder die misdrijven zijn er die gestraft worden met straffen die retroactief vastgelegd zijn. Deze misdrijven zullen dus gestraft worden als zij plaatsvonden na 1 april 1990, maar de definitie van het misdrijf krijgt pas kracht van wet in de toekomst.

In de Belgische rechtstaat gold vroeger de regel *nullum crimen, sine lege*, maar dat is blijkbaar niet meer het geval. Zo is een kleine slordigheid bij het verkeerdelijk opnemen van een artikel een grove fout geworden in ons rechtsbestel.

Een andere onregelmatigheid sloop in artikel 86. In dit artikel worden de wetten op de arbeidsovereenkomsten gewijzigd. Bij nader toezien is er sprake van het vervangen van personen in overheidsdienst, die door de overheid eenzijdig ontslagen worden, door een werknemer met een arbeidscontract. Men beoogt hiermee de wijziging van de wet op het statuut van het personeel in overheidsdienst en in dienst van de ondergeschikte besturen. Hiervoor moet men normalerwijze een aantal controles uitvoeren, een aantal adviezen inwinnen en de Gemeenschappen en Gewesten raadplegen. Dat alles heeft men niet gedaan. Men

wijzigd gewoonweg de wet op de arbeidsovereenkomsten. U begrijpt, mijnheer de minister, dat wanneer de overheid éénzijdig een contract verbreekt van iemand die in haar dienst werkt, dat zij dan het contract van een ambtenaar verbreekt. Daarvoor is dus een wijziging van de wet op het statuut van het rijkspersoneel nodig.

Wij hebben een aantal slordigheden gevonden, wellicht niet meer dan tien op de honderd fouten. Wij kunnen dit alles niet verbeteren, want daarvoor zijn andere wetswijzigingen nodig. Maar dat valt buiten de mogelijkheid van het Parlement dat slechts over enkele dagen beschikt. Als men de bedoeling heeft gehad om slecht werk te leveren, men had het niet beter kunnen doen. Ik zal niet naar de motieven speuren voor deze nalatigheden. Ik weet dat de legislatuur naar zijn einde gaat en dat deze regering geen omvangrijk of groot programma meer op het getouw heeft staan. Toch had men een minimum aan accuraatheid aan de dag kunnen leggen om ook in administratieve aangelegenheden ons rechtsbestel niet te vertekenen.

Ik vind het verschrikkelijk dat dit ontwerp op dit ogenblik wordt besproken. De regering bewijst daarmee geen dienst aan het Parlement en aan de democratie, noch aan degenen die oprecht willen dat ons land op een behoorlijke manier wordt bestuurd en gecontroleerd. (*Applaus.*)

De Voorzitter. — Het woord is aan de Eerste minister.

De heer Martens, Eerste minister. — Mijnheer de Voorzitter, de pijnen van een Eerste minister zijn eindeloos wat de legistiek betreft.

A. M. Henrion, je dirai ceci : j'ai connu la période des pouvoirs spéciaux et à l'époque, j'attachais beaucoup d'importance à l'avis du Conseil d'Etat; c'est d'ailleurs toujours le cas actuellement.

J'ai été étonné d'entendre Mme Herman relever toute une série d'erreurs. A mon sens, elle doit faire allusion à des amendements qui n'ont pas été soumis au Conseil d'Etat. En effet, je tiens à insister sur le fait que j'ai toujours été essentiellement préoccupé par les avis du Conseil d'Etat, en ce compris ses observations quant à la forme des textes. Sous le gouvernement précédent, lors de l'élaboration d'un projet concernant l'Education nationale, le Conseil d'Etat avait formulé une vingtaine d'observations relatives à la rédaction du projet. A l'époque, ce problème était donc déjà très important.

Lorsque l'on doit traduire rapidement des décisions sous forme de lois, notamment en ce qui concerne le contrôle budgétaire — que ce soit dans le cadre de pouvoirs spéciaux ou dans celui de lois mosaïques — pour reprendre l'expression du Conseil d'Etat — des problèmes se posent inévitablement.

Ik heb het in mijn agenda nagekeken. Ik was aanwezig bij het debat over de begrotingscontrole op 27 februari 1991. Op 28 februari 1991, de daaropvolgende dag, heb ik het enige officieel bezoek van dit jaar afgelegd, namelijk aan Griekenland. Op 28 februari is trouwens de Golfoorlog geëindigd.

J'avoue que nous avons eu beaucoup de peine à rédiger ce projet de loi. Cependant, le pilote était bien à bord de l'avion. En effet, la rédaction et la coordination des textes ont été, dans la plupart des cas, réalisées sous l'impulsion d'un de mes collaborateurs qui a eu toutes les peines du monde à mener sa tâche à bien. Nous avions déjà connu de semblables difficultés par le passé, mais il faut noter que l'examen par le Conseil d'Etat était plus aisé au niveau des projets d'arrêtés royaux pris en exécution de pouvoirs spéciaux.

Op welke manier kan men dit verhelpen? Op 27 februari werd de begrotingscontrole gesloten. Het eerste ontwerp van wet met betrekking tot specifieke begrotingsmaatregelen werd op 5 juni 1991 en het tweede, houdende sociale en diverse bepalingen, werd op 20 juni ingediend.

Wij moeten de fundamentele redenen onder ogen durven te zien. Het ontbreekt de administratie aan specialisten die, wat de legistiek betreft, correcte teksten kunnen opstellen. Veel van dit werk moet nu worden gedaan door personeel van het kabinet dat daarvoor niet in de eerste plaats is opgeleid.

Er werden, zoals vaak trouwens, nog teksten toegevoegd. Het Parlement kan hierover echter de betrokken ministers ondervragen wanneer het ontwerp wordt besproken. Op 6 februari 1991

werd er aan de Raad van State een advies gevraagd over afdeling 7, die handelt over de coöperatieve vennootschappen. Dat advies kwam er op 11 maart 1991. Redenen van urgentie hebben ons ertoe gebracht te vragen dat het ontwerp nog vóór het reces wordt goedgekeurd.

Il n'existe aucune raison politique au fait que ce projet de loi n'ait pas été discuté plus tôt. A plusieurs reprises, avant et après l'avis du Conseil d'Etat, nous avons longuement délibéré en Conseil des ministres. Certes, le Parlement aurait normalement le droit de disposer d'une période plus longue pour examiner ce texte, mais il y a urgence en la matière.

Er moeten dus, ook in de administratie, personen komen die zich kunnen wijden aan het opstellen van wetteksten. De administratie moet meer worden ingeschakeld in het wetgevend werk. Wij kunnen niet met de mensen die wij nu hebben in de ministeries en de kabinetten, wetteksten schrijven. Die wetteksten bestrijken immers, zoals bijvoorbeeld in het geval van de bijzondere machtenbesluiten, de meest uiteenlopende sectoren. Wij hebben specialisten nodig.

Ik hoop dat er in de toekomst een weg wordt gevonden waardoor het Parlement over meer tijd beschikt om ontwerpen door te nemen. De Raad van State neemt de tijd om de teksten te onderzoeken. Ik heb grote bewondering voor het werk van die Raad. Wanneer hij zoveel tijd neemt om een advies te geven, steekt daar geen politieke bedoeling achter. Het is moeilijk om op al die diverse terreinen teksten uit te werken.

In mijn diensten werken er 200 mensen. Wij hebben inspanningen gedaan om het niet alleen politiek eens te geraken over de teksten, maar ook om ze ingediend te krijgen. Dit heeft veel moeite gekost. De vorige zes maanden werden wij eveneens geconfronteerd, ook in het Parlement, met veel politieke problemen. Zo was er de zaak-Walid Khaled. Ook het Europese werk neemt veel tijd in beslag.

Toch hebben wij heel wat tijd besteed aan dit ontwerp van wet. Ik geef toe dat het lang heeft geduurd. De reden hiervan heb ik pogen aan te tonen.

De Voorzitter. — Dames en heren, wij zetten de bespreking van het ontwerp morgenochtend voort.

Mesdames, messieurs, nous poursuivrons la discussion de ce projet demain matin.

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

Indiening

PROPOSITION DE RESOLUTION

Dépôt

De Voorzitter. — Door de heer Janzegers werd ingediend een voorstel van resolutie betreffende de toestand in Joegoslavië.

M. Janzegers a déposé une proposition de résolution sur la situation en Yougoslavie.

Dit voorstel van resolutie zal worden vertaald, gedrukt en rondgedeeld.

Cette proposition de résolution sera traduite, imprimée et distribuée.

Er zal later over de inoverwegingneming worden beslist.

Il sera statué ultérieurement sur la prise en considération.

De Senaat vergadert opnieuw morgen, woensdag 3 juli 1991, om 10 uur.

Le Sénat se réunira demain, mercredi 3 juillet 1991, à 10 heures.

De vergadering is gesloten.

La séance est levée.

(De vergadering wordt gesloten om 19 h 20 m.)

(La séance est levée à 19 h 20 m.)